

**KTO KARATAY
ÜNİVERSİTESİ**

**T.C.
KTO Karatay Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü**

MİMARLIK ANA BİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TOROSLAR'DA KIRSAL MİMARLIK:
BOZYAZI, DEREKÖY ÖRNEĞİ**

Ayşenur DAĞ GÜRCAN

KONYA
Temmuz, 2017

TOROSLAR'DA KIRSAL MİMARLIK: BOZYAZI, DEREKÖY ÖRNEĞİ

Ayşenur DAĞ GÜRÇAN

KTO Karatay Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

KONYA

Temmuz, 2017

Fen Bilimleri Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Remzi ÇETİN

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü V.

Bu yüksek lisans tezinin yapılması gereken bütün gereklilikleri yerine getirdiğini onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Ayşegül TERECİ

Anabilim Dalı Başkanı

Ayşenur DAĞ GÜRCAN tarafından hazırlanan TOROSLAR'DA KIRSAL MİMARLIK: BOZYAZI, DEREKÖY ÖRNEĞİ başlıklı bu çalışma 07.07.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jüri tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kerim ÇINAR

Tez Danışmanı

Tez Jüri Üyeleri

Başkan: Prof. Dr. Haşim KARPUZ

Üye: Prof. Dr. Kerim ÇINAR

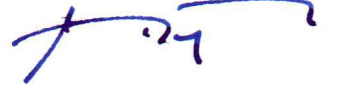
Üye: Prof. Dr. Dicle AYDIN

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak ve kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

07.07.2017

Ayşenur DAĞ GÜRCAN

ÖZET

TOROSLAR'DA KIRSAL MİMARLIK: BOZYAZI, DEREKÖY ÖRNEĞİ

DAĞ GÜRÇAN, Ayşenur

Yüksek Lisans- Mimarlık Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kerim ÇINAR

Temmuz, 2017

Geleneksel mimarlık, toplumlarca nesilden nesile aktarılan, yapı kültürünün günün teknolojisi ile bütünleşerek, fiziksel, kültürel ve sosyal verilerin oluşturduğu bütüncül yapı faaliyetidir. Bu mimari kullanıcının yapı üretimine direkt olarak katıldığı halk ürünüdür ve yöreye özgüdür.

Bu çalışmada Anadolu kırsal mimarlığı ve oluşumunu etkileyen faktörlerin alan çalışması yöntemiyle incelenerek değerlendirilmesi aynı zamanda kırsal mimarlık mirasına sahip Bozyazı, Dereköy mimarisinin belgelenmesi hedef alınmıştır. Yöre mimarisinin özellikleri; tanımlama, görüşme, görsel belgeleme, değerlendirme ve karşılaştırma yöntemleri ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda on örnek ev incelenmiş, yapıların kimlik kartları hazırlanmıştır.

Bu bağlamda özgün bir yerleşme olan Bozyazı, Dereköy Toroslar 'da halk mimarisi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Araştırma alanı örnek sayısı, malzeme ve yapım teknikleri, yapı terminolojisi, plan tipolojisi bakımından zengin bulgular sunmaktadır. Eğimli bir arazide kurulan Dereköy yerleşmesinde evlerin zemin katları ahır, kiler, samanlık gibi servis hacimlerine sahiptir. Esas yaşam katına sundurmalı hayattan girilmektedir. Evin planını arayer etrafında yer alan odalar oluşturmaktadır. Buradan hareketle, 'tek salmalı', 'çift salmalı' ve 'çantalı ev' olmak üzere yöreye özgü üç adet tipoloji tespit edilmiştir. Daha sonra Anamur, Alanya, Gülnar, Ermenek gibi yakın çevrede yapılan diğer kırsal mimarlık çalışmalarıyla karşılaştırmalı bir değerlendirmeye gidilmiştir. En fazla benzerlik Ermenek yöresi kırsalında tespit edilmiştir, böylelikle ortak geçmişin izlerinin konut üzerinden taşındığına varılmıştır. Son olarak Dereköy kırsal mimarisi ile ilgili fiziksel bir değerlendirme yapılmış, böylece köye ait özgün halk mimarisinin özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. İleride yapılabilecek bir çözüm önerisine altlık oluşturması amaçlanmış, koruma ve yaşatılması adına önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Kırsal Mimarisi, Halk mimarisi, Kırsal mimarlık, Toroslar Kırsal Mimarisi, Vernaküler Mimari.

ABSTRACT

VERNACULAR ARCHITECTURE IN THE TAURUS: BOZYAZI, DEREKÖY EXAMPLE

DAĞ GÜRCAN, Ayşenur

M.Sc.- Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Kerim ÇINAR

July, 2017

Traditional architecture is a holistic structure activity that is formed by physical, cultural and social data by integrating with the technology of the day of building culture, which is transferred from generation to generation. This is a public product that the architect directly participates in building production and is local.

In this study, it was aimed to examine the Anatolian rural architecture and the factors affecting its formation by field study method and at the same time to document the Bozyazı, Dereköy architecture with rural architectural heritage. Features of this local architecture was tried to determine by identification, interview, visual documentation, evaluation and comparison methods. For this purpose, ten sample houses were examined and ID cards of the structures were prepared.

In this context, Bozyazı, an original settlement, constitutes an important example in terms of folk architecture in Dereköy Taurus Mountains. The research area is rich in sample numbers, material and construction techniques, structure terminology, plan typology. The ground floors of the houses in Dereköy settlement, which is built on a sloping ground, have service volumes like barn, pantry and hayloft. Main living floor is entered from the sheltered entrance hall. The rooms located around the intermediate place constitute the house plan. Moving from here, three typologies specific to the locality, namely 'single release', 'double release' and 'baggy house' have been identified. Later, comparative evaluations were carried out with other rural architectural studies in nearby areas such as Anamur, Alanya, Gülnar and Ermenek. The greatest resemblance was found in the rural areas of Ermenek, so that the traces of the common past were carried over the house. Finally, a physical evaluation was carried out on the Dereköy rural architecture, so that the characteristics of the original folk architecture of the pioneer were tried to be determined. It is aimed at forming a basis for a solution that can be made in the future, and offers recommendations on behalf of protection and survival.

Keywords: Anatolian Rural Architecture, Folk Architecture, Rural Architecture, Taurus Rural Architecture, Vernacular Architecture.

TEŞEKKÜR

Akademik kariyerimin başlangıcını oluşturan bu çalışmada katkılarını esirgemeyen, her konuda fikrine danıştığım, tez konumda yardımcı olan ve beni kırsal mimarlık ile ilgili çalışmaya yönlendiren çok değerli hocam Prof. Dr. Kerim ÇINAR'a öncelikle sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tez çalışması süresince kendisinden pek çok şey öğrendiğim, tezimi sabırla okuyan, beni yönlendiren, engin bilgilerini ve kütüphanesini paylaşmaktan hiç çekinmeyen çok kıymetli hocam Prof. Dr. Haşim KARPUZ'a da en içten dileklerle teşekkür ederim.

Dereköy ile ilgili alan araştırması öneren, tez süresince katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. Hasan ŞENER'e, tez jürimde bulunan ve değerli fikirlerini paylaşan Prof. Dr. Dicle AYDIN'a şükranlarımı sunarım. Tez süresince yardımlarından ve desteklerinden ötürü Yrd. Doç. Dr. Ayşegül TEREÇİ'ye ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa KAŞ'a tüm samimiyetimle teşekkür ederim.

Alan çalışmalarım sırasında, samimi yardımlarından ve her türlü desteklerinden ötürü Anamur Belediye Başkanı Mehmet TÜRE'ye aynı samimiyetle teşekkür ederim. Zorlu rölöve çalışmalarında bizimle birlikte sabırla kalan, bize birçok konuda yardımları olan emekli öğretmen Mustafa KAYA ve eşine en içten duygularıyla müteşekkirim. Ayrıca bu çalışma süresince Anadolu insanının sıcaklığını, yardım severliğini bir kez daha hatırlatan Dereköy sakinlerine de çok teşekkür ederim.

2 yıl boyunca aynı odayı paylaştığım, desteklerini hiçbir zaman eksik bırakmayan sevgili arkadaşlarım Arş.Gör. Betül HATİPOĞLU ŞAHİN ve Arş.Gör. Merve ATMACA' ya desteklerinden ötürü yürekten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca KTO Karatay Üniversitesi iç mimarlık ve mimarlık bölümlerindeki tüm çalışma arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Bu süreçte ve her zaman desteklerini esirgemeyen sevgili kayınpederim Orhan GÜRCAN'a ve kayınvalidem Çiğdem GÜRCAN'a anlayışlarından ve sağladıkları kolaylıklardan ötürü en içten duygularıyla teşekkür ederim. Ayrıca maddi ve manevi desteklerinden, yardımlarından dolayı Gülsen GÜRCAN'a ve Oğuzhan GÜRCAN'a da teşekkür ederim.

Ve sevgili babam; her zaman örnek aldığım, her konuda aklıma danıştığım, hiçbir zaman yardımlarını ve sevgisini sakınmayan Prof. Dr. Birol DAĞ'a ve kıymetli annem; desteğini, sevgisini, sabrını, anlayışını esirgemediği her türlü fedakarlığı üstlenen Melek DAĞ'a ne kadar teşekkür etsem yine de az. Canım kardeşlerim, Melike DAĞ'a, Rûveyda DAĞ'a ve Zeynep DAĞ'a, manevi kardeşim, dostum Eda AKKUŞ'a da tüm kalbimle teşekkür ederim.

Ve son olarak sadece burada değil dokuz yıldır her türlü zahmetime sabırla katlanan, en zor anlarımda ve en güzel zamanlarımda yanımda olan yol arkadaşım, eşim, Ercan, sana teşekkürlerimin sebebini saymak isterdim fakat satırlara sığamayacak kadar çok. Bu zamana kadar ki her şey için, iyi kiler için en derin hislerimle sonsuzca teşekkürler...

Ayşenur DAĞ GÜRCAN
Konya-2017

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı	3
1.3. Literatür Araştırması	6
2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM : KIRSAL MİMARLIK	9
2.1. Kırsal Mimari Kavramı ve Özellikleri	10
2.2. Anadolu’da Kırsal Mimari	14
2.2.1. Anadolu’da Kırsal Mimarinin Evrimi	17
2.2.2. Tipolojik Yaklaşımlar ve Mekânsal Kurgu	21
2.3. Kırsal Mimariye Etki Eden Faktörler	26
2.3.1. Çevresel Etkenler	29
2.3.2. Tarihi Etkenler	39
2.3.3. Sosyal – Kültürel Etkenler	39
2.3.4. Ekonomik Etkenler	46
3. ÖRNEK ALAN ARAŞTIRMASI DEREKÖY	50
3.1. Çevresel Veriler	50
3.1.1. Konum	50
3.1.2. İklim	52
3.1.3. Topoğrafya	53

3.2. Tarihsel Veriler	56
3.3. Sosyal Kültürel Veriler	57
3.3.1. Yaşam Şekli	58
3.3.2. Kültür	59
3.3.3. Mahremiyet Anlayışı	60
3.4. Ekonomik Veriler	62
3.5. Dereköy Kırsalında Mimari Yapılaşma	65
3.5.1. Dereköy Evleri ve Geleneksel Konut Plan Tipleri	70
3.5.2. Malzemesel Özellikler	91
3.5.3. Yapım Teknikleri ve Geleneği	92
3.5.4. Cephesel Özellikler	96
3.6. Kırsal Mimariye Etki Eden Faktörlerin Dereköy Mimarisine Yansımaları	98
3.7. Dereköy Evlerinin Yakın Çevredeki Örneklerle Karşılaştırılması	100
4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	106
KAYNAKLAR	110
EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ	125

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2. 1. Anadolu Konutu'nun Farklı Açılardan Sınıflandırılması	22
Çizelge 2. 2. Geleneksel konutun biçimlenmesine etki eden faktörlerin ele alınışı	26
Çizelge 2. 3. Bu çalışmada ele alınan, Anadolu geleneksel konut mimarisine etki eden faktörler	29
Çizelge 2. 4. Anadolu konutlarının bölgesel sınıflandırılması	36
Çizelge 2. 5. Anadolu konut mimarlığında görülen yapım teknikleri	38
Çizelge 2. 6. Lawrence'in sosyal faktörleri sınıflandırması	40
Çizelge 2. 7. Gür'e göre kültüre özgü değişkenler	41
Çizelge 3. 1. Köyden kente göçün sebepleri	58
Çizelge 3. 2. Kırsal konutu biçimlendiren faktörlerin Dereköy mimarisine etkileri	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. 1 Çalışmada izlenen yolun şematize gösterimi	5
Şekil 2. 1. Kırsal mimaride pratik çözümlere bir örnek:	12
Şekil 2. 2. Dağlık kırsal yerleşim konutu örneği	16
Şekil 2. 3. Ova kırsal yerleşimi konut örneği	16
Şekil 2. 4. Çatalhöyük yerleşkesi rekonstrüksiyonu	17
Şekil 2. 5. Topak ev, alaçık ve karaçadır	18
Şekil 2. 6. Türk Çadırı ile Türk Evi arasındaki benzerlikler,	19
Şekil 2. 7. Çadırların ve odaların bir araya gelmesi benzerlik gösterir,	19
Şekil 2. 8. Anadolu'dan iki katlı, iki odalı, dış sofalı konut örneği	21
Şekil 2. 9. Hitit evi (Hilani) rekonstrüksiyonu	21
Şekil 2. 10. Orta Anadolu konutlarında içeri-dışarı ilişkisi	24
Şekil 2. 11. Saf kütleli formlara sahip bir konak, Divriği	25
Şekil 2. 12. Bir odanın iç mekânı, Divriği,	25
Şekil 2. 13. Konutun oluşumunda etkili faktörler ve tasarım süreci	28
Şekil 2. 14. Konut oluşumuna etki eden faktörler	28
Şekil 2. 15. Konut oluşumuna etki eden faktörler	28
Şekil 2. 16. İklim'e göre tasarlanan Anadolu Evleri	31
Şekil 2. 17. Kapadokya – Uçhisar topoğrafya ile aynı dili konuşan yapılar	32
Şekil 2. 18. Yamaçta Köy, Çaykara, Trabzon	33
Şekil 2. 19. Aynı malzeme ile farklı teknikler üretimine bir örnek	35
Şekil 2. 20. Geleneksel Konut Tiplerinin Türkiye yüzeyine dağılımı	37
Şekil 2. 21. Taş ve ahşabın birlikte kullanımı, Beyşehir 2015	38
Şekil 2. 22. Geleneksel Urfa ve Muğla evi plan şemaları	42
Şekil 2. 23. Oda girişlerinin mahremiyet denetimi	45
Şekil 2. 24. Muğla ve Diyarbakır evinde farklı mahremiyet düzeyi	46
Şekil 2. 25 Dağlık yerleşimde hayvancılık ile geçinilen konut şeması	48
Şekil 2. 26 Ovalık yerleşimde tarım ve hayvancılık yapılan konut şeması	48

Şekil 2. 27. Ekonomik durumları farklı 3 ev örneği (38).	49
Şekil 2. 28. İşçilikleri farklı 3 dolap örneği (38).	49
Şekil 3. 1. Dereköy- Google Earth 2016	51
Şekil 3. 2. Dereköy ve yakın çevresi Google Earth 2017	51
Şekil 3. 3. Köye ismini veren su kaynağı	52
Şekil 3. 4. Dereköy yerleşimi	53
Şekil 3. 5. Dereköy yerleşim diagramı	54
Şekil 3. 6. İn adı verilen jeolojik oluşumlar	54
Şekil 3. 7. Alexander'ın kalıp kurgusuna göre Dereköy evlerinin oluşum diagramı	55
Şekil 3. 8. Topoğrafyaya yerleşen evler birbirlerinin güneşini kesmezler	55
Şekil 3. 9. Su kaynağının yanındaki Roma Dönemine ait bir kemer kalıntısı	57
Şekil 3. 10. Yaylaya yapılan yeni evler	58
Şekil 3. 11. Eski bir yayla evi	59
Şekil 3. 12. Sokağa açılan bir ev	61
Şekil 3. 13. Misafir ile mahremiyeti sağlayan ahşap dolap	61
Şekil 3. 14. Köyün yaylasında küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşan aileler bulunmaktadır.	62
Şekil 3. 15. Toros Ardıcı Kozalakları	62
Şekil 3. 16. Köyde dere yatağına kurulmuş ekili alanlar	63
Şekil 3. 17. Kendi üretimini karşılayan köylünün araç ve ürünleri	64
Şekil 3. 18. Dereköy organik planlaşma gösterir.	65
Şekil 3. 19. Köyden bir kesit Kasım, 2015	66
Şekil 3. 20. Köyden bir kesit Ağustos, 2016	66
Şekil 3. 21. Açık alabalık lokantası	67
Şekil 3. 22. Baş değirmen	67
Şekil 3. 23. Yeni okul binası	67
Şekil 3. 24. Köy camisi	67
Şekil 3. 25. Köy mezarlığı	68
Şekil 3. 26. Köyün özgün yerleşim dokusu	68
Şekil 3. 27. Değirmen ve bölümleri	69
Şekil 3. 28. Köy içi yol 2015	70

Şekil 3. 29. Köy içi yol 2016	70
Şekil 3. 30. 1 nolu eve ait çizimler	72
Şekil 3. 31. 1 nolu eve ait resimler	73
Şekil 3. 32. 2 nolu eve ait çizimler	74
Şekil 3. 33. 2 nolu eve ait resimler	75
Şekil 3. 34. 3 nolu eve ait çizimler	76
Şekil 3. 35. 3 nolu eve ait resimler	77
Şekil 3. 36. 4 nolu eve ait çizimler	78
Şekil 3. 37. 4 nolu eve ait resimler	79
Şekil 3. 38. 5 nolu eve ait çizimler ve görseller	80
Şekil 3. 39. 6 nolu eve ait çizimler	81
Şekil 3. 40. 6 nolu eve ait resimler	82
Şekil 3. 41. 7 nolu eve ait çizimler	83
Şekil 3. 42. 8 nolu eve ait çizim ve resimler	84
Şekil 3. 43. 9 nolu eve ait çizim ve resimler	85
Şekil 3. 44. 10 nolu eve ait çizim ve resimler	86
Şekil 3. 45. İlk modülün tekrarlanması ile Dereköy evlerinin gelişim şeması	87
Şekil 3. 46. Dereköy evleri plan şemaları	88
Şekil 3. 47. Ahır ve ev girişinin ayrıldığı, hayatlı bir köy evi	88
Şekil 3. 48. Hayat	89
Şekil 3. 49. Her odada bulunmasına dikkat edilen ocak	89
Şekil 3. 50. Ocağın bölümleri	89
Şekil 3. 51. Yüklüklerle ayrılmış odalar	90
Şekil 3. 52. Alanya'da kırsal konut	91
Şekil 3. 53. Dereköy Evi	91
Şekil 3. 54. Akdeniz yöresi evlerinin özelliğini taşıyan bir Dereköy evi	91
Şekil 3. 55. Cephe kullanılan farklı taşlar.	92
Şekil 3. 56. Yapım Tekniği	93
Şekil 3. 57. Dereköy duvar yapım tekniği	93
Şekil 3. 58 Dereköy çatı yapım tekniği	93
Şekil 3. 59. Yuvak ile çatı toprağının sıkıştırılması	94
Şekil 3. 60. Köyde çatıyı korumak için kullanılan naylon örtüler	94

Şekil 3. 61. Köyde kırma ve beşik çatının birlikte kullanıldığı bir ev	94
Şekil 3. 62. Köyde yapılan ilk ev, yarısı ayakta kalabilmiştir	95
Şekil 3. 63. Kesme taş kullanılan bir cephe kesiti	96
Şekil 3. 64. Pencere kapakları	97
Şekil 3. 65. Farklı pencereler ve kafes örnekleri	97
Şekil 3. 66. Alanya İncikırı evlerinden örnekler	100
Şekil 3. 67. Ermenek’de bir ev ve Dereköy tek salmalı evi	101
Şekil 3. 68. Ermenek’de bir ev	102
Şekil 3. 69. Anamur’da bir ev	102
Şekil 3. 70. Tek salmalı ev ile benzerlik gösteren Yassıbağ evi	102
Şekil 3. 71. Çantalı ev ile benzerlik gösteren Yassıbağ evi	102
Şekil 3. 72. Başyayla’da iki göz tipolojisi	103
Şekil 3. 73. Başyala’da üç göz tipolojisi	104
Şekil 3. 74. Tipolojik Konya Evi	104

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

1. GİRİŞ

20. ve 21. Yüzyıl hızını yakalayamadığımız teknoloji ile birlikte Dünya’da pek çok alanda olduğu gibi mimarlık alanında da çarpıcı yeniliklere imkân vermekle kalmamış mimariyi bin yıllardır alışlagelmiş düzeninden çekip koparmıştır. Günümüz mimarisi deneysel bir yapım laboratuvarına dönüşmüştür. Her mimarın kendi mekânını deneyimlediği başarılı-başarısız pek çok yapı üretimi gerçekleşmektedir.

Diğer taraftan Sanayi Devrimi ile birlikte başlayan kentlere göçler tüm dünyada hızlı ve çarpık kentleşme problemini doğurmuştur. Gelişimini tamamlayan ülkeler bu problemi aşmalarına rağmen gelişmekte olan ülkeler bu sorunla yüzleşmeye devam etmektedir.

Söz konusu eğilimler ve olgular, diğer bilimlerde olduğu gibi mimarlık alanında da yeni arayışlara, akımlara yol açmıştır. Daha yaşanabilir bir dünya için yeni kavramlar ortaya atılmıştır. Bu noktada araştırılan ve yeniden ilgi duyulan konulardan biri modernizmin unutturduğu kırsal / vernaküler mimarlık ve yapıları olmuştur. Bin yılların birikimiyle oluşan bu mimarlığın özelliklerinden yeni yapı üretimi için faydalanma yoluna gidilmektedir. Bu çalışmada da Anadolu kırsal mimarlığının zenginliğinden faydalanmak adına tez konusu olarak “Toroslar ‘da Kırsal Mimarlık: Bozyazı Dereköy Örneği” seçilmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Geleneksel yapılar bir uygarlığın nesilden nesile aktardığı yapım kültürünün günün teknolojisiyle gelişerek, fiziksel ve sosyal verilerden etkilenmesiyle, uzun yıllar içinde özünü kaybetmeden değişerek şekillenmesi ile oluşmaktadır. Günümüz kentlerinin hemen hemen hepsi geleneksel dokusunu yitirmiş, son yıllarda artan çabalar ile birlikte korunabilmiş bir kaç yapı ayakta kalabilmiştir.

Fakat kırsalda durum daha iç açıcı olmakla beraber yakın zaman içerisinde belgelenemez ve korumaya alınamazlarsa, kültürel mirasımız ve tarihin tanığı geleneksel yapılar yok olmaya yüz tutacaktır.

Kırsal mimarlık ürünleri kullanıcının direkt katılımı yoluyla gerçekleştirilen, her toplumun kendine özgü yapım sistemini oluşturduğu belirli bir sürece ve deneyime dayanan, var olduğu çevre ile aynı dili konuşan yapılardır. İnsan ölçeğine uygun bu yapılar bugün dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Anadolu'da da kaderine terk edilmiştir. Gelişen dünyada kırsal alanların terki ve köylerden kente göç ile bu yapılara oldukça yabancılaşan çağımız insanı kentlerin içine hapsolmuş durumda birçok sorunla baş etmektedir.

Bugün kentlerin yoğun temposundan bunalan insanlar, kendilerine kırdaki şifa arayıp köylere yönelmektedir. Gençler için laboratuvar değeri taşıyan mimarinin saf hali köyler doğa-insan-kültür etkileşiminin en güzel örneğidir. Binlerce yıllık deneyime ve bölgesel çeşitliliğe dayanan kırsal mimarlık örneklerinin incelenip, köy envanterinin zenginleştirilmesi, günümüz kentlerinin problemlerine yardımcı olacak çözümler sunabilmektedir (1).

Daha iyi bir gelecek ve yaşanılabilir bir dünya için yaklaşık yüz yıl önce terk ettiğimiz yapılarımıza dönüp bir bakmak ve yaşadığımız çevreyi irdelemek önemli olacaktır. Bu açıdan bakıldığında kırsal mimarlık araştırmalarının artması büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda kırsalda geleneksel yapılarımızı korumak ve gelecek nesillere bu mirası aktarmak adına; Anadolu kırsal mimarlığı ve oluşumunu etkileyen faktörlerin Dereköy alan çalışması içerisinde incelenerek değerlendirilmesi ve belgelenmesi hedef alınmıştır.

Dereköy Toroslar kırsalında izole ve dağlık bir yerleşime sahip olup köyün ulaşım imkanları sınırlıdır. Yörede işlenebilir tarım arazisi kısıtlıdır ve esas geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır. Bunlara bağlı olarak Dereköy kırsal mimarisi, özgün değerini başlangıcından bu tarafa muhafaza etmiştir. Araştırma alanı özgün bir yapım tekniğine, yapı terminolojisine, plan tipolojisine ve mekân kurgusuna sahiptir. Bu bağlamda Bozyazı, Dereköy araştırması Torosların halk mimarisi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

1.2.Çalışmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışmada kırsal mimarlık araştırmaları kapsamında alan çalışması yöntemi kullanılmıştır (Şekil 1.1). Genelden özele inilerek hazırlanan çalışmada ilk olarak kavramsal yaklaşılmıştır. Bu bağlamda önce literatür araştırması yapılmış, kırsal mimarinin özellikleri, kırsal mimariyi oluşturan etkenler, Türkiye’de kırsal mimari çalışmaları ve örnekleri ile ilgili yayınlar taranmıştır.

Kırsal mimari, halk mimarisi, vernaküler mimari kavramları irdelenmiş, üst ölçekten konuya yaklaşılmıştır. Daha sonra yerel ölçeğe inilmiş, Anadolu coğrafyası üzerinden kırsal yerleşmelere değinilmiştir. Anadolu’da kırsal konutun tarihsel süreç içindeki gelişimi, tipolojik oluşumları ve mekânsal kurgusu, oluşumunu etkileyen faktörler araştırılmıştır.

Kavramsal yaklaşımı destekleyen gözleme dayalı örnek alan çalışmasında, bilimsel araştırma tekniklerinden faydalanarak şu yöntemler kullanılmıştır (2), (3).

- Tanımlayıcı yöntem,
- Görüşme yöntemi,
- Görsel belgeleme yöntemi,
- Değişkenlerin ilişkilendirmesi yöntemi,
- Karşılaştırma yöntemi.

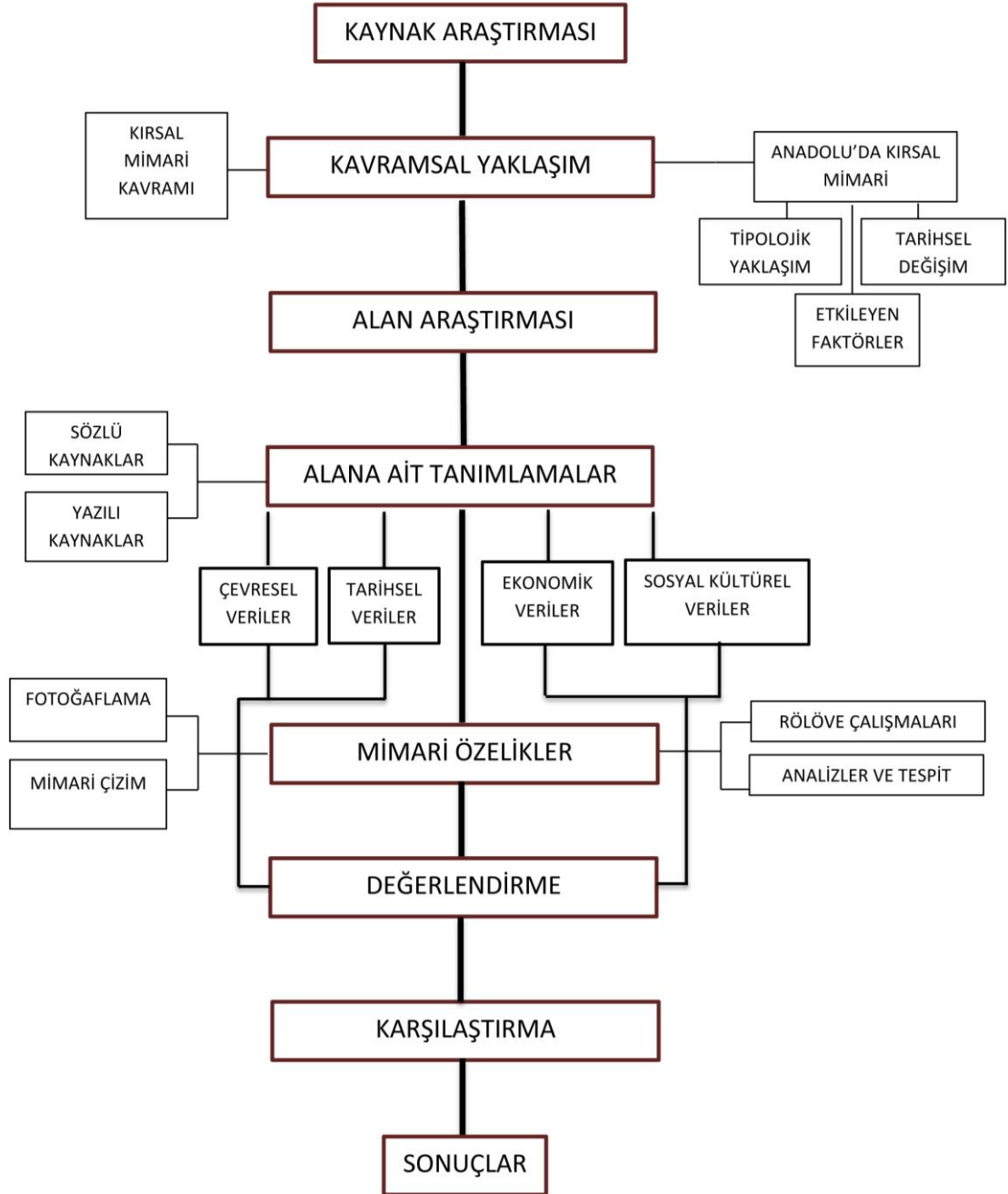
İlk olarak alan hakkında nitel araştırma yöntemlerinden ‘tanımlama yöntemine’ başvurulmuştur. Dereköy kırsalı çevresel, tarihsel, sosyal-kültürel ve ekonomik veriler ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Alan hakkında yeterli yazılı kaynağa ulaşamadığı için sözlü kaynaklara başvurulmuştur. Sözlü kaynaklara, ‘görüşme yöntemi’ kullanılarak ulaşılmış, köy sakinleri ile röportaj yapılmıştır (Ek 1). Bu sözlü kaynaklardan faydalanarak köyün kültürel özellikleri, geleneksel yapım teknikleri, özgün yapı terimleri (Ek 2), değişen köy hayatı ile geçmiş ve günümüzdeki durumu ele alınmıştır.

Köyün yerleşimi ve mimari özelliklerini tanımlamaya ilişkin ‘görsel belgeleme yöntemlerine’ başvurulmuş, ‘fotoğraf, rölöve ve çizim tekniklerinden’ faydalanılmış, yapı kimlik kartları hazırlanmıştır. Bu aşamada sekiz tanesi eski köy merkezinde, bir tanesi köye ait yaylada diğer biri de Dereköy’ün eski yerleşimi olan İshaklar’da yer alan toplamda on adet özgün kırsal konut incelenmiştir (Ek 3). İncelenen konutlar plan bazında ‘morfolojik sınıflandırma tekniği’ ile tipolojik olarak tanımlanmış, yöreye özgü plan tipolojileri tespit edilmiştir.

Kavramsal bölümde incelenen kırsal mimarlığa etki eden faktörler Dereköy kırsalının oluşumunda da etkili olmuştur. Bu faktörler ile mimarinin biçimlenmesi, ‘değişkenlerin ilişkilendirmesi yöntemi’ kullanılarak değerlendirilmiştir. Son olarak örnek alanın mimari özelliklerini değerlendirmek ve tarihsel çerçeveye oturtmak amacıyla ‘karşılaştırma yöntemi’ kullanılmıştır. Dereköy’ün yakın çevresinde yer alan Alanya, Anamur, Ermenek, Başyayla ve Gülnar gibi ilçelerin kırsal yerleşimlerini ele alan çalışmalar incelenerek analogik değerlendirmeye gidilmiştir. Bu kapsamda Dereköy’ün Karamanoğulları’yla geçmişte akraba olduğu ve ortak kültürü paylaştığı düşüncesi ile Orta Anadolu kır yapıları tipolojik açıdan incelenmiştir.

Dereköy ile İshaklar kırsalında yer alan, tadilatlarla özgünlüğünü kaybetmiş eski yapılar ve geleneksel yöntemlerle inşa edilmemiş yeni yapılar bu çalışmada kapsam dışı tutulmuştur.

Karşılaştırma için seçilen bölgelerde bulunan 19. Yüzyıl kent evine öykünen konutlar kapsam dışı bırakılmış, değerlendirme bölgelerde yer alan kırsal konutlar ile sınırlandırılmıştır.

Şekil 1. 1 Çalışmada izlenen yolun şematize gösterimi

1.3. Literatür Araştırması

Bu bölümde Türkiye’de kırsal mimarlık ile ilgili çalışmalardan bir kısmının özeti verilmiştir. Tez çalışması süresince bu kaynaklardan araştırma yöntemine, konuya yaklaşıma ve alan çalışmasına ilişkin noktalarda faydalanılmıştır.

Rudofsky, B., 1964, “Architecture Without Architect – Mimarsız Mimarlık” adlı kitabında halka ait yapım ürünü olan mimarın nasıl oluştuğuna ve önemine dikkat çekmiştir. Vernaküler mimariyi dünyadan fazlaca örnekle zenginleştirerek ele almıştır.

Rapoport, A., 1969, “House Form and Culture” isimli kitap çalışmasında ev formunun oluşmasında etkin rolü olan kavramları incelemiştir. Sosyokültürel faktörleri sınıflandırmış, değişen faktörler olarak iklim, yapım, teknoloji ve malzemeyi dünyadan örnekler ile şemalarla destekleyerek ele almıştır.

Özgüner’in, O., 1970, “Köyde Mimari Doğu Karadeniz” adlı kitap çalışması Türkiye’deki kırsal mimarlık araştırmalarının öncüllerindedir. Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal yerleşimlerinin fiziksel özellikleri üzerinde duran çalışmada bölgenin yerleşim tipi, özgün konut plan tipleri, yapım tekniği ve malzemesi, el sanatları hakkında bilgiler verilmiştir. Serander gibi yöreye özgü kırsal konut birimini destekleyen yapılar ile yöre mimarisine zenginlik katan köprüler incelenmiştir. Çalışmanın sonunda yöresel yapı terimleri sözlüğüne yer verilmiştir. Bu çalışma kendinden sonraki kırsal-yöresel mimarlık araştırmalarına örnek olmuştur.

Küçükerman, Ö., 1973, “Anadolu’daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar” isimli çalışmasında Geleneksel Türk Evinin kökenlerinden başlayarak, sofa ve oda mekanlarından özele inerek odaları ve içindeki elemanları mekan organizasyonu açısından irdelemiştir. Türk Evi’nin çevresel öğelerini inceleyerek oluşumunu ve değişimini etkileyen faktörleri ele almıştır.

Çınar, K., 1990, “Konya Ovası Kırsal Yerleşmelerinde Planlamaya İlişkin Bir Yöntem Araştırması” isimli doktora çalışmasında kırsal yerleşmelerin sorunları, geleceği ve kırsal kalkınma modellerini incelemiş, Konya ovasında yer alan kırsal yerleşim örneklerinin ortak niteliklerini, mekânsal özelliklerini tespit etmiştir. Bunun yanında bölgedeki sonradan yapılan planlı köy yerleşimlerini değerlendirmiştir. Son olarak oluşturulan kriterler bağlamında yöredeki yerleşmelere ilişkin bir planlama modeli geliştirmiştir.

Sözen, M. Ve Eruzun D., 1992, “Anadolu’da Ev ve İnsan” isimli kitap çalışmalarında tarihsel süreç içerisinde ev kavramını irdelemiş, evlerin oluşumunu belirleyen etkenleri çevresel ve kültürel olarak sınıflandırmışlardır. Anadolu’daki geleneksel evleri beş coğrafi bölgeye ayırarak yerel özellikleri incelemişlerdir.

Kuban, D., 1995, “Türk Hayatlı Evi” adlı kitabında Türk Evinin kökenlerinden başlayarak, Anadolu konut geleneği ve değişimini ele almıştır. Daha sonra Türk Evine morfolojik açıdan yaklaşmış plan tipolojilerini, yapım elemanlarını ve mekân kullanımını incelemiştir. Son olarak çevre ve estetik bağlamda hayatlı evi değerlendirmiştir.

Baran, M., 2000, “Halk Bilimi Bağlamında, Anadolu Türk Konutunda Mekânsal Oluşumlar” adlı doktora tezinde halk bilim kavramı ile konut mimarisi ve oluşumunu ilişkilendirmiş, kültür etkileşiminin konutun şekillenmesindeki etkisine değinerek dünya ve Anadolu’dan örneklerle desteklemiştir. Yazarın bu tezdeki savı halk kültürünün konut oluşumundaki birinci etken olduğudur. Bu hipotezi desteklemek için Anadolu’dan farklı coğrafi bölgelere ait yedi ili incelemiştir.

Karpuz, H., 2002, “Konya’da Halk Mimarisi” adlı makalesinde; halk mimarisini oluşturan etkenleri dört başlıkta incelemiş, halk mimarisi yapı türlerini avlu, ev, cami, okul, köy odaları, su yapıları ve değirmenler olarak ayırmıştır. Konya’daki halk mimarisinin özellikleri hakkında özgün örneklerle destekleyerek bilgi vermiştir.

Son olarak yazar Konya halk mimarisi örneklerinin zengin bir tarihi birikime sahip olduğuna, çevresel etkenlerle şekillenen bu yapıların özgünlüğünü koruduğuna dikkat çekmiştir.

Sezgin, H., 2006, “Yöresel Konut Mimarisi Ve Türkiye’deki Örnekleri Hakkında” isimli makalesinde, yöresel mimari kavramını incelemiş, Türkiye’deki örneklerine değinerek geleneksel Anadolu konutunu, oluşumunu, bölgesel dağılımını, belirleyici faktörleri, yapım tekniğini, tipolojik evrimini ele almıştır. Son olarak geleneksel konutun günümüz koşullarına uyum sağlayabilmesini tartışmıştır.

Aydın, D., 2008, “Halk Mimari Bağlamında Klistra’da (Gökyurt) Yerleşme ve Mesken Nitelikleri” adlı çalışmasında, halk mimarisi bağlamında mesken niteliklerini coğrafi ve tarihi değerler, toplumsal değerler ve yapısal değerler ile Klistra örneği üzerinden tanımlamaya çalışmıştır. Yörenin kendine özgü karakteristiklerini tespit etmiş, doğal değerlerin analizinin yerel halk tarafından nasıl değerlendirildiğini incelemiştir. Bu mimarlık ürünlerinin günümüz tasarımlarına da ışık tutacak ipuçları verdiğini ortaya koymuştur.

2. KAVRAMSAL YAKLAŞIM : KIRSAL MİMARLIK

Kırsal mimarinin Dünya’da önem kazanması, korunacak kültür varlığı olarak kabulü 18. Yüzyıl sonu Endüstri Devrimi sürecine rastlamaktadır. Bu dönemde köyden kente göçler ile boşalan köylerin ve unutulmuş kırsal yaşantının kültürel birikimini gelecek kuşaklara aktarmak adına korunması gerektiği görüşü başta Avrupa’da olmak üzere batıda önem kazanmıştır. İlerleyen süreçte Avrupa’da pek çok ülkede bazı köyler açık hava müzesine dönüştürülmüş ya da yapılar şehirlere taşınarak açık hava köy müzeleri kurulmuştur (4).

20. Yüzyıla gelindiğinde ise modernizm ile birlikte gelenekler, inançlar arka plana itilerek, üretim çağında her şey standartlaştırılmıştır. Neredeyse tüm dünyada aynı ‘modern’ insan, aynı ‘modern’ kent ve aynı ‘modern’ konut imgesi nesnelleştirilmiştir. Ancak modern rüya çok uzun sürmemiştir. II. Dünya Savaşı’nın ardından sanat ve düşünce dünyasında ağır eleştirilerin hedefi olmaktan kurtulamayan modern hareket, insanoğlunda çok derin yaralar açan savaşın ve insanlığın 20. Yüzyılda yaşamış olduğu bu vahşetin sorumlusu olarak görülmüştür. Aydın kesimlerce estetik yargılar, insanı insan yapan ahlaki değerler, onu özgün kılan kültürel etkenler sorgulanmaya başlanmıştır. Geçmişe duyulan özlem ve II. Dünya Savaşı’nın ardında bıraktığı yıkım, başta Avrupa’da olmak üzere pek çok ülkede kültürel mirası korumak ve yaşatmak adına çalışmalara ve onarımlara başlanmasına sebep olmuştur.

Akabinde II. Dünya Savaşı ile birlikte tarihi çevrelerin korunması fikri değer kazanmış, UNESCO Konferansları, Venedik Tüzüğü, ICOMOS Sempozyumları Dünya’da koruma kavramının gelişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda kırsal mimari de bir kültür varlığı olarak önem kazanmıştır.

Geleneksel mimariye olan ilgi modernizme, modernist düşünce ve ilkelere baş kaldıran postmodernizm ile birlikte daha da artmıştır (5).

Küreselleşen günümüz dünyasında Kostof'a göre (6); uygarlığın sadece kentlerde var olduğu önyargısı kırılmış, kentsel ve kırsal mekânların birlikteliği bütünü meydana getirmiştir. Kırsala bağımlı yaşayan kentler aynı zamanda kırsal yerleşimleri de etkilemiştir (7).

Bu bağlamda yöreye özgü olan fiziksel ve sosyal çevreden etkileşimli olarak gelişen kırsal mimarlık ürünleri ve geleneksel yapılar pek çok mimar, sanat tarihçi ve kültür araştırmacısı tarafından incelenmiş, kaybettikleri önemi yeniden kazanmışlardır.

2.1. Kırsal Mimari Kavramı ve Özellikleri

Kırsal mimari, halk mimarisi, yöresel mimari, vernaküler mimari gibi kavramlar uluslararası koruma ve değerlendirme literatürüne 20. Yüzyılın son çeyreğinde katılmıştır. Vernaküler mimarlık teması altında yapılan ICOMOS sempozyumlarından ilki 1971 yılında Çekoslovakya'da gerçekleştirilmiş halk mimarisinin korunması ele alınmıştır. İkincisi ise 1973 yılında Yunanistan'da kırsal-vernaküler mimarlığın korunması ve canlandırması üzerine yapılmıştır (8). 1975 yılında Bulgaristan'da yapılan üçüncü genel kurul toplantısının konusu ise yöresel mimarlık üzerine Fransızca olarak "L'architecture Vernaculaire" ismi altında yapılmıştır (9). Daha sonra 1977 yılında Macaristan'da ve 1979 yılında Kanada'da olmak üzere dördüncü ve beşinci sempozyumlar yapılmıştır (8). Böylelikle kırsal-yöresel-halk mimarisi kavramlarının yanına vernaküler mimari de eklenmiş, uluslararası ölçekte kültürel miras olarak değerlendirilmiş, korunması, yaşatılması, canlandırılması ve modern yaşama entegre edilmesi konularına dikkat çekilmiştir.

Vernaküler kelimesi Fransızca olup kökeni Latince'deki esir-yerli anlamındaki *Verna*'dan gelmektedir. Vernaküler sözcüğünün karşılığı ise "belirli bir ülke kökenli" olarak gösterilmiştir. Günümüzde vernaküler mimarlık ile aynı değere sahip kırsal mimarlık, indigene mimarlık, spontane mimarlık, halk mimarlığı, ilkel (primitif) mimarlık gibi isimlendirmeler yapılmakla birlikte tam olarak karşılamamaktadır (10).

Hangi yapıların vernaküler olduğunu tanımlamak gerekirse binalar üç süreç ile yapılmaktadır. İlkel toplumlarda kişi kendi (veya aile) konutunu kendi tasarlar ve yapar. Bu yapılar barınaktan öteye gitmemekle beraber vernaküler mimari olarak değerlendirilmemektedir. Diğer toplumlarda kişi bina yapımına doğrudan katılmaz, bir uzmandan yardım alarak yapı üretimi gerçekleştirilir. Bu tür yapılar vernaküler / yöresel mimarlık ürünleri olarak gösterilebilmektedir. Diğer bir süreç ise bir mimar tarafından tasarlanan gelenekten bağımsız olarak düşünülen her türlü teknik ve malzemenin kullanılabilirdiği yapılardır (9).

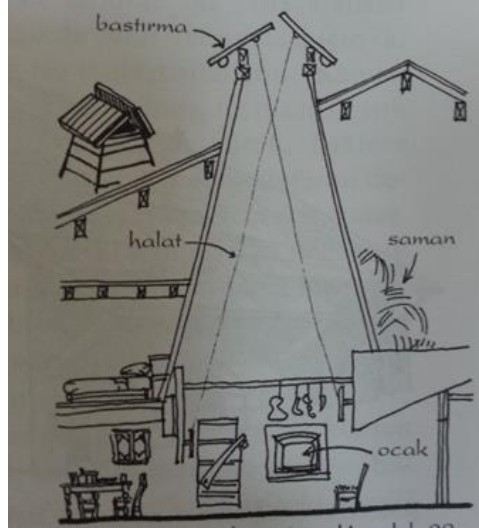
Dünya’da bulunan yapıların yalnızca %15’i mimarlar tarafından tasarlanmıştır (9). Geri kalan yapılar ise halk mimarisi ürünleridir. Büyük çoğunluğu oluşturan halkın katılımı yolu ve geleneksel yöntemlerle inşa edilen bu yapılar topluluğuna ise uzun zamana kadar mimari bir değer atfedilmemiştir. Hangi yapıların mimari olduğu ve hangilerinin mimari sayılamayacağı mimarlık dünyasında uzun yıllardan günümüze değin süregelen tartışma konularından olmuştur. Pesler (11), “Katedrali mimari, bisiklet sundurmasını yapı; mimariyi sadece estetik çekiciliği olacak biçimde tasarlanmış yapılar” (12) olarak tanımlamıştır (5).

Bundan ötürü mimarlık tarihi ve teorisinin çalışma alanının çoğunu büyük anıtlar ilgilendirmektedir. Fakat mimarinin bu kısmı küçük bir alanı kapsamakta, asıl büyük payın sahibi kırsal mimarlık ürünleri ise görmezden gelinmektedir. Rapoport’un (13) ifadesiyle, bazı antropologlarca ilkel (*primitive*) olarak adlandırılan bu mimari, günün şartları ve teknolojisi düşünülmezsizin çağımız üzerinden değerlendirilerek altında göreceli bir kavram barındırmaktadır.

Sadece anıtsal değer taşıyan binaların mimari olabileceği görüşüne katılmayan düşünceler de vardır. Roth’a göre “*İnsanlar bir gereksinimi karşılamak için yapı yaparlar, ama bunu yaparken bile, değerlere ve duygulara anlatım kazandırırılar; yaptıkları ister bir bisiklet sundurması ister bir katedral olsun, insanlar ahşapta, taşta, metalde, alçıda ve plastikte yaşamsal ve önemli olduklarına inandıkları şeyleri anlatırlar.*” (14).

Aynı şekilde Kostof (15) da mimarlığın ve mimarlık tarihinin salt anıtsal yapılardan oluştuğu düşüncesini kabul etmeyerek sivil mimarlık örneklerine ve günlük yaşam kalıplarına önem vermiştir (7).

Uzun zamandır bu mimarinin güzelliğinin rastlantısal olduğu düşünülmesine rağmen bugün kabul ediliyor ki kırsal mimarlık ürünleri problemlerle en pratik şekilde başa çıkarak çözümlenmişlerdir (Şekil 2.1). Bazı yapıların şekli ve yapım tekniği bozulmadan yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılmıştır. Bu sebeple kendine özgü kırsal mimarlık yapıları sanıldığı kadar ilkel ve basit düşünce ürünü değildir (16).

Şekil 2. 1. Kırsal mimaride pratik çözümlere bir örnek: Açılır-kapanır mekanizmalı havalandırma bacası (17).

Vernaküler mimari “halkın kendi çevresinden sağladığı malzeme ile yerel geleneksel teknikleri ve biçimleri kullanarak gerçekleştirdiği bir çeşit anonim mimarlık” ürünleri olarak tanımlanabilmektedir (18). Bu tür yapılar; çevresel faktörler, malzeme, toplumun şartları ve ihtiyaçları içinde kullanıcı tarafından veya kullanıcı katılımıyla inşa edilmektedir (19). Bu mimarlığın tüm formları özel ihtiyaçlar ve değerleri barındırarak, sosyo-ekonomik durum içinde kültürlerin yaşam tarzı ile üretilmiştir (20).

Bu mimaride tasarım prensipleri gelenekler ile şekillenmektedir. Halk mimarisi önemli derecede bireyin katılımına izin verirken tasarım metodu yalnızca insan aklı ile taşınmaktadır. Bu taşınma çıraklık, taklit, gözlem ve kültürün ana kaynağını oluşturan geleneksel bilginin ağızdan ağıza dağılması yoluyla gerçekleşmektedir (21).

Kırsal mimarlık için deneysel, katılımsal ve anlamsal olmak üzere üç temel özellikten bahsedilebilmektedir. Deneysel çalışmalar sonucu ortaya çıkan kırsal mimari; insanoğlunun asırlar boyu doğa ile etkileşim halinde uyumsal olmasından; esnek çevre, benzerlik(kimlik) ve ekonomik bağlamlar ile çevreye ve bireye duyulan saygının birlikteliğinden meydana gelmiştir. Katılımsal olması insan ve doğa arasında ya da bireyler arasındaki birliktelik sonucu ortaya çıkmıştır. Anlamsal olması ise ortaya çıkan ürünle, birey ile toplumun değer yargıları arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır (22).

Kırsal yapılar insan zekâsının ürünü olan, yöresel malzeme ve şartlara uyum sağlayan, rasyonel çözümler barındıran, biçim zenginliği kazandıran örneklerdir (23), (24). Kırsal konutlar bir veya iki malzeme kullanımından üretilen, basit strüktürler az katlı, bulunduğu bölgedeki benzer karakteristik özellikler gösteren aynı zamanda tipolojik olarak da sınıflandırılabilen yapılardır (25).

Diğer taraftan yöresel özellikler, iklim, malzeme, strüktür ve kullanım amacı bina formunu belirlemektedir. Strüktür ve teknik değişkenlik gösterse de malzeme doğal kalmıştır. Yapı sistemi kolayca anlaşılabilen ve yapıların sonradan eklenebilme ve büyütülebilme gibi özellikleri vardır. Doğaya ve insana saygı gösterilirken, estetik değer bina bazında ölçülmemektedir. Nesilden nesile aktarılan yapı geleneği sayesinde zaman içerisinde kendiliğinden meydana gelmektedir (9), (10).

Bu tanımlamalardan hareketle kırsal mimari:

- Yöreye özgüdür.
- Özgün plan kurgusuna, yapım tekniğine, yapım terminolojisine sahiptir.
- Anonim mimarlık ürünleridir. Kullanıcı katılımı söz konusudur.
- İnsan aklı ile taşınarak nesilden nesile aktarılır.
- Oluşumunda fiziksel, sosyal ve ekonomik değerler etkilidir.
- İnsan ve doğa etkileşiminin ürünüdür.

2.2. Anadolu'da Kırsal Mimari

Osmanlı coğrafyasında kent ve kır arasındaki ayırımın Ortaçağ Avrupası'nda görülenden daha az olduğu söylenmektedir. 16. ve 17. Yüzyılda Avrupalı seyahatçıların Anadolu'ya yaptıkları gezilerde, seyahat günlüklerinde yer verdikleri şekliyle Anadolu'daki ve Rumeli'deki taşra kentleri alçak yapılardan meydana geldiklerinden ötürü onlar üzerinde kır izlenimi bırakmıştır. Kırsal alanda ticaret yapıldığı gibi, kentsel alanda da ticaretin yanında tarım yapılmıştır. 20. Yüzyıla kadar Anadolu'nun pek çok kentinde yazın bağına gidilmekteydi. Bundan dolayı kent ve kır arasındaki ekonomik farklılık net değilken kültürel farklılık keskindir. Yöresel bölgede ufak bir kesimin yazılı bir kültürü vardır. Anadolu köylerinin pek çoğunda camiler 19. ve 20. Yüzyılda inşa edilmiştir. Köylerde okuma yazma bilen ise bunu civardaki kentlerden öğrenmişlerdir. Bu dönemde köylerde okul açıldığına dair yazılı bir bilgi yoktur (26). Tüm bu verilerden 19. Yüzyıla kadar kırsal kesimde yaşayanların yazılı bir kültür tarihinden söz edilememektedir. Fakat kent ve kırdaki sivil yapıların bu zamana kadar benzer nitelikler ve ortak özellikler taşıdığı buradan çıkarılabilmektedir.

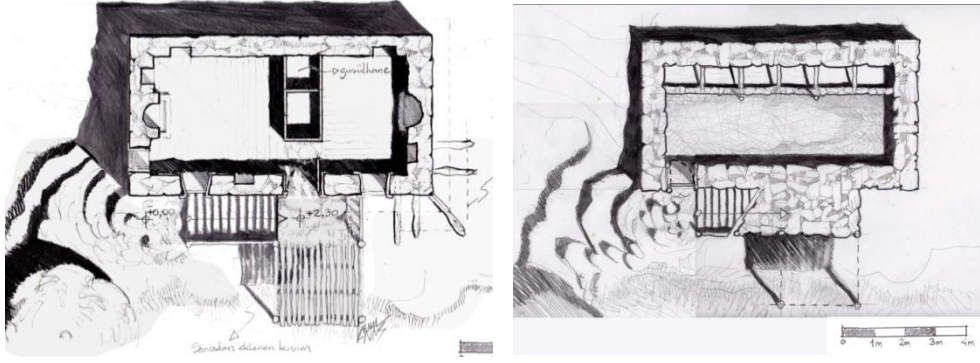
Anadolu'nun geleneksel mimarlığında gözlemlenen ortak özellik, yaşama mekanlarının bir araya getirilişinde izlenen tutumdur. Farklı coğrafi bölgelerde iklimsel, topoğrafik ve yapı malzemesi gibi verilere karşın, yöre mimarlığını meydana getiren konut tiplerinde ortak özellikler bulunmaktadır (27).

Bu ortak özellikler; bir orta mekan ihtiyacı duyularak odalara dağılımın sağlanması, odaların çok fonksiyonlu olması ile oda kurgusunda benzer donatıların kullanılması gibi temel kuruluş prensiplerinde kendini göstermektedir.

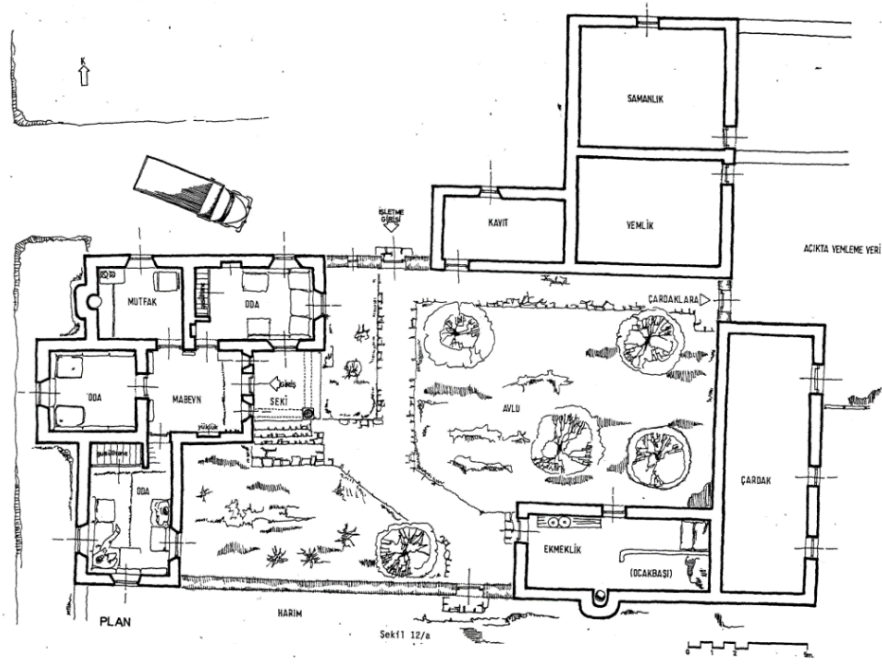
19. yüzyıla kadar Anadolu'da kent-kır ayrımı net değilken bugün kırsal yerleşmeler, değişime sürekli açık kentsel çevreden oldukça farklılaşmıştır. Anadolu'daki kırsal yerleşmeler, yöreye özgü halk mimarisinin en saf örneklerini barındıran geleneksel mimari çevrelerdir. Bu çevreler, nesilden nesile geçmiş ortak yargıların paylaşıldığı, ihtisaslaşmanın olmadığı, fiziksel çevrenin, kültürün, ihtiyaçların yansıtıldığı, artistik önyargılardan uzak ortak estetik yargının hakim olduğu, insan ve doğanın karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkmıştır (28). Kırsal yerleşmeler, çevresel biçimlerin etkisi altında kültürün izlerini yansıtan, geçim kaynağı ve yaşam şekline göre farklılaşan fonksiyonel ilişkilerin ve akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu yerleşimlerdir (25). Bu yerleşmeler genellikle geniş aile modelinin yaşadığı yerlerdir. Yerleşme içindeki yakın konut grupları genellikle bir akraba birliğini göstermektedir (29).

Kırsal yerleşimlerin planlamasında ve gelişmesinde önemli olan iki faktör: yapılı çevre ve coğrafik özelliklerin arasındaki geleneksel denge, mekân donanımı, karakteristiği ve kültürel özellikler arasındaki ilişkidir (19). Bundan ötürü Anadolu'daki kırsal yerleşmelerin biçimlenmesinde iklim, topoğrafya, doğanın sunduğu malzeme imkânı, sosyoekonomik veriler, kullanıcı gereksinimleri, mevcut yapı kültürü ve tekniği etkili olmuştur (24), (30).

Yerleşmenin yapısını büyük ölçüde arazi biçimi ve kültürel yapı etkilerken; konutlar ve eklentilerin birlikteliği ile genişlemektedir. Bu yapıların bir araya geliş biçimleri ile toplu ve dağınık gibi farklı tip yerleşim dokuları oluşmaktadır (31). Kırsal çevredeki ova ve dağlık yerleşim konutları çevresel faktörlerin etki etmesi ile işlevsel yapı, mekânsal ilişki ve kullanım açısından farklılık göstermektedir. Dağlık kırsal yerleşmelerde konutların işlevsel yapısı daha kompakt ve bağlantılı iken ova konutları daha kopuk ve parçalıdır (25). Şekil 2.2 ve Şekil 2.3'de görüldüğü üzere dağlık ve kırsal konut, plan kurgusu bakımından birbirinden farklıdır.

Şekil 2. 2. Dağlık kırsal yerleşim konutu örneği (32).

Şekil 2. 3. Ova kırsal yerleşimi konut örneği (24).

Ancak ister dağlık ister ovalık yerleşimde olsun, kırsal yerleşmeleri meydan getiren evler; örf- adet, yaşam şekli, malzeme ve yapım tekniği bakımından şehirden farklıdır. Tabiat içinde yalın ve basit formlardan meydana gelen köy evi barındırdığı fonksiyonlarından dolayı aynı zamanda karmaşıktır (27). Bu karmaşıklığın oluşumunda, aynı mekânda birden çok fonksiyonun karşılanmasına dayalı kültürün ve yaşam şeklinin yanında, geçim kaynağının gerektirdiği hacimler etkili olmaktadır.

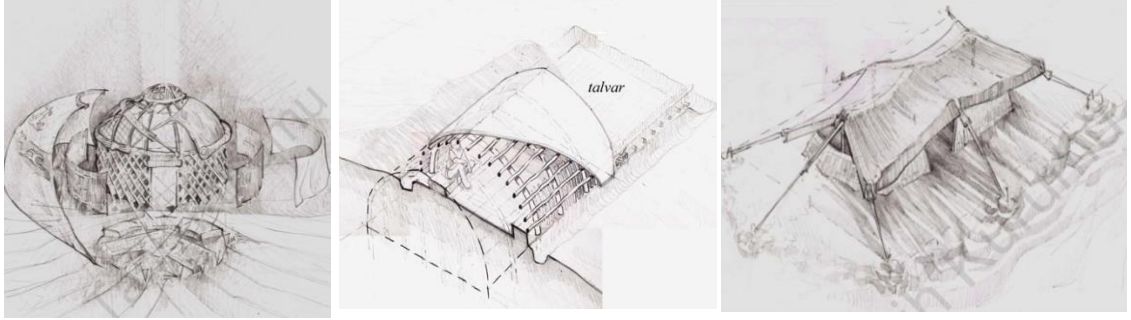
2.2.1. Anadolu’da Kırsal Mimarinin Evrimi

Anadolu’da ilk yerleşik yaşam günümüzden yaklaşık 10000 yıl kadar önce başlamıştır (Şekil 2.4). Bu uzun süre zarfında gerek konut gerek diğer yapı türleri bakımından çeşitlilik sunan bu coğrafyayı mimari bir laboratuvar olarak tanımlamak mümkündür (33). Anadolu’ya yerleşen her medeniyet, kendinden önceki uygarlıkların yaptıklarından faydalanarak, onların üzerine bir taş koymuştur. Böylelikle bin yıllardır süre gelen Anadolu yapım kültürü çeşitlenerek bugüne ulaşmıştır. Bu çeşitliliği farklı kültürel değerler, ihtiyaçlar ile gelişen teknikler, farklı iklimsel ve topoğrafik veriler zenginleştirmiştir

Şekil 2. 4. Çatalhöyük yerleşkesi rekonstrüksiyonu (34).

Anadolu’daki Türk iskânı ise Malazgirt ile birlikte başlamış, 11. yüzyıldan itibaren Anadolu’ya yerleşik ve göçebe olmak üzere iki farklı kitle göç etmiştir. Göçerler karaçadır, alaçık, topak ev gibi çadır strüktürlerini beraberinde yeni yurtlarına getirmişler (Şekil 2.5) ve Orta Asya’daki yaşam kültürü ile şeklini Anadolu’ya taşımışlardır. Fakat kent kökenli yerleşik kitleler Anadolu’da buldukları ile yetinmişlerdir (35). Özetle kendinden önce var olan yerleşimlere veya kentlere yerleşmişlerdir.

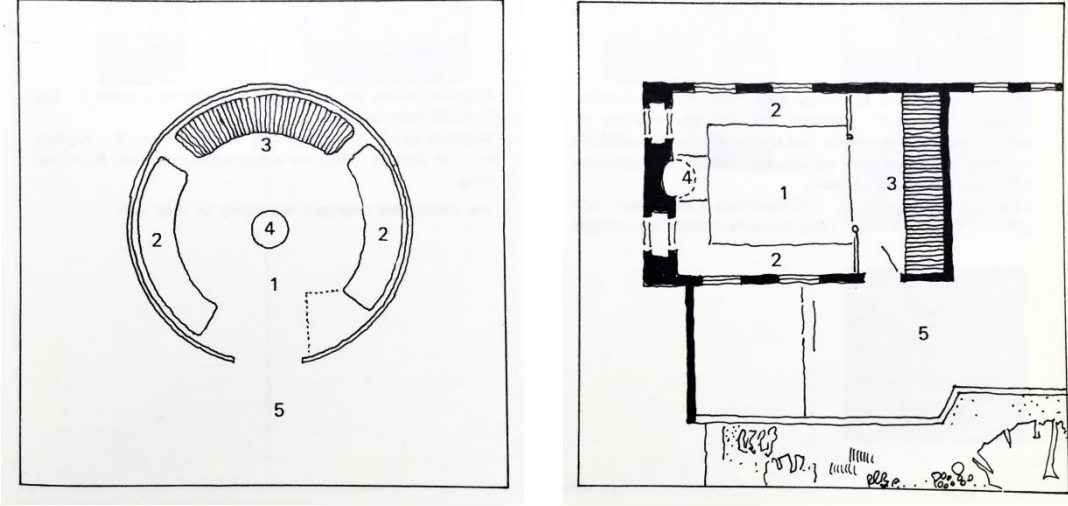
Şekil 2. 5. Topak ev, alaçık ve karaçadır (7)

Gül Asatekin'e göre (36); geleneksel Türk evinin kökenleri ile ilgili 3 yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki Orta Asya'ya dayanan göçebe çadırın mekânsal kurgusunun Geleneksel Türk evi odalarına yansması olarak görülmesi savını ortaya atan Küçükerman'dır (37), (38). Küçükerman'ı bu konuda Eruzun (39) desteklemekle birlikte Kuban (40), (41) da bu sava katılmaktadır. İkinci yaklaşım Anadolu'daki diğer kültürlerin etkisi altında Türk evinin şekillendiğini düşünür. Bu görüşü ise Naumann (42), Erdim (27) ve Tanyeli (43), (35) savunmaktadır. Üçüncü görüş ise geleneksel konut mimarisinin İslami inançların etkisi altında biçimlendiği ve geliştiği fikridir. Bu görüş Cansever (44) ve Eriç (45) tarafından da desteklenmektedir.

Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri göçebe yaşama ait kültürlerinin bir sonucu olarak Türk Çadırı olan *Yurt* geleneksel Anadolu Türk Evi'nin arkaikini oluşturmaktadır (37), (38). Geleneksel Türk kültüründe çekirdek ailenin evi çadırken, bu mekânın yerini yerleşik yaşamda ailenin mahremiyetini sağlayan oda almıştır.

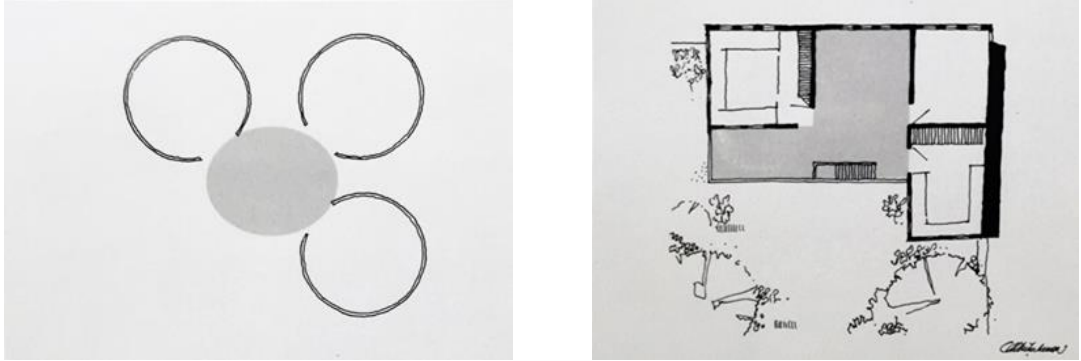
Her çadır bir odayı temsil eder (46). Çadırlı göçebe yaşamın yerleşik düzene yansması olan sofa en az bir en çok üç cephesi ile dış dünyaya açık bir mekân oluşumudur. İyi havalarda sofa yaşanan ve üretim yapılan bir alandır. Şematik olarak her oda bir çadırı sofa ise 'biraz denetim altına alınmış doğayı' simgeler (47). Her oda yeme-içme, yatma, oturma, depolama vs. eylemlere çadır gibi imkân verir (Şekil 2.6).

Çadırların bir araya gelmesiyle oluşan mekân kurgusu odaların bir araya gelmesi ile avlu ve hayatın şekillenmesinde etkili olmuştur (Şekil 2.7) (37) ,(38).

Şekil 2. 6. Türk Çadırı ile Türk Evi arasındaki benzerlikler, (38):

1-Çok amaçlı orta alan, 2- Oturma için biçimlenen çevresel alan, 3-kapalı kullanma alanları, sekiler, sandıklar, yükler, 4- Isıtma. Çadırdaki ortadaki ocak, yapıda kaymıştır, 5- Dış çevre.

Şekil 2. 7. Çadırların ve odaların bir araya gelmesi benzerlik gösterir, (38).

Tanyeli, Küçükerman tarafından öne sürülen çadır sürekliliğinin soyut ilkelerle devam ettiğini düşünür. Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş ve yerleşim sürecini kapsayan çok uzun zarfında gerçekleşen karmaşık gelişim sürecini basite indirgemek yerine mekânsal kurgunun şematik olarak sürekliliğine odaklanmanın daha doğru olacağını savunmaktadır (48), (7).

Goodwin oda otağ ilişkisini kabul ederken, Anadolu'daki kırsal ve kentsel evleri birbirinden ayrı tutmuştur. Kırsal evin yerel kültürden etkilenecek aynı iklimsel koşullar ve ekonomik standartlar doğrultusunda bugüne değin süregeldiğini düşünmektedir (49). Murat Erdim ise doktora tezinde kırsal konutların yerel verilerden ve yapılardan etkilendiğini savunmaktadır (27). Ancak “Yinelenebilir bir işlevsel birime indirgenme” özelliğini geleneksel Anadolu konutlarının kent ve kır ayırt etmeksizin tümüne atfetmektedir (50).

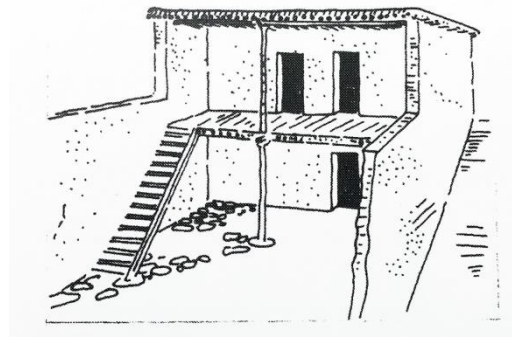
Arel, Osmanlı konut mimarisini incelerken kırsal konutları ayrı tutmuştur. Osmanlı ev geleneği ile eş zamanlı gelişen köy evinin var olan yerel kültürden etkilendiğini, Anadolu'nun çeşitli kültür ve etnik yapısının zenginliği içerisinde şekillendiğini düşünmektedir. Anadolu köy evleri ilk çağlardan beri süregelen bir mimari çevre modeline sahip olmuştur. Bu modelin değişmezliğinin altında yatan ise bu çevrelerde benzer yaşama biçimlerinin ve ekonomik şartların çok az değişkenliğe uğramış olmasından kaynaklı ve önceki kültürden devralınan evin gereksinimlerine karşılık verebilmesinde saklı olmuştur (50).

Kurban'a göre Çatalhöyük gibi neolitik yerleşimler, yapım tekniği olarak orta Anadolu düz damlı kerpiç evlere benzerlik gösterirken Hitit hilanisi denilen ev tipi ise bu sürekliliğin devam ettiğini kanıtlamaktadır (41).

Eraslan da tarihsel sürekliliğin devamı niteliğinde olan bu savı desteklemektedir. Anadolu'nun tarihsel katmanlarında yer alan uygarlıklara ait konutların, geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş kırsal ev tiplerinin oluşumunda etkili olduğunu savunmaktadır. (Şekil 2.8, Şekil 2.9) Türk evi üst kimliği altında birleşen bu konutların tanımlanmasında, Anadolu'nun binlerce yıllık konut geleneğinin göz ardı edilmemesi ile daha sağlıklı sonuçlara ulaşılabileceğini düşünmektedir (51), (52), (53), (54).

Şekil 2. 8. Anadolu'dan iki katlı, sofalı konut örneği (54).

Şekil 2. 9. Hitit evi (Hilani) iki odalı, dış rekonstrüksiyonu (42).

Mekânsal hareketlerin ve yer değiştirmelerin sonucu olarak farklı kültür ve coğrafyalarla etkileşim içinde olan Anadolu Türk mimarisinin tekil ve doğrusal bir gelişim gösterdiği düşüncesinin kabul edilebilirliği tartışmaya açık bir konu olmuştur (7).

2.2.2. Tipolojik Yaklaşımlar ve Mekânsal Kurgu

Tipolojik Yaklaşım: 20. yüzyıl başında, Batı Dünyasındaki vernaküler mimari ve kültürü ile ilgili gelişmeler, aynı yüzyılın ilk çeyreğinde milli sanata meraklı Türk araştırmacıları da etkilemiştir. Bu konuya eğilen ilk Türk araştırmacı Celal Esad'dır (55), (56). Esad (55), Türk Evi'nin tarihsel geçmişine ve kökenlerine dair bazı ipuçları ortaya çıkarmış ve döneminde incelediği evler ile 200 yıl öncesindekileri kıyaslamış, değişimin olduğunu belirterek Anadolu'daki örneklerin eski yaşama ve üsluba dair daha sağlıklı ipuçları vereceğine dikkat çekmiştir (57).

Celal Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi'nde (58) ve Türk Sanatı Tarihi'nde (59) de sivil mimarlık örneği olan geleneksel evlere geniş yer vermiştir. Arseven milli sanata ilişkin çalışmalarının içinde yer verdiği geleneksel Türk evi konusunda ulusal ve uluslararası ölçekte dikkat toplamış ve kendinden sonra yapılan milli mimari çalışmalarının önünü açmıştır.

Bu konuda tipolojik olarak ilk ayrıntılı çalışmayı yapan mimar Sedat Hakkı Eldem (60), Türk Evi'ni sofalarına göre sınıflandırmış sofasız, dış sofalı, iç sofalı, orta sofalı olmak üzere dört tipte ele almıştır. Bu sınıflandırma yapılırken gelişimi ilkelden gelişmişe doğru olmakla birlikte iklimsel faktörlere göre sofa şekil almıştır. Eldem, 18 ve 19. yüzyılda ortaya çıkan orta ve iç sofalı tipin şehir evlerinde çoğunlukla görüldüğünü söylerken, dış sofalı tipin iklimsel nedenlerle batı Anadolu'da ve Türk evinin prototipini teşkil ettiği için izole kırsal yerleşimlerde görüldüğüne değinmektedir.

Anadolu konut mimarisine ilişkin yapılan ilk araştırmalar ve tipolojik sınıflandırma çalışmaları daha çok şehir evlerini ele almıştır. Pek çok araştırmacı Anadolu konut mimarisini incelerken farklı açılardan konuyu ele alarak sınıflandırma çalışmalarına gitmiştir (Çizelge 2.1). Anadolu kırsal konut mimarisine az da olsa değinen bu çalışmalar tam olarak kırsal konutlar hakkında bilgi verememektedir. Kırsal konutların herhangi bir tipolojik sınıflandırma içinde kategorize edilmeden değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır.

Çizelge 2. 1. Anadolu Konutu'nun Farklı Açılardan Sınıflandırılması (36)

Geleneksel Anadolu Konutu'nun Sınıflandırılması		
“Piano Nobile” plan tipine göre sınıflandırma	Yapım Tekniği ve Malzemeye göre sınıflandırma	Bölgesel karakteristiğe göre sınıflandırma
a. Sofaya göre sınıflandırma Eruzun (1989), Kuban (1995), Eldem (1952, 1955, 1984)	Eriç (1979), Tanyeli (1979), Kuban (1975, 1995)	Bektaş (2001), Eldem (1984), Sözen ve Eruzun (1992), Aksoy (1963), Eriç (1979), Kuban (1975, 1995)
b. Odaya göre sınıflandırma Küçükerman (1973,1975, 1978), Kuban (1975, 1995), Tanyeli (1979)	Taş Tuğla Kerpiç Ahşap	

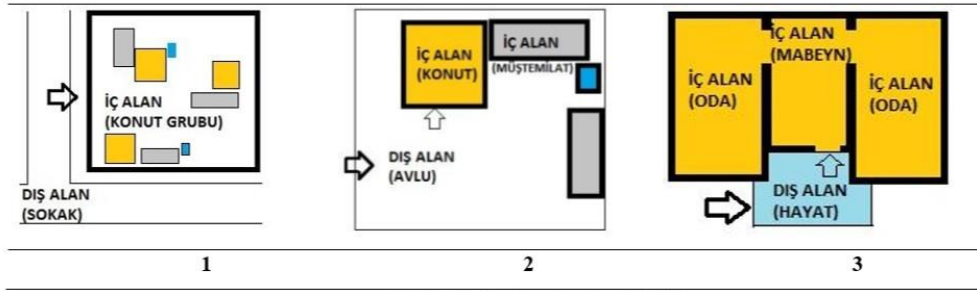
Anadolu'da aynı coğrafyada yaşayan Müslim ve gayrimüslimlerin plan tipolojisi (mahremiyet kavramı, hijyen (gusülhane) gibi), cephe şekillenışı, malzeme kullanımı ve yapım tekniği açısından birbirlerine benzer konutlarda oturduğu farklı bölgelerde görülebilmektedir. Bu yaklaşımla Anadolu konut mimarisinin dini veya etnik kimliklere, malzeme ve yapım tekniğine, plan tipine göre sınıflandırılarak sınırlandırılmayacağı savunulmaktadır (36).

Mekânsal Kurgu: Geleneksel konutların gelişim süreci merkezi olan ana birime yan birimlerin eklenmesi ile gerçekleşmektedir. Buna örnek olarak Bithilani'nin kolonlu girişi, prostaslı evin ön koridoru, Suriye evinin ön revakları, Irak tarma evinin tarması ve Türk evinin dış sofası örnek gösterilmiştir (5). Türk evi net bir şemaya ve rasyonel bir planlamaya sahiptir. Bu bakımdan merkezi birime yan birimlerin eklenmesi ile oluşan modül kavramı inşa sırasında, kullanımda ve algıda önemli katkı sunmaktadır (61).

Geleneksel konut biriminin mekânsal organizasyonu, aile arası ilişkilerin direkt olarak yansımaları ile oluşmaktadır. Mekânın sosyal kullanımı ve alanın özelleştirilmesi, yaşam alanı ve servis alanı organizasyonu tarafından şekillenen; özel, yarı özel ve kamusal hiyerarşik ilişkilerden meydana gelmektedir (36).

Bu hiyerarşik ilişkilerin, Anadolu konutunun planimetrik kurgusuna yansımaları şu şekildedir: Açık ve kapalı mekanlar arasındaki akış açık mekândan (avludan), yarı açık mekâna (hayat, eyvan, sofa) ve oradan kapalı mekâna (oda) doğrudur (Şekil 2.10). Açıktan kapalıya dolaylı ve kademeli olarak yapılan geçiş ile doğa yavaş yavaş içeri alınmaktadır (62).

Bu bağlamda geleneksel köy evinde de karşılıklı ilişkiler içinde bulunan mekanların bir araya getirilmesi ve içeri – dışarı ilişkisinin sağlanması ile elde edilir. İçeri dışarı ilişkisinin göreceli olduğu mekâna göre algının değiştiği gözlemlenebilir. Çınar'ın (24) ifadesiyle, odanın dışarıya sofayken, sofa avluya göre içeridedir.

Şekil 2. 10. Orta Anadolu konutlarında içeri-dışarı ilişkisi (25).

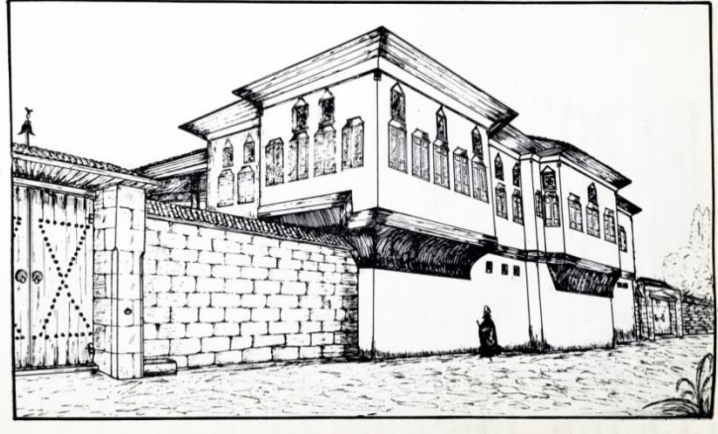
Bektaş'a göre geleneksel Anadolu konutunun şekillenmesinde “doğaya çevre koşullarına, yaşama uygunluk, gerçekçilik, akla yatkınlık, içten dışa gelişim, iç dış uyumu, tutumsallık, kolaylık, insan ölçeği, yapım gereçlerinin en yakından temin edilmesi, esneklik” etkili olan temel ilkelerdir (63). Oldukça minimal ve mütevazı düşünceleri özünde barındıran Anadolu evi -özellikle de kırsal konutlar- kimi zaman ilkel ve basit görülüp anlaşılamamıştır.

Antropologlar ve antropoloji eğilimli mimarlar, basit projelerin basit sosyal ve kültürel yapıların göstergesi olduğunu düşünerek aynı mekânın çok amaçlı kullanılmasını ilkel bir toplumun işareti olarak görmektedir. Anadolu'nun tarım toplumu olmasına karşın birçok modern toplum gibi burada da mekânın çok amaçlı kullanımı benimsenmiştir. Bu benimseme Anadolu'daki binlerce yıllık yapı geleneği ve tarihi koşulların etkilediği kültürel değerler sonucu gerçekleşmiştir. Ev kavramına kültürel bakışın ifadesi olarak Anadolu Türk toplumunda mekânda tutumluluk, kalabalık aile yaşamı ile çeşitli işlevlerin ilişkileri olarak gösterilebilmektedir (41).

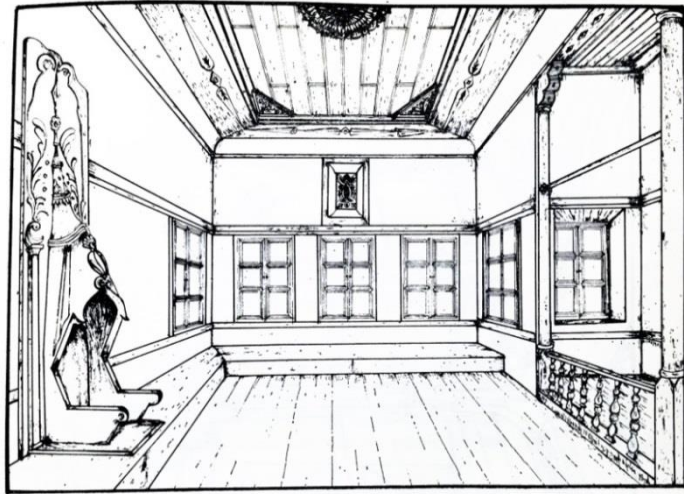
Yerleşik toplumların aksine göçün esas olduğu toplumlarda deneyimin aktarılması sınırlı olmaktadır. Azla yetinmeyi bilen minimalist bakış açısına sahip bu toplumlarda yer değiştirmeyi olası kılmak için “fonksiyonel katmanlaşma” ve “katmanların sıkıştırılması” gereklidir. Göçebeliğin etkisi kaynaklı sadelik, işlevsel bir katmanlaşmayı ifade etmektedir. Buna örnek olarak birden çok işleve sahip alet ve örtüler gösterilebilmektedir (61). Mekân örgütlenmesi ile işlevlerin arasındaki

doğru ilişki Türk konut yapısının ana niteliğini temsil ederken ocak, dolap, sedir, raf gibi elemanlar yapının ayrılmayan donatıları olmuştur (64).

Geleneksel Anadolu konutu günlük yaşamın ihtiyaçlarına göre pratik olarak çözümlenmiş mekânda fazla yayılmadan pek çok fonksiyonu bir arada barındırarak akılcı bir yaklaşımla tasarlanmıştır. Dış mekânda sadelik anlayışı ve saf kütlesel formlar ile özünde modern çizgiler barındırırken iç mekânda daha detaylara inilmiş işçilikli süsleme unsurları dikkat çekici olmuştur (Şekil 2.11, Şekil 2.12).

Şekil 2. 11. Saf kütlesel formlara sahip bir konak, Divriği, (65).

Şekil 2. 12. Bir odanın iç mekânı, Divriği, (65).

2.3. Kırsal Mimariye Etki Eden Faktörler

Anadolu coğrafyasında, kırsal mimarlığın şekillenmesinde etkili olan faktörler bu mimarlığın ana yapı türünü oluşturan konutların biçimlenişinde en fazla kendini göstermiştir. Kırsal konutu etkileyen faktörler çoğunlukla geleneksel Türk evini şekillendiren etkenleri inceleyen çalışmaların içinde yer almaktadır.

Geleneksel Türk evine ait orak bir tanımlama adına yapılan çalışmalar 1950'ler ile birlikte başlamıştır. Bu gayretle farklı yerel ev tipleri ortak paydalar altında birleştirilmiş, mekânsal düzen ilişkileri, kültür, iklim, malzeme gibi bileşenler kullanılmıştır. Çizelge 2.2'de görüldüğü üzere geleneksel evin aynı fiziksel ve kültürel etkenlerle tanımlandığı gözlenmiştir (66), (67).

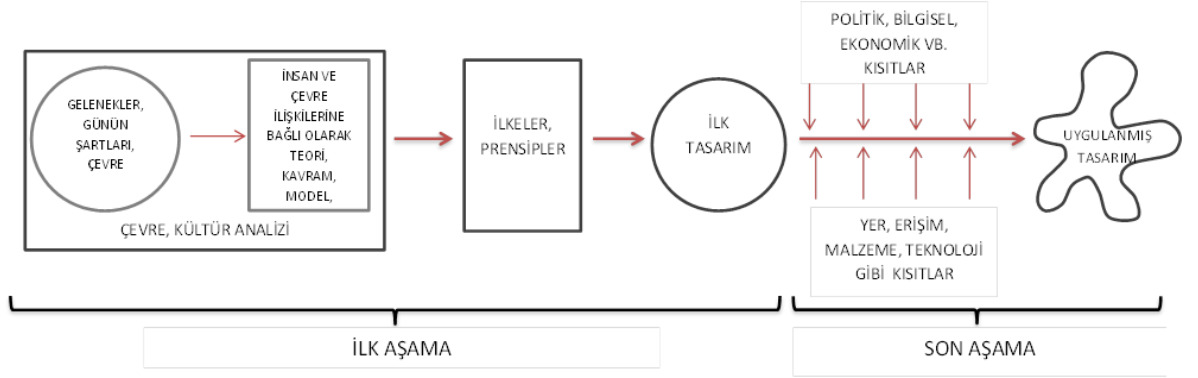
Çizelge 2. 2. Geleneksel konutun biçimlenmesine etki eden faktörlerin ele alınışı

Gür'e göre (68)	Doğal belirleyiciler	Sosyal belirleyiciler	Kültürel belirleyiciler
	Coğrafyanın sunduğu imkanlar, Kaynak, Malzeme		İşlev, Örgütlenme, Anlam
Turgut'a göre (69)	Çevre Bileşenleri	Kültür Bileşenleri	Psikolojik Bileşenler
			Zihinsel Süreçler Davranışsal Süreçler
Karpuz'a göre (70)	Çevresel Etkenler	Tarihi Etkenler	Sosyal ve Kültürel Etkenler
Asatekin'e göre (36)	Konum ve yerleşme büyüklüğü, çevrenin doğal yapısı, ekonomik şartlar, kültürel ve tarihsel geçmiş, sosyal durum ve yerleşme yapısı, yapım teknikleri		
Küçükerman'a göre (37)	Doğal Etkenler	Ekonomik Etkenler	
	Engebeler İklim		

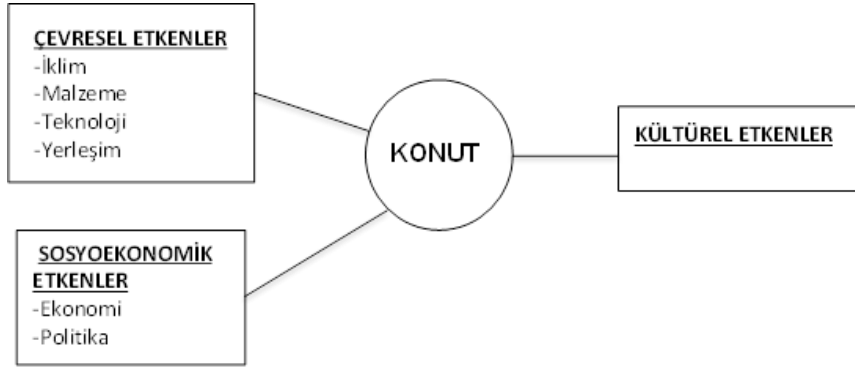
Sözen ve Eruzun'a göre (71)	Çevre Ortamı	Kültür Ortamı	
	İklim ve arazi yapısı Yerel yapı malzemesi ve strüktür	(Anadolu, Mezopotamya, İran ve Kafkasya kültürü)	
Aydın'a göre (72)	Konum ve Coğrafi Değerler	Yerleşmenin ve Çevresinin Tarihsel Karakteri	Sosyal ve Kültürel Yapı ile Geçim Kaynağı
Erpi'ye göre (73)	Yapı Malzemesi ve Yapı Teknolojisi	İklim Koşulları	Toplumun Sosyal Yapısı ve Kültürü
Tunçdilek'e göre (74)	Fiziki Faktörler	Sosyal Faktörler	Ekonomik Faktörler
	Jeolojik yapı, Bitkiler Relief ve yükselti, İklim faktörleri		

Evrensel ilkeler barınma ihtiyacını, yapım tekniğini ve çevre ilişkilerini şekillendirirken, kültür işlevsel özellikleri biçimlendirmektedir (7). Spontane oluşmuş ev tiplerinde, (kendiliğinden) biçimleniş, malzeme ve iklim koşullarının yanında toplumun kültür sistemini oluşturan ideoloji ve teknoloji gibi alt birimlere bağlı olmaktadır. Yukarıda bahsi geçen ölçütlerin farklılaşmasını sağlayan ise zaman, yöre ve sosyal tabakalardır (75). Şekil 2.13'de görüldüğü üzere konutun oluşumunun ilk aşamasında sosyal veriler etkili olurken, son aşamasında ekonomik, politik, yerleşim, teknik, malzeme ve erişim gibi fiziki kısıtlar etkili olmaktadır.

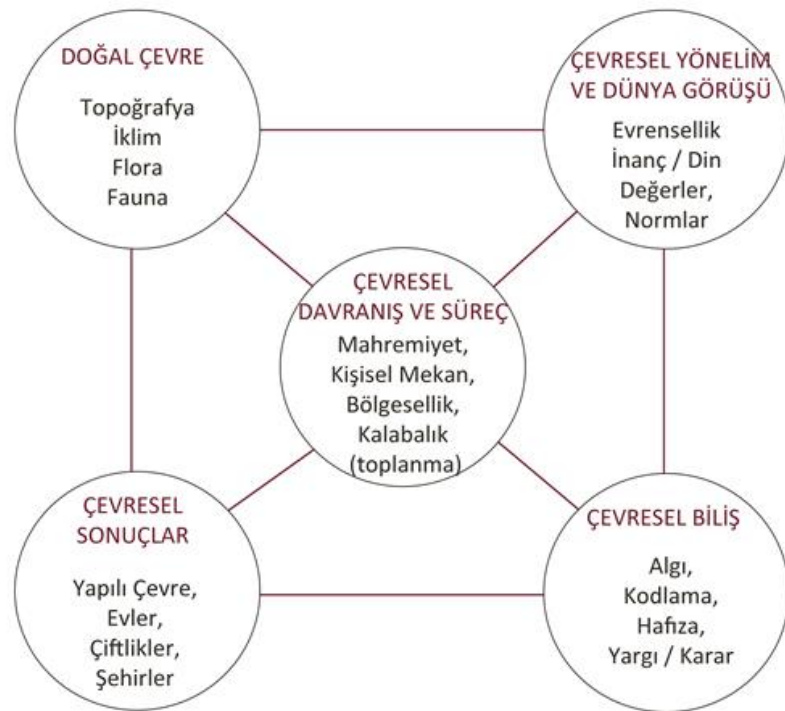
Yukarıda sözü edilen faktörler doğrultusunda, kırsal mimarinin oluşumunu başlıca, fiziksel, sosyokültürel ve ekonomik değişkenlerin biçimlendirdiği söylenebilmektedir. Bu faktörler de –araştırmacılarca- kendi içinde sınıflandırılmıştır (Şekil 2.14, Şekil 2.15).

Şekil 2. 13. Konutun oluşumunda etkili faktörler ve tasarım süreci (76).

Şekil 2. 14. Konut oluşumuna etki eden faktörler (77).

Şekil 2. 15. Konut oluşumuna etki eden faktörler (77).

Bu bağlamda yukarıda bahsi geçen çalışmalardan da faydalanarak, geleneksel Anadolu konutunun şekillenmesine etki eden faktörler;

- Çevresel Etkenler,
- Tarihi etkenler,
- Sosyal-kültürel etkenler,
- Ekonomik etkenler,

olmak üzere dört başlık altında aşağıda ele alınmıştır (Çizelge 2. 3).

Çizelge 2. 3. Bu çalışmada ele alınan, Anadolu geleneksel konut mimarisine etki eden faktörler

Çevresel Etkenler	Tarihi Etkenler	Sosyal-Kültürel Etkenler	Ekonomik Etkenler
-Coğrafya (iklim, topoğrafya), -Malzeme ve yapım tekniği		-Kültür, -Yaşam şekli, -Mahremiyet algısı	-Geçim kaynağı, -Refah düzeyi

2.3.1. Çevresel Etkenler

Fiziki faktörler kırsal mimariyi doğrudan değiştiren ve şekillendiren, nicel etkenler olarak düşünülebilir. Çevresel etkenler, temelinde coğrafyaya ve onun sunduğu materyallerle şekillenen yapım tekniğine bağlıdır. Bundan ötürü çevresel etkenler ilk olarak coğrafya alt başlığında, iklim ve topoğrafya olmak üzere iki faktör altında incelenmiştir. Daha sonra iklime ve yere göre değişen, malzeme ve yapım tekniği; geleneksel mimariye çeşitlilik katan çevresel etkenlerden biri olarak ele alınmıştır.

Coğrafya (İklim-Topoğrafya): Kır insanı iklime karşı davranışlarında çeşitli çözümler üretmenin yanı sıra iklim koşullarından da faydalanmıştır. İklimin değişmesi yüz yıllar alırken bu değişimin büyük kara parçalarına olan etkisi

algılanamayacak derecede olmaktadır. Bundan ötürü kır insanının iklime karşı gösterdiği davranışlar nesiller boyu aynı şekilde devam etmiştir (78).

İklim kırsal mimarlığın şekillenmesine direkt olarak etki ederken bu mimarlığın iklime uyum sağlaması süreç içinde gerçekleşmektedir. İnsanoğlu en ideali arayarak ve deneyimleyerek yöresine uygun yapıyı elde etmiştir.

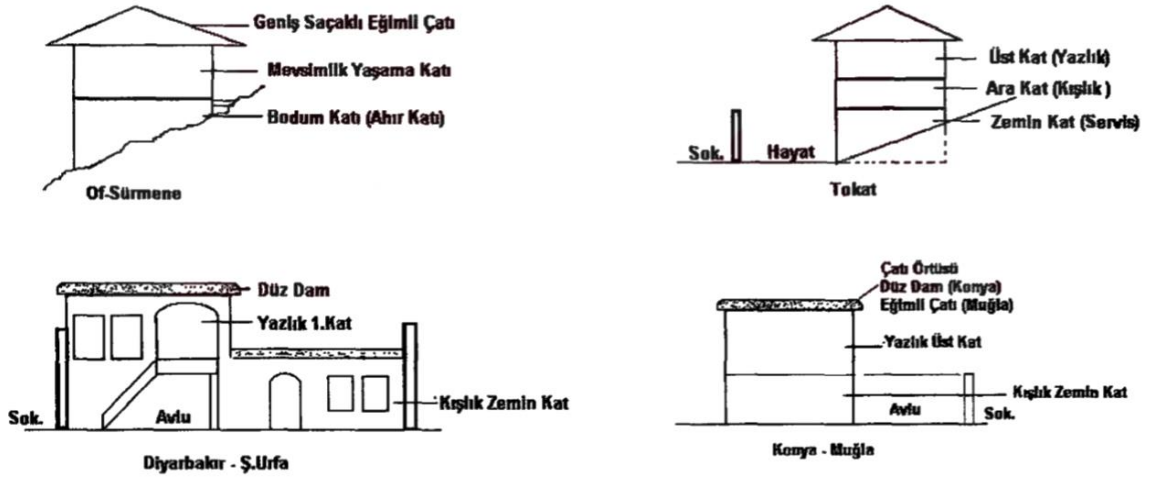
Sıcaklık, nem, rüzgâr, yağmur ve güneşlenme süresi kırsal mimariyi biçimlendiren iklimsel verilerdir. Dünya'nın pek çok coğrafyasında farklı iklim kuşakları yer almaktadır. Bu geniş coğrafyaya yayılan insan yerleştiği bölgeye göre kendi barınağını yapmıştır. Eskimoların igloları oldukça kalın buz kütleleri ile soğuktan korunurken, yarı küresel formu rüzgâra karşı direnç göstermektedir. Tropik iklim kuşağında ılıman havadan ötürü duvar aranmaksızın hafif bölücüler tercih edilirken yağmurdan korunmak amaçlı yapılan bir üst örtü ve yerden yükseltilmiş döşeme konut için yeterli olmaktadır. Çöl veya karasal iklime sahip bölgelerde ise şiddetli rüzgarlardan ve gece gündüz sıcaklık farkından korunmak esastır (13).

Anadolu'da da iklim şartları evin şeklini etkilemiştir. Bu sebeple farklı kültür çevrelerinde evlerin dış şekilleri bakımından birlik ve süreklilik unsurları ile ortak bir geleneği bulmak güçleşmiştir. Ormanlık, kıraç, soğuk, rüzgârlı, sıcak bölgelere yerleşen Türkler arasında ev biçimi açısından farklılık meydana gelmiştir. Aynı yurttan farklı bölgelere yarım yüz yıl önce bile yerleşeler dahi bu fark görülmektedir (79).

Anadolu farklı iklimsel bölgelere sahip bir coğrafya olmasından ötürü yapı çeşitliliği bakımından zengindir. Akdeniz iklimine sahip Ege ve Akdeniz bölgesinde sofalar dışarı açılmış günün büyük kısmı burada harcanırken iç-dış mekân bütünleşmesi sağlanmıştır. İlman iklime sahip Karadeniz ve Marmara Bölgesinde kar yağışlı geçen kıştan ötürü sofalar içeri alınmıştır. Fakat Karadeniz'in ılıman bölgelerinde açık sofalı evler de görülmektedir. Karasal iklime ait İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesinde sofalar içeride olup, pencereler küçülmüştür. Akdeniz Karasal iklimine

sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sofanın yerini avlu alırken eyvanlar açılarak kışın soğuktan, yazın sıcaktan korunmak esas alınmıştır (71).

Sanayi öncesi her toplum gibi Anadolu insanı da yapı üretim sürecinde iklim odaklı tasarım yaparak doğal klimatik çözümlere ulaşmıştır. Yaz ve kış odası biçimlenişi buna örnek verilebilir. Kış odası bazı bölgelerde ara kat oluşturarak sağlanırken bazı bölgelerde yaz odası ile aynı kotta yer alır. Kış odası genelde güneye bakar, az sayıda penceresi bulunur ve tavan yüksekliği daha alçaktır. Yaz odası ise üst katta yer alırken, kuzeye yönelir, pencere sayısı ve büyüklüğü fazladır havalandırmaya imkân verecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 2.16).

Şekil 2. 16. İklim'e göre tasarlanan Anadolu Evleri, (80).

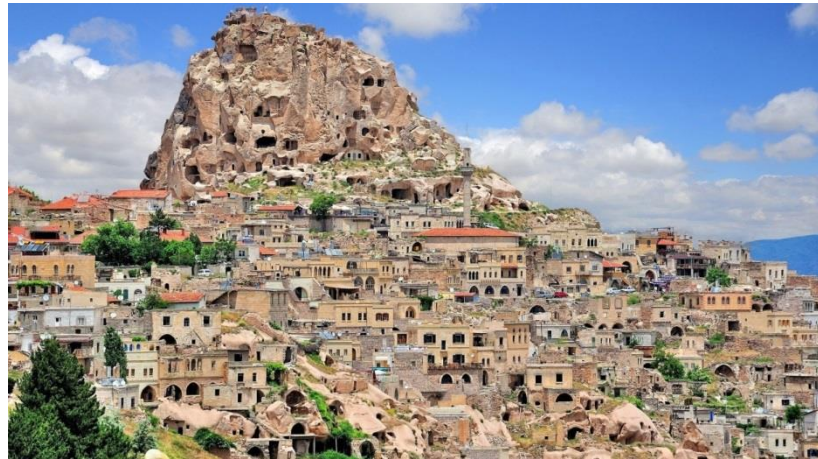
Doğal değerlerin analizinin yerel halk tarafından nasıl değerlendirildiğine örnek olarak Konya, Klistra evleri gösterilebilir. Dağlık yerleşimde konumlanmış, yamaca yerleşen evlerde, ahırın yaşam alanı altında konumlanması, içe kapalı mekân organizasyonu, güneye yönelme, çardak adı verilen sofanın merkezi mekân niteliği taşıması ile kışın soğuk, yazın sıcak etkisini azaltması, çardaktaki sekinin yaz aylarında yoğun kullanımı ile ısısal konforun sağlanması burada amaçlanmıştır (81).

İklimin etkisi Anadolu insanını farklı çözümlere yönlendirmiştir. Örneğin; Doğu Karadeniz’de depolama amaçlı yapılan, serin havadar yer anlamına gelen “Serander” mısır, fındık gibi mahsullerin toplandığı ve saklandığı ambardır. Yerden yükseltilmiş ahşap direkler üzerinde taşıtılan tek veya iki mekândan oluşan seranderler toprağın nemine ve hayvanlardan korunmaya karşı olarak yerden yükseltilmiştir (82).

Eyüce, iklim ve doğal etkilerin geleneksel konutun şekillenmesinde etkisinin yadsınamaz olduğunu kabul ederken, belirleyici olmadığını düşünür ve bunu aynı geleneksel yerleşimde bulunan farklı plan tiplerinin (dış sofa, iç sofa) birlikte var olabilmesi ile açıklamaktadır (5).

Topoğrafya ise evin yerleşimi, yönelimi konusunda etkili olan bir diğer faktör olmuştur. Var olduğu tarih boyunca kendi barınağını yapan insan mağaralardan başlayarak topoğrafyanın kendisine sunduğu imkanları değerlendirmiştir.

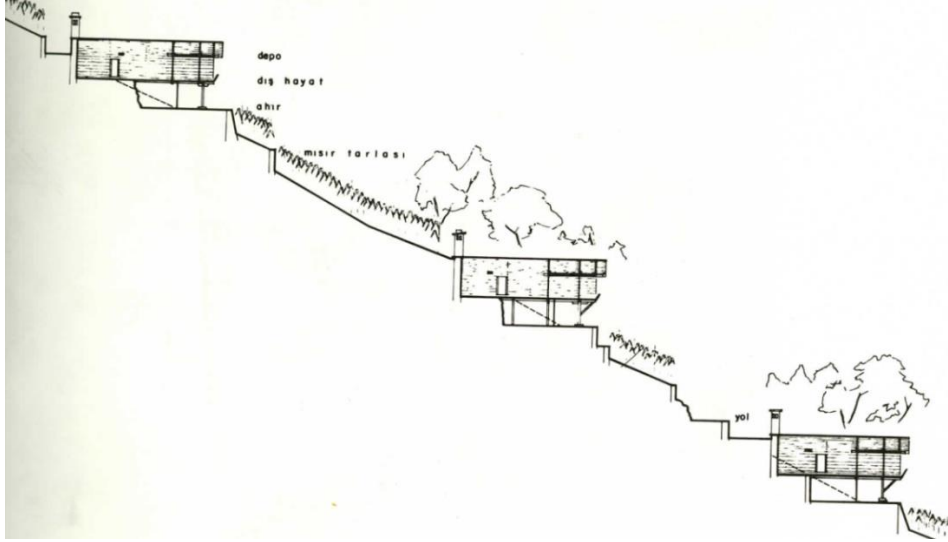
Arazi ile aynı dili konuşan, doğaya ses çıkarmayan kırsal mimarlık ürünleri bulunduğu yere göre şekillenmektedir (Şekil 2.17). Anadolu’da da yerleşim bölgelerinde arazi yapısı kendini göstermektedir. Topoğrafya ile uyum sağlayan geleneksel yapılara Anadolu’nun doğal yapısından kaynaklı engebeler düzlükler çeşitlilik katar. İmkân verdikçe yamaçlara yerleşen evlerde hiçbiri diğerinin güneşini kesmemeye özen göstermektedir.

Şekil 2. 17. Kapadokya – Uçhisar topoğrafya ile aynı dili konuşan yapılar (83).

Yalnız Anadolu kır insanı Uzakdoğu insanı gibi yere karşı tinsel bir bağ kurmamaktadır. O yere bağımlı olduğu kadar meydan okuyan bir yaklaşım da izlemektedir. Şöyle ki evini yere göre şekillendirirken, yeri de eve göre hazırlamaktadır (78).

Örneğin Doğu Karadeniz’de evin yönlendirilmesinde manzara ve güneşten çok arazinin eğimi ve yönü etkilidir. Planlamada sabit faktörler yerine meyile dik olarak yerleşim söz konusudur (Şekil 2.18). Bundan ötürü topoğrafyaya göre yönelen evler araziye yapıya zorlamıştır (82).

Şekil 2. 18. Yamaçta Köy, Çaykara, Trabzon, (82).

Malzeme ve Yapım Tekniği: Çevre ve topoğrafya faktörleri yapı malzemesi ve tekniğini önemli ölçüde etkilemiştir. Kırsal mimaride yapı ustaları topoğrafyanın ve bitki örtüsünün sunduğu kadarıyla malzemeyi kullanmışlardır. Birden fazla malzeme imkânı varsa da iklim şartlarına en olumlu cevap vereni deneyimleyerek seçmişlerdir.

Malzemenin özelliklerini ve doğasını uzun süre zarfında gözlemleyerek elde eden kır ustası bu birikimi gerçekleştirdiği yapılarda kullanmaktadır (84). Kır yapı malzemelerinin doğal çevreden seçilme nedenleri:

- Ekonomi,
- Yapı ustasının elindeki araçlarla işlenebilirliği ve malzemenin eklenebilirliği,
- Zamanla oluşan aşınmanın malzeme üzerine etkisi,
- Ulaşım, taşıma kolaylığı, olarak gösterilebilmektedir (78).

“Hubka (21), soyutlanmış bir dilin temel kuralları ve ilişkilerinin, kır yapı ustasının zihninde geleneksel yapı metodu olarak şifrelenmiş ve kültürel prensiplere göre işlenmiş olabileceğini söyler” (78). Yapı ustası ev hakkındaki bilgilerini ve kalıpları kullanarak daha önceki yaptıklarına benzeyen fakat aynı olmayan bir ev yapma kabiliyetine sahiptir (85).

Kır yapı ustası inşaaya başlayacağı zaman aklında bir yapı formu vardır. Bu form bir çizim veya fotoğraftan öte anlama, yorumlama ve uygulama etkinliklerini içeren sürecin tümüdür (78). Okuma yazması olmayan bir kır ustasının basit araçlar yardımıyla ürettiği yapılardaki karmaşık kalıpları vurgulaması ve çoğaltması şaşırtıcı görülmektedir (86). Yapı ustaları yöntemlerini akıllarında tutar ve duyum yoluyla elde ettiği verileri, düşünce kalıplarını ve eylemlerini usta çırak ilişkisi kapsamında kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarırken ortak kültür içerisinde sürdürmektedir. Kır yapı ustası kültüründe var olan yapı kalp dilinin dışına çıkmaz, bu sınırlandırılmış alan içerisinde tasarımını gerçekleştirmektedir (78). Böylelikle özdeş gözüken kır yapıları birleşik, homojen bir kimliğe sahipken daha yakından bakıldığında farklılaşmış, zenginlik ve çeşitlilik sunan bireysel ifadeler kazanmıştır (21).

Yapım tekniği malzemeye bağlı gelişmekle birlikte toplumların kültürel etkileşimi ile kuşaktan kuşağa aktarılarak bazen babadan oğula bazen de usta çırak ilişkisi ile devam ettirilen yapı üretiminin gelenekselleşmesidir. Yapım tekniği kültüre özgü olmakla beraber aynı malzeme ile ayrı coğrafyalarda farklı teknikler formu biçimlendirmektedir (Şekil 2.19).

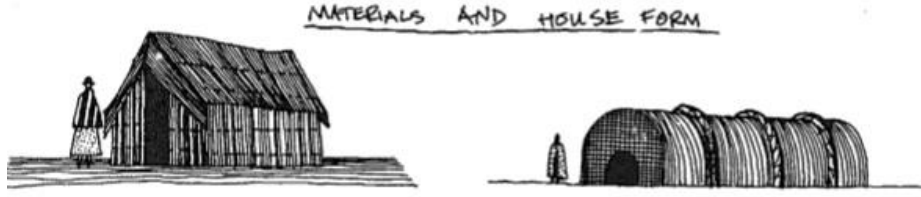

FIG. 2.3. Dwellings made of one material (reeds). Left: Uru dwelling, Lake Titicaca, Peru. Right: Marsh Arab dwelling, Iraq-Iran border.

FIG. 2.4. Dwellings made of one material (mud). Left: Iran. Right: Pueblos, southwestern United States.

Şekil 2. 19. Aynı malzeme ile farklı teknikler üretimine bir örnek, (13).

Bölgelerin jeolojik yapısındaki ve bitki örtüsündeki farklılıklar, yöre mimarisine yansımakta ve yapı malzemesini şekillendirmektedir. Kerpiç, taş, ahşap gibi farklı materyallerden elde edilen yapı malzemelerine ve bölgeye göre değişen inşaat teknikleri Anadolu’da mimari çeşitlilik bakımından geniş bir yelpaze sunmaktadır (87).

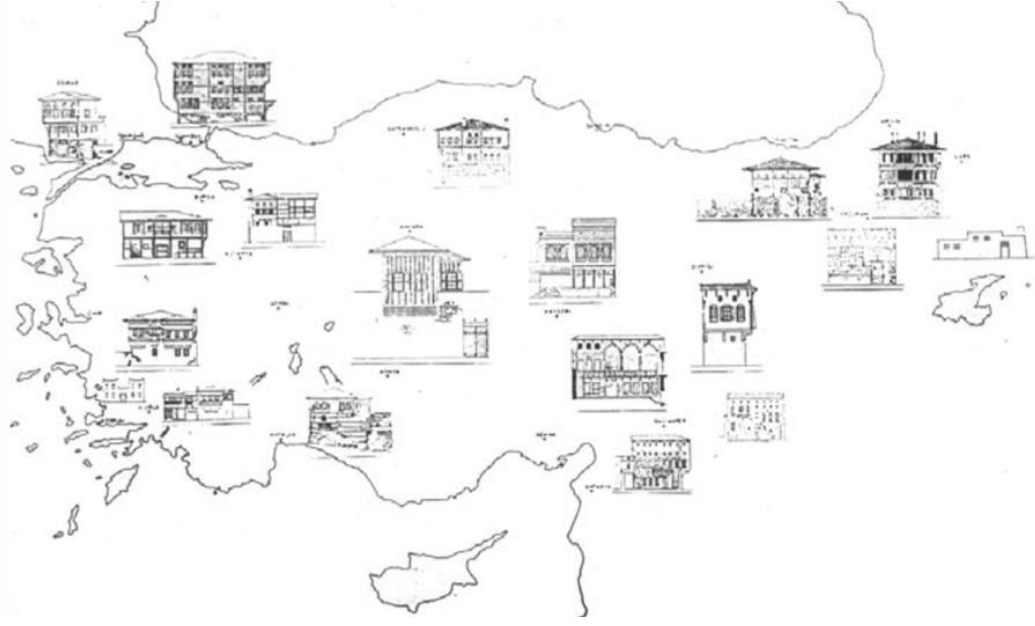
Malzemeye bağlı koşullar; çevrede bulunan malzemenin zorunlu kıldığı veya imkân verdiği davranışlar ve malzeme ile biçim arasındaki ilişkiler olarak iki yönden ele alınabilir. Çevrede yer alan yapı materyallerinin zorunlu kıldığı koşullar halk yapısı geleneğini etkiler. Anadolu konutları doğanın sunduğu imkânların çok yönlülüğünden ötürü karma malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (88). Çizelge 2.4’de Kuban’ın sınıflandırmasında görüldüğü üzere Anadolu konut mimarisi, yapım tekniği, malzeme ve karma kullanım açısından zenginlik göstermektedir (Şekil 2.20).

Çizelge 2. 4. Anadolu konutlarının bölgesel sınıflandırılması (64)

Özgün Anadolu konut mimarisinin malzeme ve yapım tekniğine göre sınıflandırması

- “a) Güneydoğu Anadolu’nun Kuzey Suriye ile ortak kültürün ifadesi taş konut mimarisi; e)Orta Anadolu’nun özellikle Niğde ve Kayseri bölgesinin, kaynakta yine Kuzey Suriye ile buluşan taş mimarisi;
- b) Erzurum’dan öteye Kuzey Doğu Anadolu’nun Güney Kafkasya ve Dağıstan ile akraba ahşap hatıllı taş mimarisi; f)Orta Anadolu’nun daha çok köy ve küçük kent ortamında kalan ve kökü Yeni Taş Çağına kadar uzanan kerpiç mimarisi;
- c)Doğu Karadeniz bölgesinde görülen karakteristik ahşap iskeletli ev mimarisi; g)Esas yayılma alanı Anadolu’nun kıyıları ile orta yayla arasında, Sivas’tan batıya, İç Ege’den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve Balkanlarda görülen hımsız yapı tekniğinde, taşıyıcı sistemi ahşap, kerpiç dolgulu, zemin katı çoğunlukla taş olan bir yapım tekniği ile inşa edilmiş konut mimarisi.”
-

Geleneksel Türk Evi’nin anlatımı yapılırken ahşap strüktür ile inşa edilmiş geniş saçakları ve modüler olarak tasarlanan sıra sıra dizilmiş pencereleri bulunan, üst katta çıkma yapan, kiremit örtülü kırma çatılı, birden çok katlı bina tasviri yapılır. Bugün Türkiye coğrafyasında yukarıda tarif edilen yapı tipi ülkenin yarısından daha az bir alanda görülmektedir (9).

Şekil 2. 20. Geleneksel Konut Tiplerinin Türkiye yüzeyine dağılımı (89).

Topoğrafyanın sunduğu materyale göre Anadolu konutu malzemesel açıdan zenginleşirken, lojistik kaygılardan ötürü en yakın ulaşılabilecek materyal seçilmiştir. Çizelge 2.5’de görüldüğü üzere Anadolu’da malzeme tipine göre değişen yapım tekniği de farklılıklar göstermektedir. İç Anadolu’nun orta kesimlerinde, Doğu Anadolu’da ve Güneydoğu’da kerpiç malzeme ile kerpiç tuğla tekniği görülürken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Ege bölgelerinde de yöreye ait taşlar kullanılmıştır. Marmara, Karadeniz, İç Anadolu’nun kuzeyi, Ege Bölgesinin iç kısımlarında ise yöre ağaçlardan elde edilen malzeme ile ahşap karkas yapılar üretilmiştir (Şekil 2.21).

Ahşap yapı mimarisi gerek kullanılan ağacın cinsi gerek yapım tekniği gerek boyut ve kesit açısından bölgelere göre farklı gelişmiştir. Karadeniz bölgesinde kestane tercih edilirken, batı ve kuzey Anadolu’da meşe, sarıçam, Toroslarda ise sedir, selvi ve ardıç çatki için kullanılmıştır (47).

Çizelge 2. 5. Anadolu konut mimarlığında görülen yapım teknikleri (47).

YAPIM TEKNİĞİ				
Ahşap Çatki		Kâgir	Kerpiç	Yığma Ahşap
-Sepet örgü, Toprak dolgu -Kerpiç dolgu		-Kuru moloz taş sık hatıllı -Kesme taş veya kaplama -Harçlı moloz veya yonu taş -Tuğla	-Ahşap hatıllarla takviye edilen yığma tuğla kerpiç	-Yuvarlak veya biçilmiş ağaçtan, üst üste bindirme ve geçme tekniği ile yapılan ahşap duvar.
-Tuğla dolgu				
-Taş dolgu -Bağdadi				
İki yüzü sıvalı	Dış yüzü ahşap kaplı			

Şekil 2. 21. Taş ve ahşabın birlikte kullanımı, Beyşehir 2015.

Cansever; Türk evinin evrensel sanat değerleri ile kendine özgü yapım standartlarını bir arada taşıdığını düşünmektedir. Yapısal çözümlerin yanında mahalli ve evrenselin karşılığını bir arada barındıran Türk evinin prefabrike yapısı ve yapım tekniği; gelişim, değişim ve onarım imkânı tanırken, elastikiyet değeri uzun yıllar içinde değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini sağlamıştır (90).

2.3.2. Tarihi Etkenler

Anadolu coğrafyası konumu itibarı ile doğu-batı arasındaki bir geçit olarak görülür. Dolayısı ile bu topoğrafyada çeşitli medeniyetler kurulmuştur. Türkler buraya geldiklerinde kendilerinden önce yaşayan çeşitli toplumların kültüründen etkilenmiş, onların yaşamış olduğu yerleşkelerin üzerine veya yakınına yerleşmişlerdir. Anadolu'ya göç, zaman içerisinde gerçekleşmiş, gelen her toplum kendi yapım kültürünü de beraberinde getirmiştir.

Çevreye uyum çerçevesinde yerleşik toplumların konut kültürü olduğu gibi değil yaşam şekline uyan ve gerekenler ölçütünde benimsenmiş, geleneksel Türk kültürü kaynaklı yenilikler ve sentezler ile özgün bir kırsal ev plan tipi meydana getirilmiştir (46).

2.3.3. Sosyal – Kültürel Etkenler

Toplumun barınma biçimini etkileyen yalnızca sosyoekonomik yapı değildir, bununla ilişkili olan sosyokültürel değerler sistemidir (43). Sosyal değerler; bir toplumdaki tabuları, kadın ve erkeğin rolleri, cinsiyet algısını, öteki toplumlara karşı tutumları (önyargıları) kapsayan diğer inanç ve uygulamalar ile birlikte öğrenilen kazanımlardır (77).

Lawrence, ev mekânının tasarımı, anlamı ve kullanımını incelediği çalışmasında, mekân ve aktivitelerin organizasyonu açısından kültürel, sosyodemografik ve psikolojik boyutlar arasındaki karşılıklı ilişkileri, incelemiştir (Çizelge 2.6), (91).

Bu değerler kırsal mimaride mekânsal tasarımın şekillenmesinde etkili olmaktadır. Anadolu'da da kırsal yapıların yerleşim yerindeki dağılımına ve mekan organizasyonuna kültür, inanç, yaşam şekli ve bunlara bağlı olan mahremiyet algısı etki etmektedir.

Çizelge 2. 6. Lawrence'ın sosyal faktörleri sınıflandırması (83)

KÜLTÜREL BOYUTLAR	SOSYAL BOYUTLAR	PSİKOLOJİK BOYUTLAR
<ul style="list-style-type: none"> -Evrensel değerler -Akrabalık normları ve kuralları -Ev düzeni ve yönlendirme -Ev yapım teknik ve yöntemleri - Yaşam tarzı -dil; kategorik sınıflandırma Kamusal/özel, kirli/temiz, ön/arka -Sosyal ve evsel ritüeller -Örtülü kurallar; düzen ve normlar -Açık kurallar; yapım kuralları -Paylaşılan değerler; geçerliliğini kaybetmemiş ve tarihsel 	<ul style="list-style-type: none"> -Kişinin yaşı ve cinsiyeti -Ev halkının demografik yapısı -Hane geliri -İstihdam durumu, sosyal sınıf -Yerel teknolojinin etkisi -Sosyoekonomik değerler; mekân ve nesne -Evsel ve sosyal roller -Ev rutinleri -Sosyal yaşam ve rutinler -Dini inançlar ve pratikler 	<ul style="list-style-type: none"> -Özsaygı -Kişisel kimlik -Kişisel mekân ve mahremiyet -Umutlar ve hedefler -Kişisel değerler; ev mekânı ve nesnelere -Kişisel tercihler; ev formu ve yapımı -Yerleşim/konut biyografisi -Öznel yaşam evreleri -Ev simgeleri; semboller -Kişisel roller

Kültür: Schulz'a (92) göre kültür; geleneksel yollarla nesilden nesile aktarılan öğrenilmiş modellerin ya da davranışsal bileşenlerin bağlamı olarak tanımlanmıştır (19). İnanç, algı, biliş, değerler, normlar, gelenek ve davranış biçimleri kültür kavramını bir araya getiren karakterlerdir. Ev tasarımına, toplum düzenine ve kamusal yapılara bir kültürün inançları ve değerleri açıkça yansımaktadır (77). Özet olarak Taylor'un (93), tanımından hareketle kültür bir toplumun yaşam şeklini, dilini, dinini, değerlerini, geleneklerini, sanatını, zanaatını, alışkanlıklarını, nesilden nesle aktardığı deneyim ve etkileşimle yoğrularak gelişen ve değişen bir olgudur (94). Her toplumun kendine özgü bir kültürü varken toplumların etkileşimiyle kültür çeşitlenerek zenginleşmektedir

Kültürel belirleyiciler evrensel bir olgu olmasına rağmen bu belirleyicilere bağlı olarak ortaya çıkan biçimler bölgeseldir (68). Çizelge 2.7'de görüldüğü üzere kültürlere özgü değişimler bölgesel biçimlenmelere etkili olan değişkenlerdir.

Çizelge 2. 7. Gür'e (68) göre kültüre özgü değişkenler

Kültüre özgü değişkenler	
Kültürü saran çevrenin iklimsel ve topoğrafik özellikleri,	Davranış mekanizmalarını işleme biçimi ve ayrıntıları,
Kültürde yaygın olarak kullanılan dil,	Biliş şeması,
Çoğunluğun taşıdığı dini inanışlar,	Toplumsal ilişki normları,
Kültürde egemen aile ve akrabalık yapısı,	Çalışma, ortak iş yapma, ticari alışkanlıklar,
Yiyecek alışkanlıkları,	Genel üretim biçimi ilişkileri,
Kültürün sosyal statü belirme araçları,	Gelenekler, ahlaki ve töresel ilişkiler, ideal
Sosyal tabakalaşma,	kurallar, normlar
Tavır ve diğer sözsüz anlatımlar,	Yerleşmiş mekânsal normlar.

Bir topluma ait kültür, o güne kadar ki bütün etmenlerin bileşiminden oluşmaktadır (95). Halk konutunun şekillenmesinde ve tasarımında, aile ilişkileri, dinsel gereklilikler, doğum ve ölüm ritüelleri, yemek kültürü, pişirme yolları ve ocağın kullanımı, yemeği yeme şekli, düğün dernek, giyim kuşam, gibi sosyokültürel değerler ve yöresel özellikler önem taşımaktadır (80). Buna ilişkin olarak insan toplumsal birliktelik ve yardımlaşmayı sosyal-kültürel bir değer olarak yaratmıştır. Ürettiği farklı fonksiyonlu yapılar kültürel anlatımın aracı ve dili olmuştur.

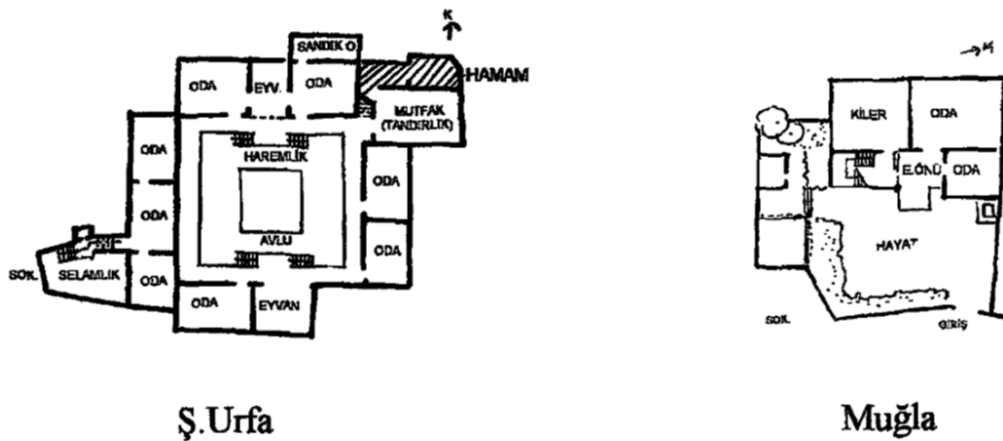
Kırsal alanda coğrafyanın farklılaşması ile birlikte kırsal konutların mekan organizasyonu ve işlev yapısı değişerek bir yapı kültürü meydana gelmektedir. Benzer coğrafyalarda yaşayan farklı kültürler çevresel yapıyı farklı algılar ve çevresel imkanlar dahilinde farklı malzemelerle farklı biçimlerde, planlarda ve kurgularda konutlar meydana getirirler (25).

Geleneksel Anadolu evinin kültürel ve biçimsel şekillenmesinde farklı görüşler de bulunmaktadır. Osmanlı çatısı altında ele alınan Anadolu Evinde tek bir milletin kültüründen bahsetmek sağlıklı olmayacağı için çok kültürlü bu ortamda Müslüman, Yahudi ve Hristiyanların oldukça benzer formlardaki evlerde oturduğu, süsleme ve detaylardaki nüanslarda birbirinden ayrıldığı savunulmaktadır.

Türk ve Rum geleneksel evlerinin birbirinden taş ve ahşap malzeme kullanımıyla ayrıldığına yönelik yaygın yaklaşım her bölge için tutarlı değildir (96).

Bu savı Goodwin de destekler. Safranbolu’da Rum ve Türklerin kentsel dokuda ayrıldığını fakat birbirlerine benzer evlerde oturduklarını söyler (49). Özetle, etnik ya da dinsel kimlikten öte şartlara uyum sağlamayı temel alan yaklaşım geleneksel Anadolu konut formunun biçimlenmesine etki etmiştir. Ne bir kronolojik sıralama ne de zanaatın çokluğu Geleneksel Anadolu Konutu’nun baskın karakterini tanımlamaktadır (96). Eyüce, bu görüşe katılmayarak aynı coğrafyada yaşayan farklı kültürlerin farklı yapı ve mekân geleneklerine, aynı kültüre sahip toplulukların da farklı coğrafyalarda benzer mimari ürünlere sahip olması ile bu görüşü açıklamaktadır (5).

Kültür farkı Anadolu’da bölgeden bölgeye değişmektedir. Doğuda fazla çocuklu geniş aileler avlu içine sıralanmış odalarla bir arada yaşarken, batıda çekirdek aileye ait daha ufak evler bulunur. Doğu ve İç Anadolu’da evli olan oğullar ailenin yanında ikamet ederken batıda evlenecek erkeğin evi ailesince önceden yapılmasına özen gösterilir (Şekil 2.22).

Şekil 2. 22. Geleneksel Urfa ve Muğla evi plan şemaları, (80).

Yaşam Şekli: Kültürle karşılıklı etkileşim halinde, birlikte hareket etmektedir. Yaşam şekli kültürden kültüre farklılık gösterirken, aynı kültüre ait toplumlarda ihtiyaçlar, ekonomik durum, geçim kaynağı ve bireysel değerlere göre de kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir.

Rapoport (13), evin şekillenmesinde, yaşam tarzını etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- Bazı temel ihtiyaçlar,
- Aile,
- Kadının rolü,
- Mahremiyet,
- Sosyal ilişkiler.

Anadolu'da ise günlük yaşamın temel geçim kaynağına bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. Tarih boyu Türklerin temel geçim kaynağının çoğunluğunu hayvancılık oluşturmuştur. Coğrafyanın sunduğu geniş bozkırlar, mera ve dağlık bölgeler tarımsal faaliyetin bu şekilde gelişmesine neden olmuştur. Coğrafi faktörlerin yanında Orta Asya'da da Türkler hayvancılık yapmış ve buna bağlı olarak göçebe bir yaşam sürmüştür.

Eröz (97), tam göçebelik ve yarı göçebelik olmak üzere iki çeşit göçebelikten bahseder. Tam göçebelik kalıcı konutları olmayan taşınabilir barınaklara sahip olunan yaşam şeklini ifade ederken yarı göçebelik kısmen kalıcı konutlar bulunan yaşam biçimidir (98).

Türklerin Anadolu konut geleneği incelendiğinde yerleşik ve göçebe yaşam şeklinin birbirinden net olarak ayrılmadığı gözlenmektedir. Bammer'in de ifade ettiği gibi "yerleşik yaşamakla sürekli konutlarda yaşamamanın, göçebe yaşamla da taşınabilir barınakların ilişkili olduğu fikri her zaman doğru değildir" (99) Güneybatı Toroslar'da yerleşik olarak görülen köy toplumları yaz ve kış mevsimlerinde farklı konutlarda yaşamaktadırlar (7).

Sabit konut ile çadırın birlikte kullanıldığı bu tip yarı göçebe yaşam Anadolu’da yerleşikliğe geçiş sürecinde önemli olmuştur. Yalgın (100) Bolkar Dağlarında yaşayan Yörüklerin kışın köyde otururken yazın yaylalara göç ederek çadırda yaşadıklarını ifade etmiştir.

Bu göçebe yaşam şeklinde, hayvancılığa özellikle de koyun yetiştiriciliğine bağlı yapılan yer değiştirmelere coğrafi terminolojide transhüman adı verilmektedir. Anadolu’da da hayvancılık ile uğraşan ailelerde bu yaşam biçimi görülmektedir. Sosyolojik açıdan 3 farklı transhüman yaşamdan söz edilebilmektedir. Kırsal, kentsel ve yönetici grupların transhümanları. Kırsal transhüman: Anadolu’ya yerleşme ile başlayan değişim sürecinde salt çadır olan Türk evinin kışlık olan taşınmaz bir konuta evrilmesi ve yazlık konutun çadır olarak devam etmesi ile başlamış daha ileriki aşamalarda hem kışlık hem yazlık olmak üzere kalıcı konutlar yapılmıştır (101). Bu yazlık kalıcı konutlara Anadolu’nun bazı bölgelerinde ‘çatma’ adı verilmiştir (100). Bu yaşam tarzının Türk evinin özellikle kırsal bölgede şekillenmesinde payı büyüktür (95).

Bunun dışında Anadolu’da yaz kış kullanılan konutlar da bulunmaktadır, hayvancılığa dayalı üretim yapmayan haneler günlük ihtiyaçlarına göre çözümlenmiş tekil konutta yaşamaktadır. Örneğin Geleneksel Urfa Evlerinin günlük yaşamın ihtiyaçlarına göre tasarlandığı söylenebilir. İklimsel faktörlerin de etkisiyle birlikte Urfa evleri kendi içlerinde avlu ve düz damlardan oluşan açık mekânlar barındırmaktadır.

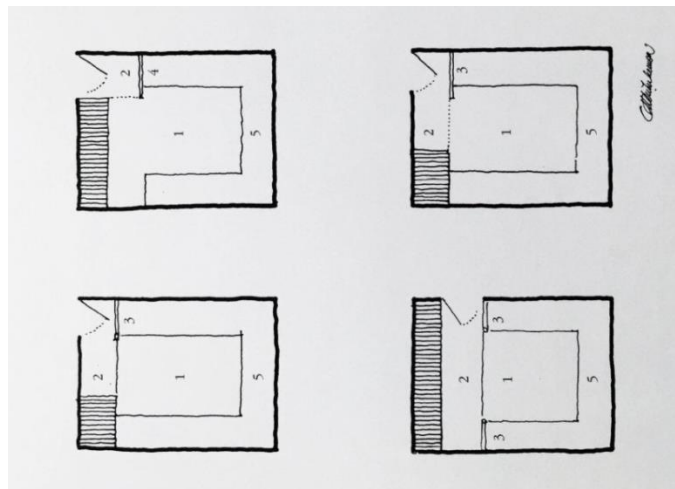
Avlulu ve düz damlı bu yapılar; salça, biber, pekmez gibi kışlık yiyeceklerin hazırlanmasına, nişan, düğün, sünnet gibi sosyal etkinliklere ve sıcak gecelerde açık mekânda uyumaya fırsat vermektedir. Ayrıca bu damlar akraba evleri arasında gidip gelmelere de olanak sağlamaktadır (80).

Mahremiyet Algısı: Kişinin çevresi ve diğer insanlar ile kurduğu iletişim ve etkileşimin kontrolünü elinde tutma istemi ve hakkı olarak tanımlanan mahremiyet bir davranış mekanizmasıdır.

Geleneksel toplumlarda mahremiyet kişiden çok toplumun, ataerkil yapının, kültürün ve inancın koyduğu sınırlamalar iken modern toplumlarda mahremiyet kişinin kontrolüne bırakılmıştır. Geleneksel toplumlarda mahremiyet; kişisel mekân, egemenlik alanı, kulis ve kişiselleştirme kavramları ile mekânsal sınırlar olarak tariflenebilmektedir (68).

Mahremiyet olgusu kültürden kültüre, toplumdan topluma, insandan insana farklılık göstermektedir. Her mekân için istenilen mahremiyet düzeyi de farklıdır. Mahremiyetin en fazla kendini kişiye özgü olan konutlarda gösterdiği söylenebilmektedir.

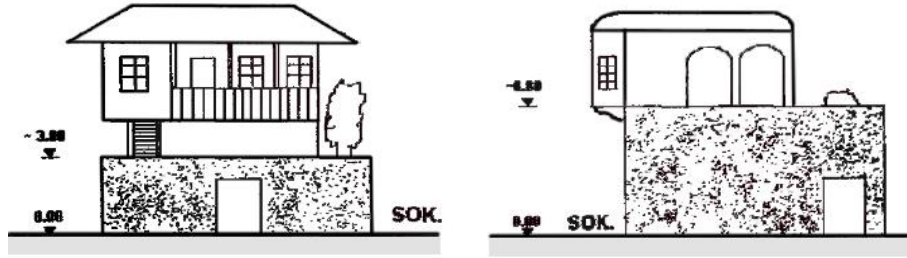
Geleneksel toplumlarda mekânsal sınırları oluşturan merkezi kavram mahremiyet olarak görülmektedir (68). Aksoy Türk evi plan şemalarının kadın mahremiyetini sağlamak üzere geliştiğini savunmaktadır. Türklerde kadına önem gösterilen mahremiyetin Müslümanlıktan öncede var olduğunu Asya ülkelerinin genel bir kültürel özelliğini taşıdığını ve Türklerin daima içe dönük yaşamı seçtiğini ifade etmektedir. Odaların kendine dönük yaşam alanları olarak biçimlenmesinde göçebe yaşamdan gelişen aile kültürünün etkili olduğunu düşünmektedir (30). Şekil 2.23'de de görüldüğü üzere odaların mahremiyeti kapıların açılma yönleri ile sağlanmaya çalışılmış, yükükler ve sekiler ile denetim altında tutulmuştur.

Şekil 2. 23. Oda girişlerinin mahremiyet denetimi, (38).

Mahremiyet kavramı Anadolu’da dini inançların ve kültürün yaşam şeklini etkilemesiyle tasarımda hassasiyet gerektiren bir konu olmuştur. Mahremiyet anlayışı Anadolu’da bölgeden bölgeye farklılık gösterirken, aynı bölgede farklı kültürlerin de mahremiyet anlayışı değişken olduğu söylenebilmektedir. İran, Mezopotamya ve Arap etkisi görülen doğu ve güneydoğu evlerinde mahremiyet denetimi daha güçlüyken, Rum etkisinde kalan Batı Anadolu’da ise mahremiyet düzeyi daha zayıftır (Şekil 2.24).

Örneğin geleneksel Mardin evlerinde mahremiyet; zemin katlarda evler duvarların yükseltilmesiyle sağlanırken, üst katlarda yapı derinliğinden elde edilen teraslar ile sokak seviyesinden algılanmayacak şekilde sağlanmıştır (102).

Şekil 2. 24. Muğla ve Diyarbakır evinde farklı mahremiyet düzeyi, (80).

2.3.4. Ekonomik Etkenler

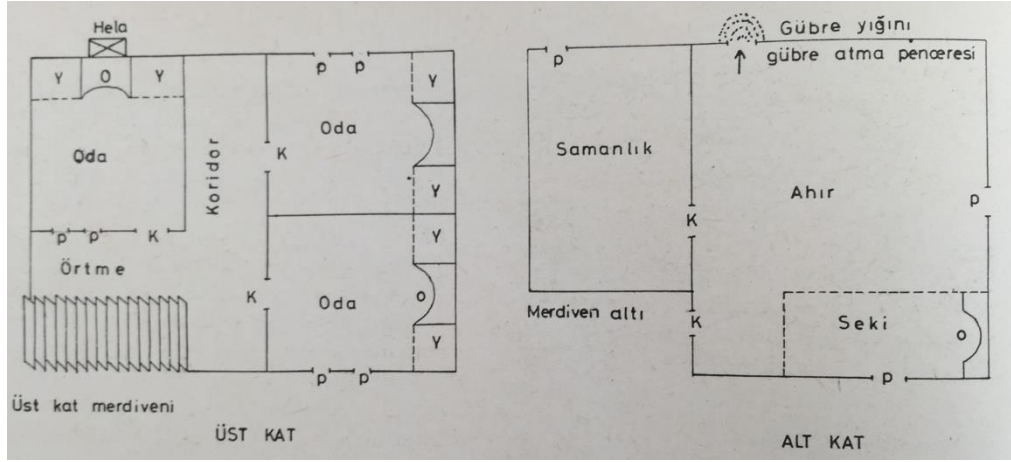
Ekonomik durum geçmişten bugüne bina üretimini şekillendiren temel etkenlerden olmuştur. Bu durum aynı bölgede yapıdan yapıya değişirken, toplumların refah düzeyine göre bölgeden bölgeye değişkenlik göstermektedir. Ayrıca geçim kaynağı, konutun fonksiyonel şekillenmesinde etkili olmaktadır. Örneğin hayvancılık ile geçimini sağlayan kişi evini yaparken veya yaptırırken hayvanların da barınacağı bir yeri düşünmek durumunda kalmaktadır.

Geçim kaynağı: Ekonomik etkenlerin temelini geçim kaynağı oluşturmaktadır. Meskenler ve mekanlar geçim kaynağına göre değişkenlik göstermektedir.

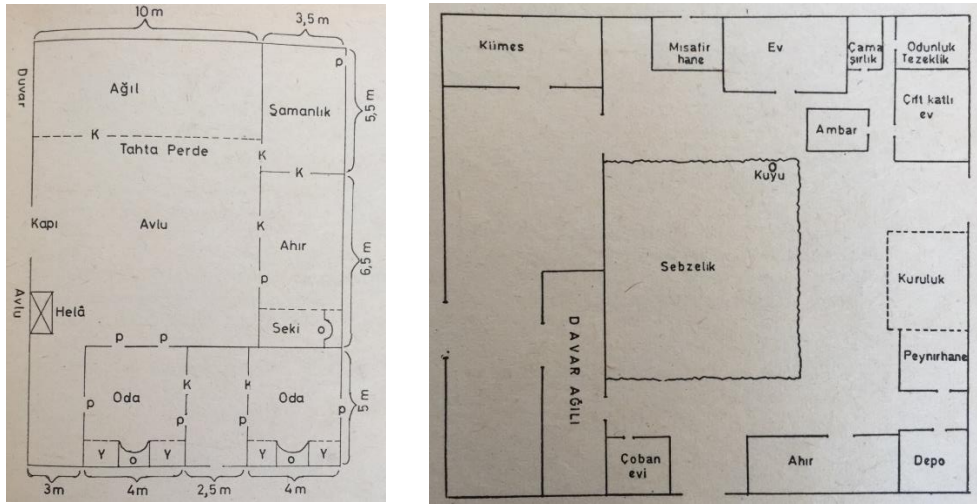
Türkiye köylerinde yaşayan insanların büyük çoğunluğu kendi gereksinimlerini kendi emekleri ile karşılamaktadır. Bu bakımdan ister dağlık ister ova yerleşimi olsun, ekonomik uğraşın temelini ekmek elde etmek için tahıl türlerinin üretimi oluşturmaktadır. Ancak yıllık geçim yalnız tahıl ürünleri ile sağlanamayacağından ötürü bunun yanında meyvecilik, sebzeçilik, yağcılık, bağcılık gibi tarımsal faaliyetlerde bulunarak, tarımsal yapı polikültür bir karakter göstermektedir.

Hayvancılık ile geçinen köyler çoğunlukla dağlık bölgelerde yer almaktadır. Geçim sahası hayvan otlatmak için ayrılan geniş yayla ve köylerin etrafında bulunan küçük tarım sahası olmak üzere genellikle iki bölümden oluşur. Bu çevrede tarım dar ölçüde olup polikültür özellik göstermektedir. Hayvancılık ile uğraşan dağ köyleri genellikle vadi içinde kurulmuşlardır. Kışı vadi içindeki köylerinde geçiren köylüler yazın hayvan otlatmak amaçlı yaylaya çıkmaktadır. Böylelikle hayvancılığın ana geçim kaynağı olduğu köylerde köyün tam manasıyla yerleşik düzene geçmediği yarı yerleşik bir yapıda olduğu görülmektedir. Fakat son yıllarda hayvancılıkla geçimini sağlayan köylerin de tarla ve sebzeçilik tarımına geçtiği hayvancılığın artık ikinci plana düştüğü görülmektedir. Yüksek yaylalarda sebze hasadı ağustos eylül gibi geç tarihlerde yapılmaktadır. Bu neden ile sebze ekimi ailenin kendi ihtiyaçlarını ancak karşılamakta ve ticari bir faaliyete dönüşmemektedir (103).

Kır ekonomisine bağlı olarak ev ve eklentileri değişkenlik göstermektedir (74). Örneğin dağlık yerleşimde hayvancılığa bağlı ahır ve samanlık gibi birimlere ihtiyaç doğmuş, bu mekanlar kısıtlı araziden dolayı eğime yerleşerek kottan faydalanma ihtiyacıyla konut ile birlikte düşünülmüştür. Aynı çatı altında farklı katlarda çözümlenme yoluna gidilmiştir (Şekil 2.25). Tarımla uğraşan bunun yanında hayvancılık da yapan ova yerleşimlerinde ise konut ve eklentileri avlu gibi açık mekan etrafında çözümlenmiş, her bir hacim ayrı çözümlenmiştir. Geçim kaynağına bağlı olarak ağıl, ahır, samanlık, kiler, tahıl ambarı, aşhane, misafirhane gibi birimlere ihtiyaç duyulmuştur (Şekil 2.26).

Şekil 2. 25 Dağlık yerleşimde hayvancılık ile geçinilen konut şeması (74).

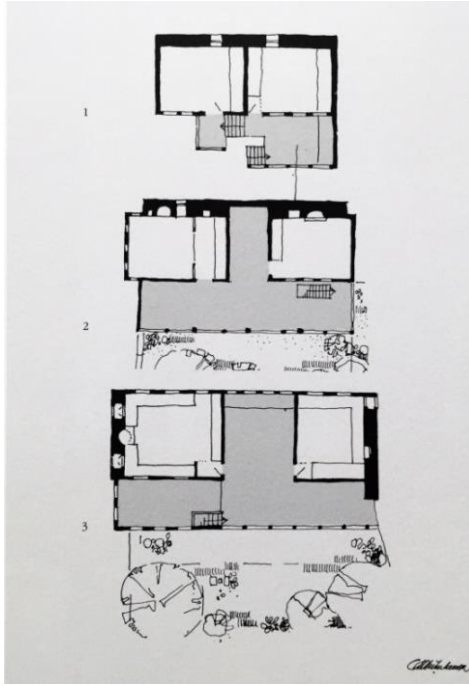

Şekil 2. 26 Ovalık yerleşimde tarım ve hayvancılık yapılan konut şeması (74)

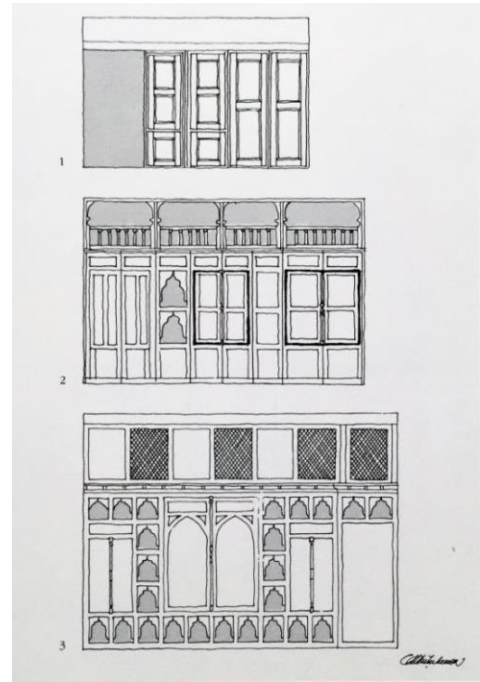
Refah düzeyi: Günay, Anadolu insanının yaşam felsefesi ile biçimlenen ekonomik durumunu şu şekilde değerlendirmiştir. “Gelenek, görenek ve din, azla yetinen bir yaşama felsefesi getirmiştir. Tutumludur. Lükse düşkünlük görülmez. Her şeyde yalınlık vardır. Yere oturur, yerde çalışır, yer yatağında yatar, yerde yemek yer. Evde fazla eşya yoktur. Süsleme bile malzemenin kendi yapısı içinde kalır. Malzemenin doğal görünüşü bozulmaz.

Bu yüzden zengin ile fakir evleri kolay ayırt edilmez. Bu yalınlığa rağmen bir bolluk vardır. Yiyeceği boldur, çeşitlidir; odası çoktur, büyüktür; evi bile iki tanedir. Hiçbir sıkıntısı olmayan, sağlıklı bir toplumdur’’ (47).

Anadolu’da geleneksel evler özünde aynıdır. Fakat farklı aile büyüklükleri ve ekonomik yapılar evlerin boyutsal olarak değişkenlik göstermesine etkendir (104). Osmanlı döneminde taşralarda yer alan konutlarda sosyal sınıf ayrımı bulunmamakla birlikte varlıklı kimselerin evi daha büyük ve tezyinatlı olurken mekânsal organizasyon açısından bir farklılık görülmemektedir (9). Anadolu’daki Türk evinin biçimlenmesinde ekonomik etkenlerin çok önemli bir yeri yoktur. Ekonomik gösterge yapıdaki süs ve işçilikten anlaşılabilir. (Şekil 2.27, 2.28), (38).

Şekil 2. 27. Ekonomik durumları farklı 3 ev örneği (38).

Şekil 2. 28. İşçilikleri farklı 3 dolap örneği (38).

3. ÖRNEK ALAN ARAŞTIRMASI DEREKÖY

Bu bölüm, kavramsal alt yapıyı destekleyen gözleme dayalı örnek alan çalışmasını içermektedir. İlk olarak alan hakkında nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Kırsal mimariyi oluşturan etkenlerden her biri, birer veri olarak değerlendirilmiş ve ‘tanımlama yöntemiyle’ ele alınmıştır. Alan hakkında yazılı ve sözlü kaynaklara başvurulmuştur. Sözlü kaynaklar, ‘görüşme yöntemi’ ile oluşturulmuştur. Bu bağlamda köy sakinleri ile röportaj yapılmıştır. Daha sonra alanın mimari özelliklerini tanımlamaya ilişkin ‘görsel belgeleme yöntemlerine’ başvurularak fotoğraf, rölöve ve çizim tekniklerinden faydalanılmış, yapı kimlik kartları hazırlanmıştır. Dereköy kırsalının oluşumunda etkili olan faktörler ile mimarinin biçimlenmesi, ‘değişkenlerin ilişkilendirme yöntemi’ kullanılarak değerlendirilmiştir. Son olarak analogik değerlendirmeye gidilmiş, alanın mimari özelliklerini, malzeme ve tekniğini, plan kurgusunu daha iyi anlamak ve tarihsel çerçeveye oturtmak amacıyla ‘karşılaştırma yöntemi’ kullanılmıştır.

3.1. Çevresel Veriler

3.1.1. Konum

Orta Toroslarda Antalya körfezi ile Mersin Körfezi arasında kalan Antik çağda Dağlık Klikya olarak adlandırılan bölge bugünkü ismi ile Taşeli yaylasıdır (105). Mersin ilinin Bozyazı ilçesine bağlı Dereköy, bu bölgede yer alan Torosların eteğine kurulmuş dağ köylerindedir. Mersin il merkezine 198 km, Bozyazı ilçe merkezine ise 50 km uzaklıktadır (Şekil 3.1). Geçmişte Gülnar’a bağlı olan köy sonradan Anamur’a bağlanmış, Bozyazı’nın ilçe olarak ayrılması sonucu bu ilçeye bağlı köylerden biri olmuştur.

Şekil 3. 1. Dereköy- Google Earth 2016

Dereköy Gülnar ve Ermenek ilçe köylerine komşudur. En yakınındaki yerleşimler; İshaklar, Kızılca ve Yarmasu Köyleri olup Dereköy sakinlerinden alınan bilgilere göre bu yerleşimler akraba köylerdir (Şekil 3.2).

Şekil 3. 2. Dereköy ve yakın çevresi Google Earth 2017

3.1.2. İklim

Rakımı 1000 metrenin üzerinde olan Dereköy 'de Akdeniz etkili karasal iklim görülür. Kışlar soğuk ve kar yağışlı, yazlar gündüz sıcak, akşam serin geçmektedir.

Akdeniz kara ikliminde gece ile gündüz arasındaki sıcaklık farkı fazla, nem oranı değişken, batı ve güneybatı yönünde esen rüzgârlar hâkim olmaktadır. Kış ayları yağışlı, yazları ise kuraktır. Yazın sıcak ve güneşli kışın donma noktasının üzerindedir (78).

Bölge yağış ve orman fazlalığı ile İç Anadolu'dan farklılaşır, dağlık ve makilik Akdeniz Bölgesi'nde dağ keçisi yetişirken, ovalık ve bozkır bitki örtüsüne sahip İç Anadolu'da ise yaban koyunu doğal olarak yetişmektedir. Torosların Akdeniz'e bakan güney yamaçlarında; erik, ahlat, çam, kayın, meşe, sedir, ardıç ormanları bulunmaktadır (100), (98).

Dereköy ismini, barındırdığı baş değirmenden ve içinden çıkan su kaynağından almaktadır (106). Buradan çıkan su, dere oluşturarak Bozyazı'ya kadar gitmekte ve oradan Akdeniz'e dökülmektedir (Şekil 3.3). Köy, dere boyunca oluşan vadide başka köyler ile birlikte yer almaktadır (Şekil 3.4).

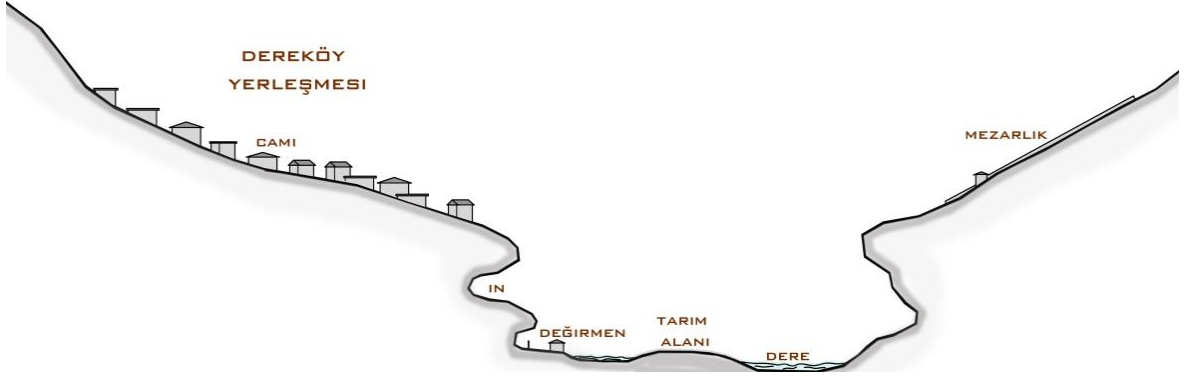
Şekil 3. 3. Köye ismini veren su kaynağı

Şekil 3. 4. Dereköy yerleşimi

3.1.3.Topoğrafya

Akdeniz'deki Alp-Himalaya sıradağlarının bir uzantısı olan Toroslar, dağ – plato kesitlerinin çeşitli varyasyonlar sunması ile yerleşim kalıpları ve mimari doku bakımından zenginlik kazanmıştır (32). Çalışma alanı olan Dereköy yerleşimi de Torosların sunduğu topoğrafik çeşitlenmelerden olabildiğince faydalanmaya çalışmış bulunduğu vadi kesitinin çevresel faktörlere en olumlu yanıtı veren yamacına yerleşmiştir. Bu vadi kesitinin sunduğu zenginliklerden de faydalanma yoluna gitmiştir. Akarsu kenarında, vadi yamacına yerleşen köy güneydoğuya yönelmektedir (Şekil 3.5). Köyün tam karşı yamacında ise kuzeybatıya bakan mezarlık yer almaktadır. Akarsu kaynağının başladığı yerde değirmen kurulmuştur. Akarsu kenarları ve derenin iki kola ayrıldığı adacıklar köylülerce tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Akarsu vadisinin iki kenarında şekillenen jeolojik oluşumlar köylülerin “in” diye isimlendirdiği mağaracıkları meydana getirmiştir (Şekil 3.6). Bu topoğrafik oluşumdan faydalanan yöre insanı eskiden inleri hayvan ağılı olarak kullanmıştır. Bugün de inlerin etrafında taş duvar sıraları görülmektedir. Bu bağlamda topoğrafya Dereköy'ün kuruluşunda en etkili faktör olmuştur.

Şekil 3. 5. Dereköy yerleşim diyagramı

Şekil 3. 6. İn adı verilen jeolojik oluşumlar

Alexander geleneksel yerleşmeler için kalıpları önermiştir (107). Elle tutulan gözle görülen bir veri olarak değil, soyut komplike ve özgün olan ilişkiler alanı olarak ifade edilen kalıplar (21) “belirli işlevleri karşılayan işlevsel kurgular” olarak tanımlanmıştır. Bu kalıplar Dünya’daki farklı geleneksel yerleşimler örnek alınarak oluşturulmuştur. Bir kalıp; çevresel bağlam, bu bağlamdan ortaya çıkan problemler kümesi ve problemleri çözen bir mekânsal kurgudan oluşmaktadır. Kalıpların üç boyuta çıkarılması ile farklı ölçeklerde ve sonsuz şekillerdeki birlikteliğinden kültürel bağlamda özgün bir mimari dil oluşmaktadır (7).

Dereköy de buradan hareketle Şekil 3.7’de görüldüğü üzere çevresel verilerden ve çevrenin sunduğu malzemeden faydalanarak, birtakım problemler ile başa çıkarak, yapı ustasının kalıplar içinde gerçekleştirdiği yapılar grubundan meydana gelmektedir. Aynı dili konuşan bu yapılar benzer tipolojiler gösterebilir de birbirlerinden farklıdır.

Şekil 3. 7. Alexander'in kalıp kurgusuna göre Dereköy evlerinin oluşum diyagramı

Eğime yerleşerek kottan faydalanma yoluna giden evler, yakın konumlanmış olmasına rağmen birbirinin güneşini kesmemektedir (Şekil 3.8).

Şekil 3. 8 Topoğrafyaya yerleşen evler birbirlerinin güneşini kesmezler

3.2. Tarihsel Veriler

Malazgirt Zaferi ile birlikte Türklere Anadolu'nun kapıları açılmış ve Anadolu'ya Oğuz boyları gelmeye başlamıştır (108). Bununla beraber bölgede Selçuklu hakimiyeti 1165'te başlamıştır. Alaeddin Keykubat zamanında ise Karamanoğulları, Karaman ve çevresine yerleştirilmiştir. Bu çevre Gülnar, Mut, Silifke, Mersin, Anamur, gibi yerleşim birimlerini de kapsamaktadır (109), (110).

Dereköy 'ün tarihi geçmişi çok eski olmamakla beraber 200 yıl kadar önceye dayanır. Dereköy'ü, Gülnar ilçesine bağlı komşu köy İshaklardan gelen bir aile buraya yerleşerek kurmuştur. Ardından İshaklar Köyü'nden bazı aileler de buraya yerleşmiştir (111). Alınan bilgiler doğrultusunda (112) köyün kuruluşu ve ilk yapılan evin hikayesi şöyledir. Önceleri köyde inlere yerleşilmiş, ardından bir delikanlı İshaklar köyünden kız istemiştir. Kızın babası ise delikanlı köye bir ev yaparsa kızı ile evlenebileceği şartını öne sürmüştür. Böylelikle Dereköy 'deki ilk ev civarda yaşayan Ermeni bir ustanın da delikanlıya yardım etmesiyle yapılmıştır. Daha sonra yapım tekniğini öğrenen delikanlı köydeki diğer evlerin de inşasına yardımcı olmuştur. Bu rivayet ile Dereköy 'ün kurulduğu söylenmektedir.

Dereköy'ün eski yerleşimi İshaklar köyü ise Gülnar'daki en eski yerleşmelerden biridir. Roma dönemine ait izler bulunan bu köye 1350'li yıllarda Orta Asya'dan gelen aşiretler yerleşmiştir (113). Buradan hareketle Dereköy'ün geçmişi yeni olmasına rağmen köy insanının uzun yıllardır bu coğrafyada yaşadığı söylenebilir.

Ayrıca köy içerisinde ve çevresinde Roma Dönemine ait kemerler ve yapı kalıntıları bulunmaktadır (Şekil 3.9). Dereköy ve çevresinin eski bir Roma yerleşiminin üzerine veya yakınına kurulduğu ileri sürülebilir.

Şekil 3. 9. Su kaynağının yanındaki Roma Dönemine ait bir kemer kalıntısı

3.3. Sosyal Kültürel Veriler

Dereköy’de yaz kış ikamet eden 20 hane bulunmaktadır. TÜİK 2015 verilerine göre köy nüfusu 247’dir (114). Yaz kış nüfus değişkenlik gösterir. İlçede yaşayan yaşlılar yazın köye gelirken, köyde kışlayan çiftçilik yapan köylüler baharda yaylalara çıkmaktadır. Köyün nüfus çoğunluğunu yaşlılar oluşturmaktadır.

Türkiye’de 1950’den sonra endüstrileşme ile başlayan kırdan şehre göç büyük toplumsal değişmeye neden olmuştur. Şehirde daha iyi yaşam seviyesine ulaşmak için köyden kentlere göçler başlamıştır. Kırsal alanda düşük gelir, tarımsal verimin az olması arazilerin miras yoluyla küçültülmesi teknolojinin eksikliği göçleri tetiklemiştir. Göçlerle birlikte köyler boşalmış köy evleri yok olmaya terk edilmiştir (24).

Kırsal kesimlerden kentlere doğru başlayan göçler ile şehir nüfusu artmıştır. Bu göçlerin sebebi kırdaki ekonomik yetersizlikler kentlerdeki iş, eğitim ve sağlık imkanları gibi faktörler olmuştur. Sosyolojik yaklaşımlara göre köyden kente göçün sebepleri üç unsur altında toplanmıştır (Çizelge 3.1). Türkiye’deki belirleyici faktör itici güçler olmuştur (115).

Çizelge 3. 1. Köyden kente göçün sebepleri (115)

İTİCİ GÜÇLER	ÇEKİCİ GÜÇLER	ARACI GÜÇLER
Hızlı nüfus artışı, Tarımda makinalaşma, Miras yoluyla küçülen araziler, Ekonomik yetersizlikler	İş imkanları, Eğitim, sağlık, eğlence imkanları, Göreceli olarak maddi kazancın daha yüksek olması	Daha önce göç etmiş kent öncülerinin o bölgedeki göçün hızlanmasına ya da yavaşlamasına etki etmiştir. Göçü dolaylı olarak etkiler.

Dereköy de ülkemizde yaşanan göç sürecinden etkilenmiş, büyük göçler vermiştir. Köydeki evlerin yarısından çoğu terk edilmiştir. Yukarıda ele alınan kente göçün sebepleri burada da etkili olan faktörlerdir. İlk başta yetersiz eğitim şartlarından ötürü çocuklar ilçelere okumaya gönderilmiş, ardından geçim sıkıntısı çeken aileler ekonomik refaha ulaşmak umuduyla Anamur, Bozyazı, Gülnar, Silifke gibi çevre ilçelere göç etmişlerdir.

3.3.1. Yaşam Şekli

Dereköy’de bugün yazlık ve kışlık konut ayrımı olmamaktadır. Yalnız, hayvancılık ile uğraşan köylüler yayla evi olarak ikinci bir konut kullanmaktadır. Köyün yaylası olarak nitelendirilen bölgede bugün çoğunluğu betonarme olan yeni konutlar yapılmıştır (Şekil 3.10), eski yayla evleri de zamanla köy evleri ile benzer niteliğe ulaşmıştır.

Şekil 3. 10. Yaylaya yapılan yeni evler

Köy sakinlerinin büyük çoğunluğu artık burada ikamet etmektedir, bunların içinden büyük bir kısmı da sadece bahar ve yaz aylarında kentten ayrılıp geçici olarak kalmaktadır. Fakat köyün çeperlerinde yer alan ormanlık alanlarda yer yer küçükbaş hayvancılık yapan Yörüklere ve çadırlarına rastlanılmıştır. Dereköy eski yaşantısında da önceleri kışın kalıcı bir konutta kalınırken yazları çadırlar kurularak yaylaya yerleşilmiştir. Daha sonra yukarıda da anlatıldığı üzere bu geçici konutlar kalıcı konutlara çevrilmiştir.

Dereköy eski sakinlerinden alınan bilgiler doğrultusunda (106), (116), (117) bu değişim şöyle gerçekleşmiştir. Hayvancılık odaklı geçime dayanan eski köy yaşantısında günlük yaşam mevsimlere göre şekillenirdi. Baharda sürülerle gidilen yaylaya, hayvancılığın yanında tarla ekilir sonbaharda hasat yapıldıktan sonra köye dönüş başlardı. Yayla 4.5 km mesafede olmakla birlikte başta ahşap iskelet üzerine kara çadır örtülmesiyle yayla evi oluşturulmuş, yaylada tarımsal faaliyetlerin artmasıyla köy evi ile malzemesel ve teknik açıdan aynı özellikte fakat daha küçük evler inşa edilmiştir (Şekil 3.11).

Şekil 3. 11. Eski bir yayla evi

3.3.2.Kültür

Köyün bugünkü şekillenmesinde kuşkusuz geçmişteki kültürün ve günlük yaşamın etkisi büyüktür. Bu bağlamda köyün geçmişteki kültürel yapısı ele alınmıştır.

Kırsal yaşamın gerektirdiği yaşam şekli, İslam inancı ile Türk örf ve adetleri, Dereköy'ün kültürel yapısını biçimlendirmiştir. Torosların Yörük kültürü de Dereköy'ün eski yaşam şeklinin bir ifadesi olarak hala etkisini göstermektedir.

İlkbahardan sonbahara kadar oldukça hareketli bir yaşantının ardından kışın ise köy hayatı sakin geçmektedir. Çok kar yağmasından ötürü evlerinden çıkamayan köy halkı komşu – akraba ziyaretleri ile ocak başında toplanır, erkekler ise cami altındaki köy odasında sosyalleşirdi (118).

Geniş aile yapısı görülen eski köy yaşantısında, evlerde gelin- kayınvalide birlikte oturur, birlikte yemek pişirip, yerlerdi. Köyün kadınları kışa hazırlık için birlikte çalışır, un, tarhana ve pekmez yaparlardı. Sakin geçen kış günlerin de ise iplik ve dokuma yapıp, kendi giyeceklerini üretirlerdi. Genç kızlar kendi dokudukları kumaşları boyayıp nakış işler, çeyize hazırlık yaparlardı. Çamaşırlar değirmenin arkasında suyun çıktığı kaynakta etrafı örtüyle kapatılan çamaşırhane denilen yerde yıkanır. İşin yanında köyde sosyal eğlencelere de önem verilir, dini ve milli bayramlar şenlikle kutlanırdı. Düğünler de eğlenceli olup dokuz gün sürerdi. Kadınlar düğün yemeği yaparlar, erkek ve kadınlar ayrı otur ve eğlenirlerdi (119).

Dereköy'de sosyal yardımlaşma, kırsal üretim adına köy halkı için oldukça büyük bir öneme sahiptir. Eski köy yaşantısında, kışa hazırlık, düğün yemeği ve organizasyonu, ev inşası, hasat kaldırımı, yaylaya gidiş ve dönüş gibi köyde yapılan her faaliyette imece ve dayanışma kültürü görülmektedir.

3.3.3. Mahremiyet Anlayışı

Köyde kadın ve erkeğin birlikte üretime katılması, küçük yerleşimde herkesin birbirini tanması ve akraba olması gibi faktörlerden ötürü mahremiyet denetimi sıkı değildir. Dış sofalı evler sokağa direkt açılmaktadır (Şekil 3.12). Yalnız odalardan sofaya direkt ulaşamaz, arayer olarak adlandırılan mekandan geçilerek odalara varılır.

Fakat bu anlayışın oluşmasında mahremiyet faktörü kadar iklimsel faktörlerin de etkili olduğu söylenebilmektedir. Haremlik selamlık anlayışı mekânda zayıf olmakla beraber bazı evlerde misafirler için ayrılmış farklı girişli bir oda bulunmaktadır. Evin mutfağı ile misafir odasının arasında servisi sağlamak amaçlı döner dolap mantığında ahşap kapaklı gözler açılmıştır (Şekil 3.13).

Şekil 3. 12. Sokağa açılan bir ev

Şekil 3. 13. Misafir ile mahremiyeti sağlayan ahşap dolap

3.4. Ekonomik Veriler

Dereköy’de de geçmişte küçükbaş hayvancılığa dayanan köy ekonomisinin yerini bugün tarımsal faaliyetler almıştır. Hayvancılık yapan hane sayısı göçlerle birlikte oldukça azalmıştır. Fakat az da olsa küçükbaş hayvancılık yapan ailelere rastlamak mümkündür (Şekil 3.14). Köyde bugün yapılan tarımsal faaliyetler: Sebze yetiştiriciliği, tahıl üretimi, bademcilik, bağcılık, meyvecilik ve ardıç tohumu üretimidir (Şekil 5.15). Fakat bu üretimler hane halkının ekonomik geçimini sağlayacak düzeyde yeterli değildir. Genellikle köye tekrar dönen şehirde çalışıp emekli olmuş sakinler bu ufak tarım faaliyetleri ile uğraş göstermektedir.

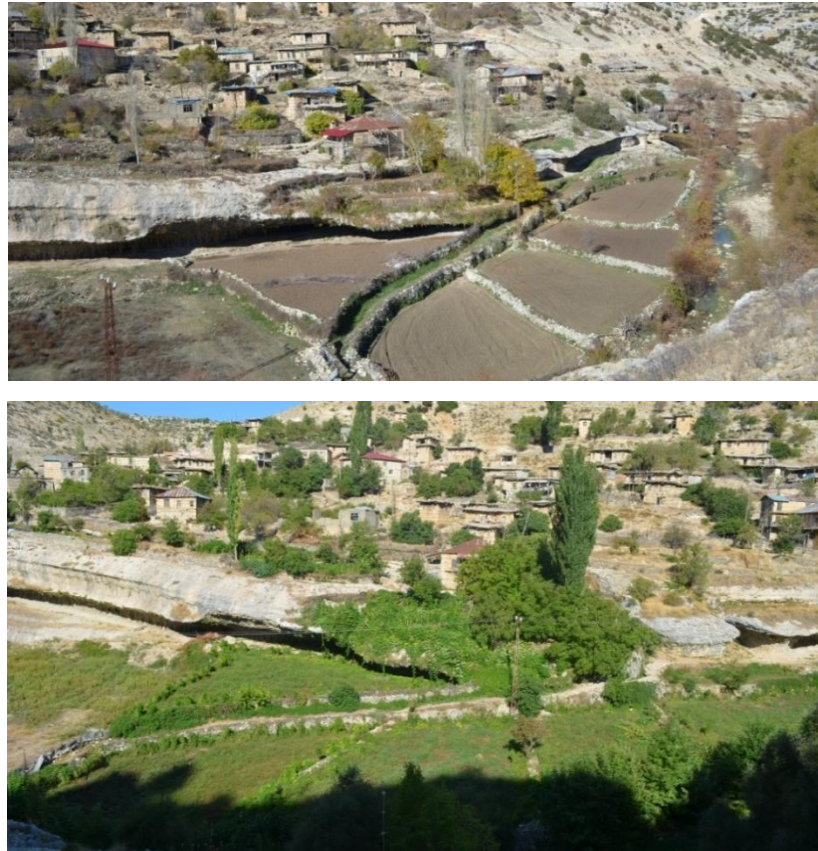
Şekil 3. 14. Köyün yaylasında küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşan aileler bulunmaktadır.

Şekil 3. 15. Toros Ardıcı Kozalakları

Gülnar yöresinde tarıma el veriŐli arazilerde tarla tarımı, bağcılık, meyvecilik ve sebzecilik yapılmakta iken dağlık bölgelerde nohut ve buğday ekilmektedir. Diğer bir geçim kaynağı da bağcılıktır. Yayla köylerinde elma, zm, kiŐniŐ, badem ve ceviz yetiŐtirilmektedir (113). Gülnar yöresinin sınırında kalan köyde ise yetiŐtirilen ürünler; patates, arpa, buğday, mercimek, nohut, mısır, fasulye, domates, zm, elma, ayva, ceviz, bademdir (Şekil 3.16). Yaylada ise bağcılık ve tarlacılık yapılmaktadır (116).

Anadolu'da kısıtlı ulaşım imkanlarından ötürü köylü kendi tüketimini karşılayacak kadar üretim yapmaktadır. Fazla elde edilen ürün ise yakın civardaki yerel pazarlarda ve yılm belirli zamanlarında düzenlenen panayırda değerlendirilmektedir (115). Dereköy sakinleri de kendi tüketiminden fazla mahsul elde ettiğinde bunu Zeyve Pazarı gibi yöredeki pazarlarda satıŐa sunarak değerlendirmektedir.

Şekil 3. 16. Köyde dere yatağına kurulmuş ekili alanlar.

Türkiye köylerinin büyük çoğunluğu gibi Dereköy de 20. yüzyıl ortasına kadar polikültür karakterde tarımla uğraşmış bunun sonucunda da kapalı bir ekonomik sistem oluşmuştur. Bu kapalı sistem kendi içinde üretimi de zorunlu kılmıştır. Köylü ev ve giyim eşyaları için pamuğunu ve yünü iğlemiş, ev tezgahlarında dokuma işlemini gerçekleştirmiş, boya yapabilmek için kendi kök boyasını elde edebilmiştir (Şekil 3.17).

Kısacası köy ekonomisi kendi çarkını döndüren üretim faaliyetini gerçekleştiren küçük bir işletme olarak tanımlanmaktaydı ancak kır dışındaki sanayi faaliyetlerinin güçlenmesi ile yüzyıllardır devam eden köy imalatı sona ermiştir. Köylü de ulaşımın kolaylaşması, alım gücünün artması, fabrika imalatının ucuz olmasından dolayı dış pazara bağımlı hale gelmiştir (103).

Şekil 3. 17. Kendi üretimini karşılayan köylünün araç ve ürünleri

3.5. Dereköy Kırsalında Mimari Yapılaşma

Yerleşim: Dereköy'ün de içinde yer aldığı dağlık kırsal yerleşmelerde kasaba-belde yerleşmelerine mesafeler 5-6 km'ye, köyler arasındaki mesafeler ise 1-2 km'ye kadar düşmektedir. Bu yerleşmeler çok kısa aralıklarla topoğrafik dalgalanmalara ve üretim imkanlarına bağlı olarak değişen, dağınık iskan üniteleridir (120).

Dağınık yerleşen Dereköy, yerleşim dokusu bakımından organik gelişim göstermiştir (Şekil 3.18). Akrabalık ölçütüne göre evler bölge bölge birbirine çok yakınlaşmış bazen de uzaklaşmıştır. Köy, birçok geleneksel yerleşim yeri gibi cami merkezli dağılım göstermektedir. Okul sonradan yapıldığı için köyden uzaklaşmıştır, köyün diğer mahallesine yaklaşmıştır.

Şekil 3. 18. Dereköy organik planlaşma gösterir.

Mevcut Yapılar: Dereköy’de Şu an ikamet eden köye bağlı mahallelerle birlikte yaklaşık 20 hane mevcuttur. Eskiden 150-200 haneye kadar ulaşan köy ciddi anlamda göç vermiştir. Bugün ise köyde yaklaşık 50 adet tarihi ev olmakla beraber bunların 20 tanesi kullanılabilmektedir (Şekil 3.19, Şekil 3.20).

Şekil 3. 19. Köyden bir kesit Kasım, 2015

Şekil 3. 20. Köyden bir kesit Ağustos, 2016

Köyde faal olan bir ilkokul, bir cami, iki kahvehane, bir alabalık çiftliği ile açık lokantası (Şekil 3.21) ve bir değirmen bulunmaktadır (Şekil 3.22). Köye ilk yapılan okul 1960’lı yıllara rastlamaktadır.

Daha sonra eski okul binası yıkılmış ve yerine yeni bina yapılmıştır (Şekil 3.23). Cami ise evler kadar eski bir geçmişe sahip değildir, 35 yıl kadar önce eski caminin (mescidin) yerine yapılmıştır (Şekil 3.24). Köy sakini Mustafa Kaya'dan (112), alınan bilgiye göre eski cami evler ile aynı yapım tekniğinde olup ahşap sütunlarla desteklenen tek mekandan oluşmakta ve şuan ki caminin az güneyinde yer almaktaydı. Bugün eski cami yıkılmış olup yapı izleri kalmıştır. Ayrıca 1960'lardan kalma şuan faal olmayan Orman Genel Müdürlüğüne ait köy girişinde iki yapı bulunmaktadır. Köyün karşı yamacında ise bir mezarlık yer almaktadır (Şekil 3.25).

Şekil 3. 21. Açık alabalık lokantası

Şekil 3. 22. Baş değirmen

Şekil 3. 23. Yeni okul binası

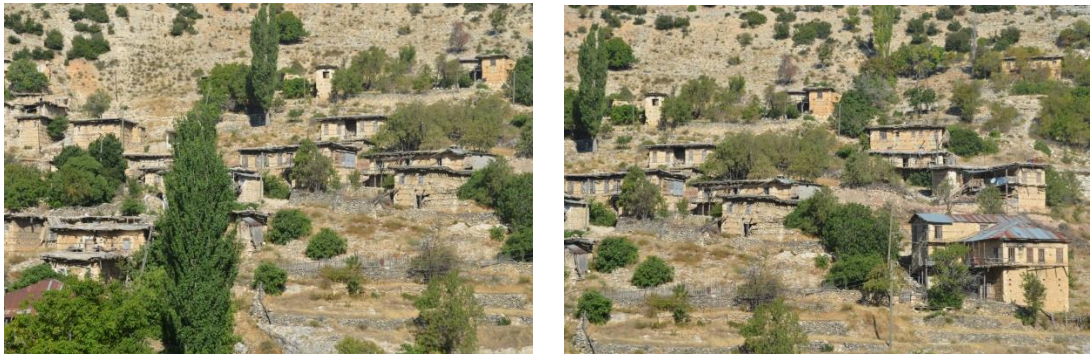
Şekil 3. 24. Köy camisi

Şekil 3. 25. Köy mezarlığı

Özgün Yapılar: Dereköy kırsalındaki yapılar iklimsel şartlara cevap veren, yöreye özgü malzemelerin kullanılması ile doğal çevreyle uyumlu, insan zekasının ürünü olarak rasyonel çözümler barındıran örneklerdir.

Dereköy topoğrafya ile uyumlu bir mimari sergilerken köydeki özgün konut mimarisi, yapılan tadilatlar ve yok olmaya yaklaşmış binalara rağmen kendini hissettirmektedir. Konutların özgün kalması, göçler nedeniyle terk edilmiş kaynaklıdır. Köydeki bugünkü yaşamın yaylaya taşınmış olması ve yeni yapıların oraya inşa edilmesi de köyün bütüncül olarak özgün kalmasını sağlamıştır (Şekil 3.26).

Şekil 3. 26. Köyün özgün yerleşim dokusu

Bu özgünlüğü koruyan evlerin yanında köydeki orijinal kalan diğer bir yapı türü de köyün değirmenidir. Günümüzde kullanılmayan değirmen halen çalışır vaziyettedir. Köyden çıkan su kaynağının hemen yanında yer alan değirmenin çarkı, değirmen taşı ve değirmen teknesi bulunmaktadır. Değirmen yapısının içinde ayrıca bir ocak, dolap ve un öğütmede kullanılan araçlar da yer almaktadır (Şekil 3.27).

Şekil 3. 27. Değirmen ve bölümleri

Altyapı: Orman köyleri kuruluşları itibari ile dağınık bir yerleşim gösterirler bundan ötürü hizmetlerin ulaşımı sıkıntılı, yaşam şartları güç, imkanları sınırlı ve gelişmeleri zor olmuştur (120). Dereköy de Toros dağlarının arasında kurulmuş ulaşımı oldukça zorlu olan bir yerleşim olduğu için hizmetler geç ulaşmıştır. Köye elektrik ise 1987 gibi geç bir tarihte (121) gelmiştir. Köyün alt yapı durumuna bakıldığında ise köye ulaşım yolu asfalt olup köy içinde yollar topraktır (Şekil 3.28, Şekil 3.29). Kanalizasyon sistemi olmayan köyde köylüler kendileri bu problemle başa çıkmaktadır. Köyün alt yapı sorunu halen çözülememiştir.

Şekil 3. 28. Köy içi yol 2015

Şekil 3. 29. Köy içi yol 2016

3.5.1. Dereköy Evleri ve Geleneksel Konut Plan Tipleri

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, alan çalışması kapsamında örnek evlere yer verilmiştir. Örnekler seçilirken yapıların;

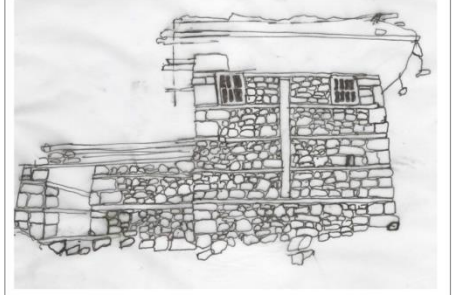
- özgün durumda olması,
- şu anki kullanım durumu,
- yöredeki çeşitli plan tiplerinden birini temsil etmesi,
- köy içindeki evlerden farklı olan niteliği,
- tarihsel değeri gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Sekizi köy yerleşiminde, biri yaylada diğeri ise Dereköy'ün eski yerleşimi olan İshaklar köyünde olmak üzere on adet konut incelenmiş, fotoğraflanmış ve rölöveleri alınmıştır (Ek 3.). -Köyün akraba yerleşimi olan İshaklar, yöredeki en eski yerleşmelerden biri olduğu için buradaki konutlar incelenmiş, yerleşimde eski konutlara müdahalenin ve yeni yapı oluşumunun fazla olduğu gözlemlenmiştir. Köydeki en eski örneklerden biri Dereköy evlerinin tarihsel kaynağına ışık tutması amacıyla incelenmiştir.- İncelenen örneklere ait yapı kimlik kartları hazırlanmıştır (Şekil 3.30 - Şekil 3.44). Daha sonra örneklerden hareketle konutların mimari özelliklerine değinilmiştir.

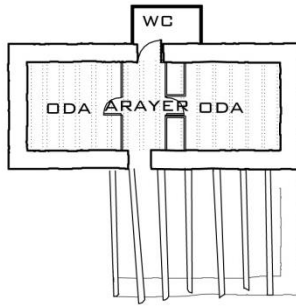
ÖRNEK NO: 1

HÜSEYİN KAYFECİ EVİ

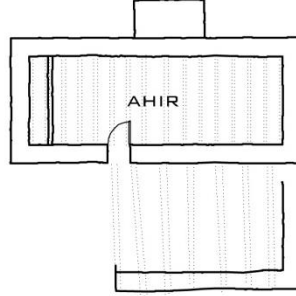
Köyde günümüze ulaşan en eski konuttur. Aynı zamanda Dereköy'ün ilk yapılan evidir ve yaklaşık 200 yaşındadır. Bu evi Ermeni bir ustanın yaptığı, ev sahibinin de yapım tekniğini ondan öğrendiği söylenmektedir. Bugün evin yarısı yıkılmıştır, yapı izlerinden anlaşıldığı üzere çift salma olarak yapılan binada şuan sağlam olan kısım tek salmalı evdir. Ahır zemin katta yer alırken, yalnız birinci katta yaşam alanı vardır. Çatı örtüsü toprak dam olup, üzeri naylon ile örtülmüştür.

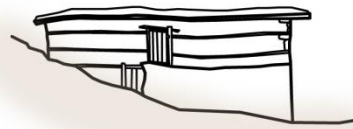
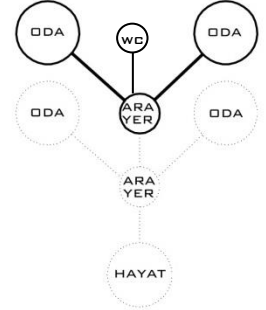
SAĞ YAN CEPHE

1. KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

ÖN CEPHE

ARKA CEPHE

SAĞ YAN CEPHE

Şekil 3. 30. 1 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 1

HÜSEYİN KAYFECİ EVİ

Ön cephe

Arka cephe

Sağ Yan cephe

Yapının yıkılan bölümü

Çatı örtüsü

Yapı köşelerinde kullanılan kesme taşlar

Detaylar ve Ahır Bölümü

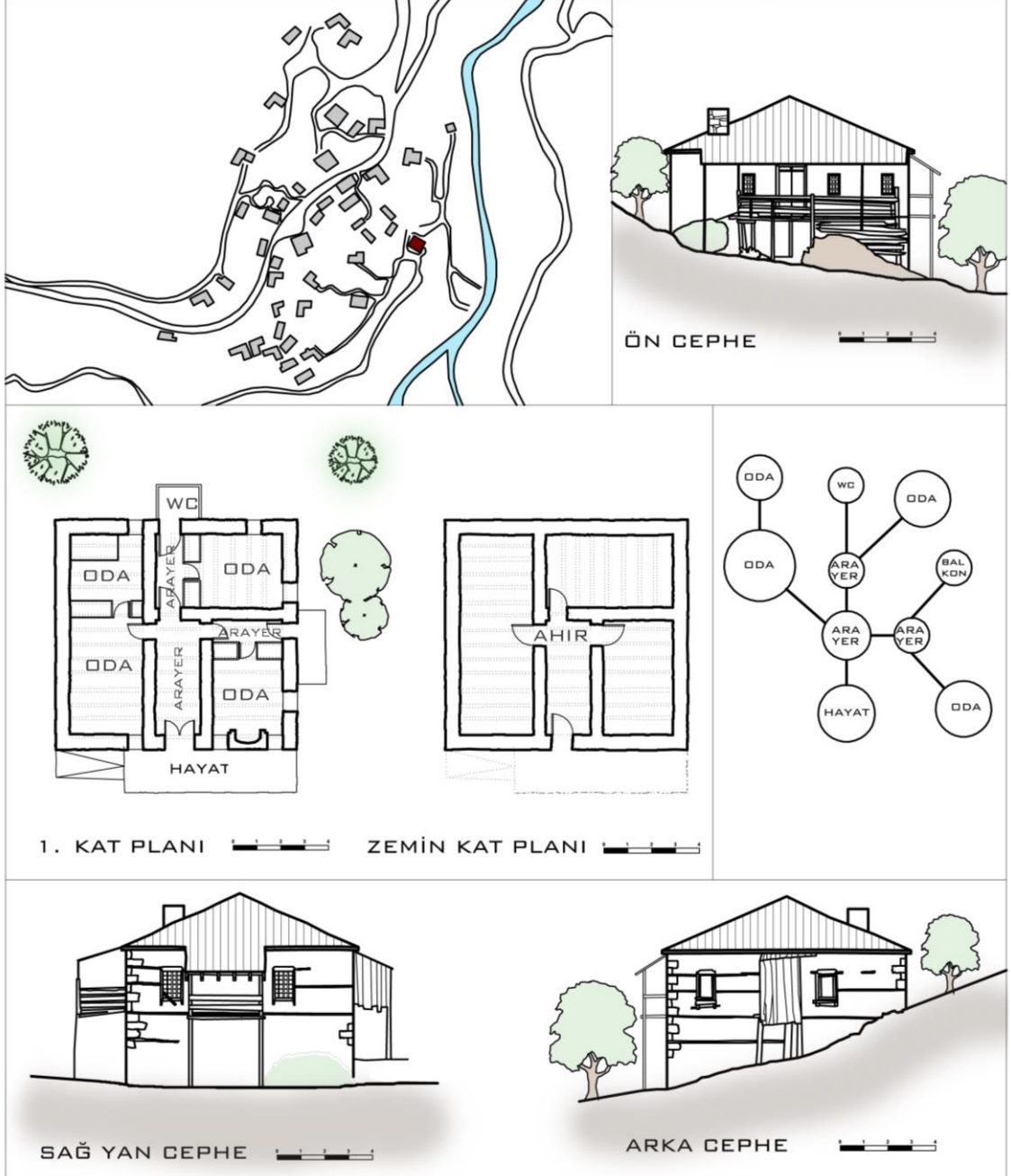

Şekil 3. 31. 1 nolu eve ait resimler

ÖRNEK NO: 2

ÖMER ALİ USTA'NIN EVİ

Çift salmalı ev tipolojisine ait konutun giriş katında ahır yer alırken yaşam alanı birinci kattadır. Hayattan ilk araya ulaşılan yapıda iki ara mekan daha mevcuttur. İlk arayer misafir odasına ve iki araya açılmaktadır. Toplamda dört odaya sahip yapıda diğer konutlardan farklı olarak hayat dışında daha küçük bir balkon bulunmaktadır. Rastlanan diğer bir farklı özellik de odadan odaya geçiş olmasıdır.

Şekil 3. 32. 2 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 2

ÖMER ALİ USTA'NIN EVİ

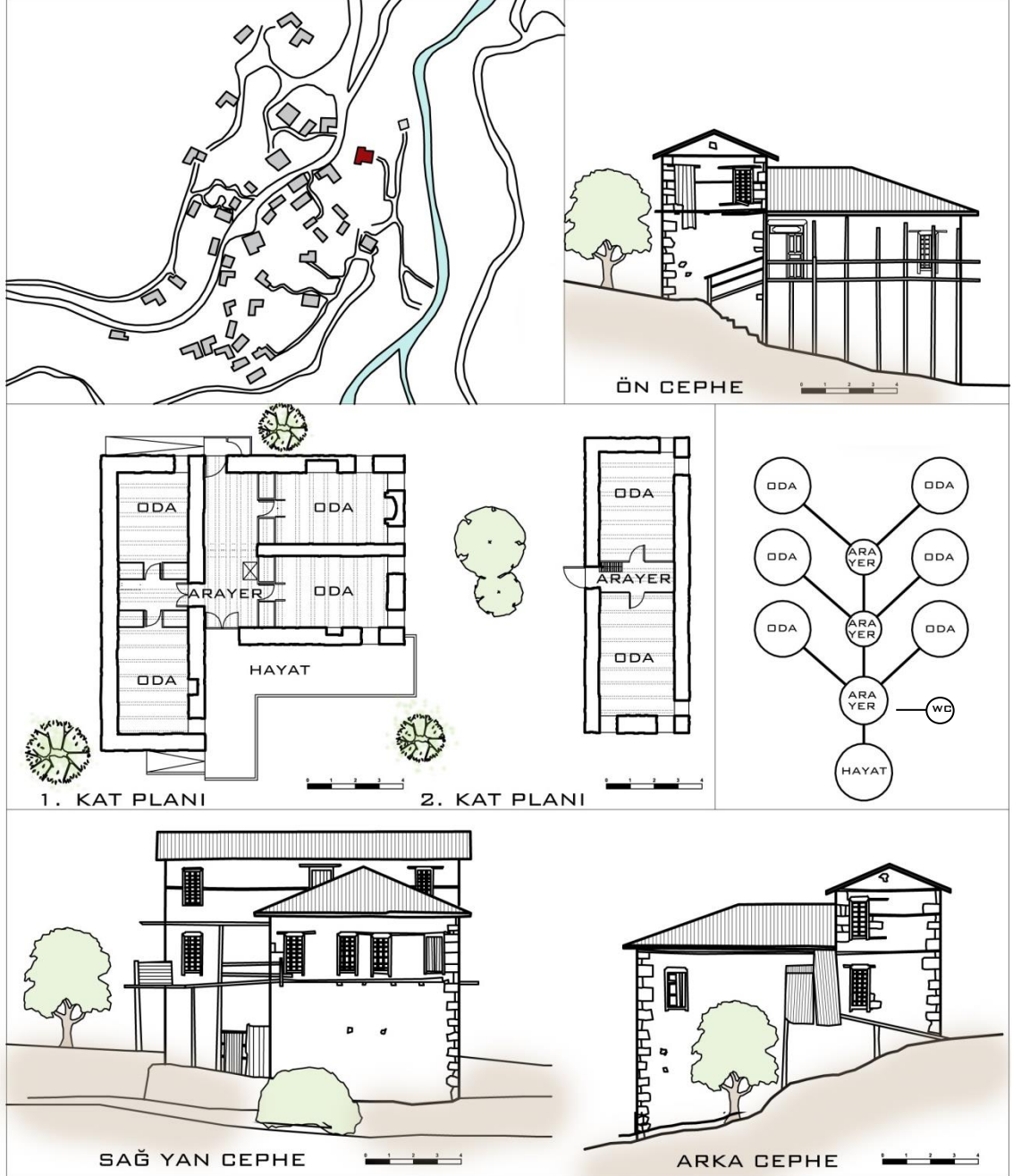

Şekil 3. 33. 2 nolu eve ait resimler

ÖRNEK NO: 3

YUSUF USTA'NIN EVİ

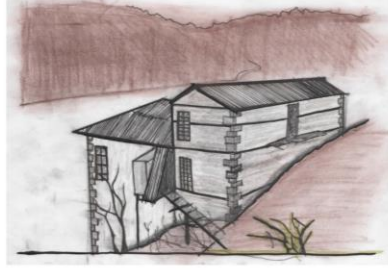
Köydeki bilinen adıyla Duran Kahya'nın evi 50-60 yıl kadar eskidir. Dereköy'de bir zamanlar ustalık yapmış olan merhum ev sahibi kendine bu evi inşa ederken oldukça hassasiyet göstermiştir. Köydeki en büyük ve işçiliği en detaylı olan bu ev çantallı ev denilen L tipolojisine dahil edilebilmektedir. Giriş katında ahır yer alan binada yaşam alanı birinci kattadır. Bir arayerden iki büyük odaya ve ikinci bir arayere ulaşılmaktadır. İkinci arayerden ise iki odaya ve üst kata çıkılmaktadır. 2. katta ise arayerden dağılan iki oda bulunmaktadır. Köydeki ikinci kata sahip tek yapıdır.

Şekil 3. 34. 3 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 3

YUSUF USTA'NIN EVİ

Eskiz

Arka cepheden bir kesit

Ön cephe

Sol Yan cephe

Arka cephe

Detaylar

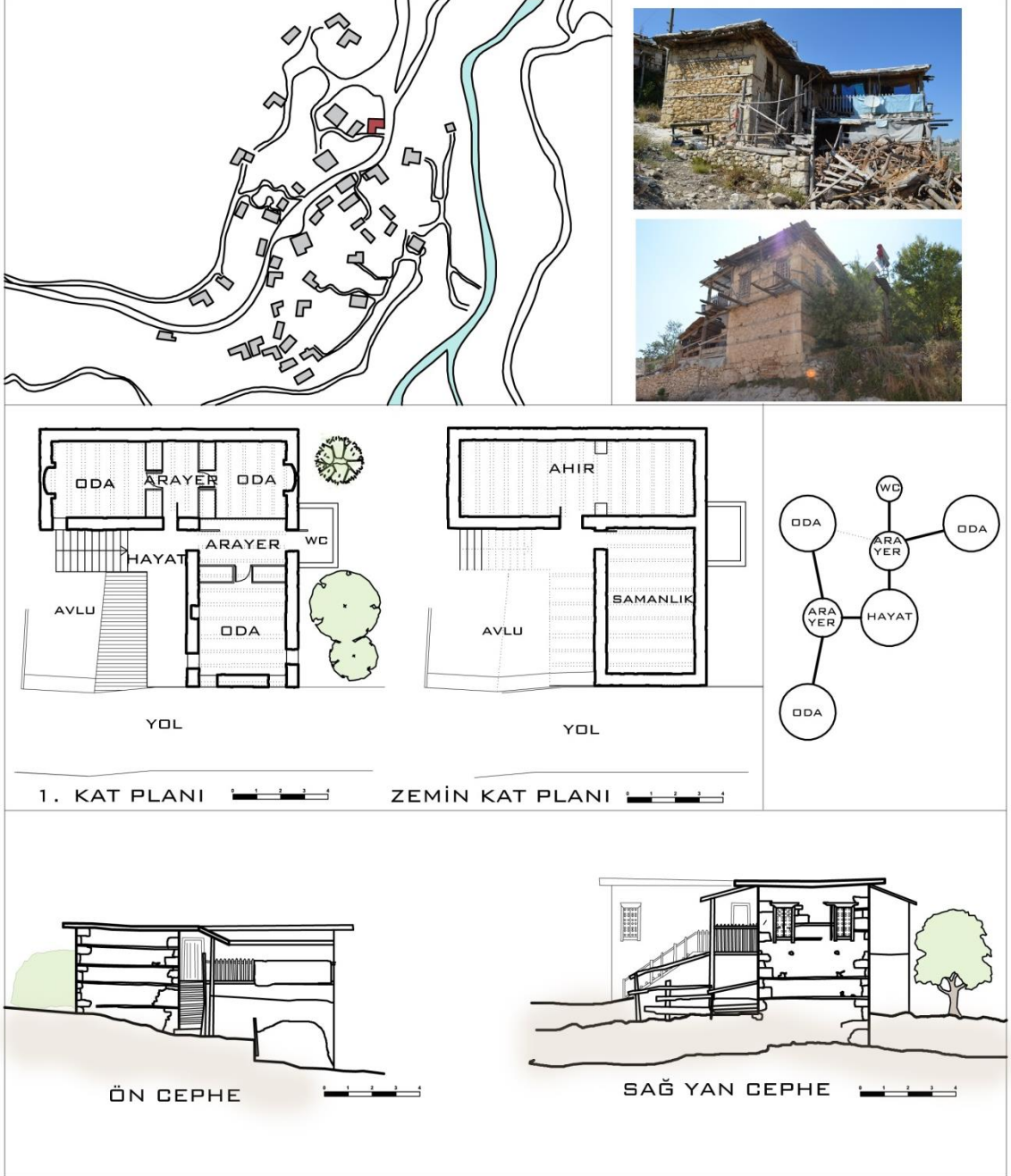
İç Mekan

Şekil 3. 35. 3 nolu eve ait resimler

ÖRNEK NO: 4

MUSTAFA ŞEKER EVİ

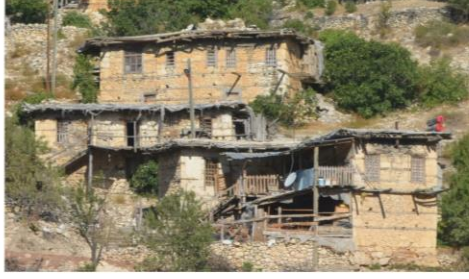
Çantalı ev denilen L tipolojisine dahil olan konutun giriş katında ahır yer alırken yaşam alanı birinci kattadır. Hayattan iki girişi bulunan yapıda iki ara mekan mevcuttur. İlk arayer misafir odasına ve wceye açılmaktadır. İkinci arayerden ise bugün biri mutfak olarak kullanılan iki odaya erişilmektedir. Mutfak olarak kullanılan mekandan misafir odasına açılan arayere servis amaçlı kapak açılmıştır. Arayer açılan odalar yükler ile bölünmüştür.

Şekil 3. 36. 4 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 4

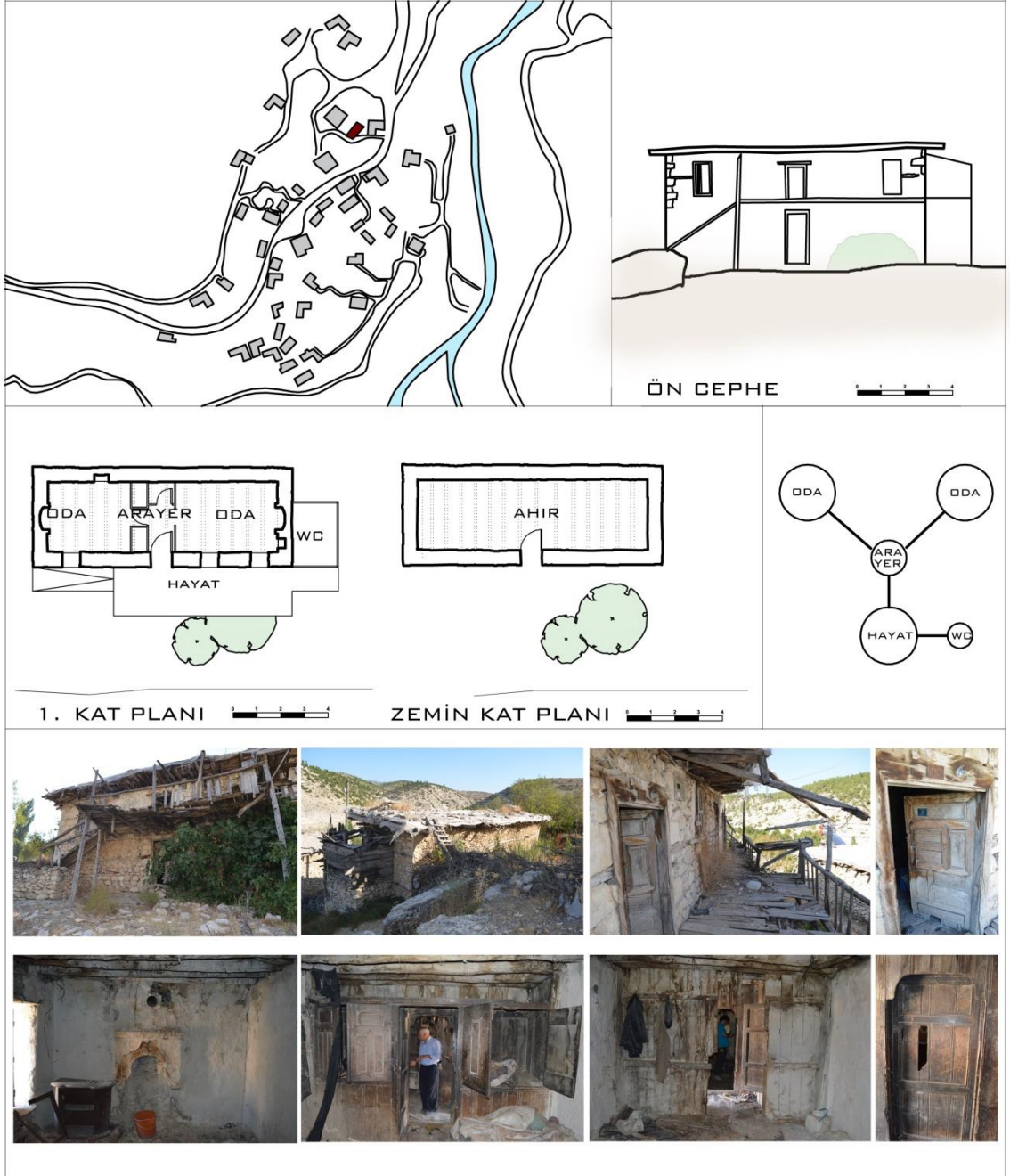
MUSTAFA ŞEKER EVİ

Şekil 3. 37. 4 nolu eve ait resimler

ÖRNEK NO: 5**YAŞAR TÜRE'NİN EVİ**

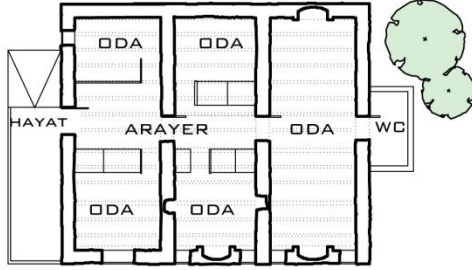
Tek salmalı tipolojinin özgün bir örneği olan yapı zemin kattaki ahırdan, birinci kattaki hayat arayer ve odalardan meydana gelmektedir. Bu evdeki farklı durum ise wc'ye arayerden değil hayat üzerinden girilmektedir. Binanın yalnız vadiye bakan cephesi ışık almaktadır. Yapı şuan kullanılmamaktadır. Ciddi tahribata uğramıştır.

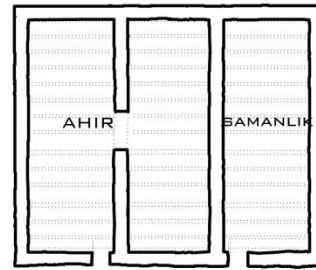
Şekil 3. 38. 5 nolu eve ait çizimler ve görseller

ÖRNEK NO: 6**AYŞE KEMAN EVİ**

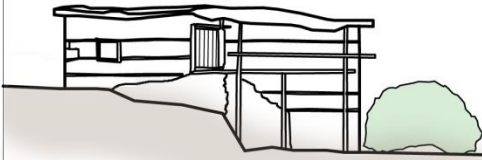
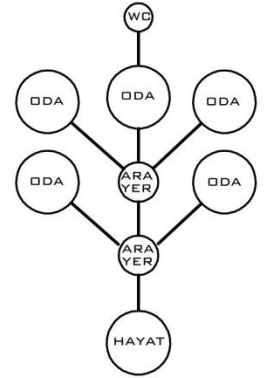
Çift salmalı ev sınıfına giren altı nolu eve hayattan ulaşılır. Arayer ikiye bölünmüştür ve beş odaya açılmaktadır. Odalardan birisi daha büyük olup iki ocağa sahiptir bugün mutfak olarak kullanılmaktadır, bu mekan wceye açılmaktadır. Yapının çatı örtüsü düz toprak damdır.

1. KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

ÖN CEPHE

SAĞ YAN CEPHE

Şekil 3. 39. 6 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 6

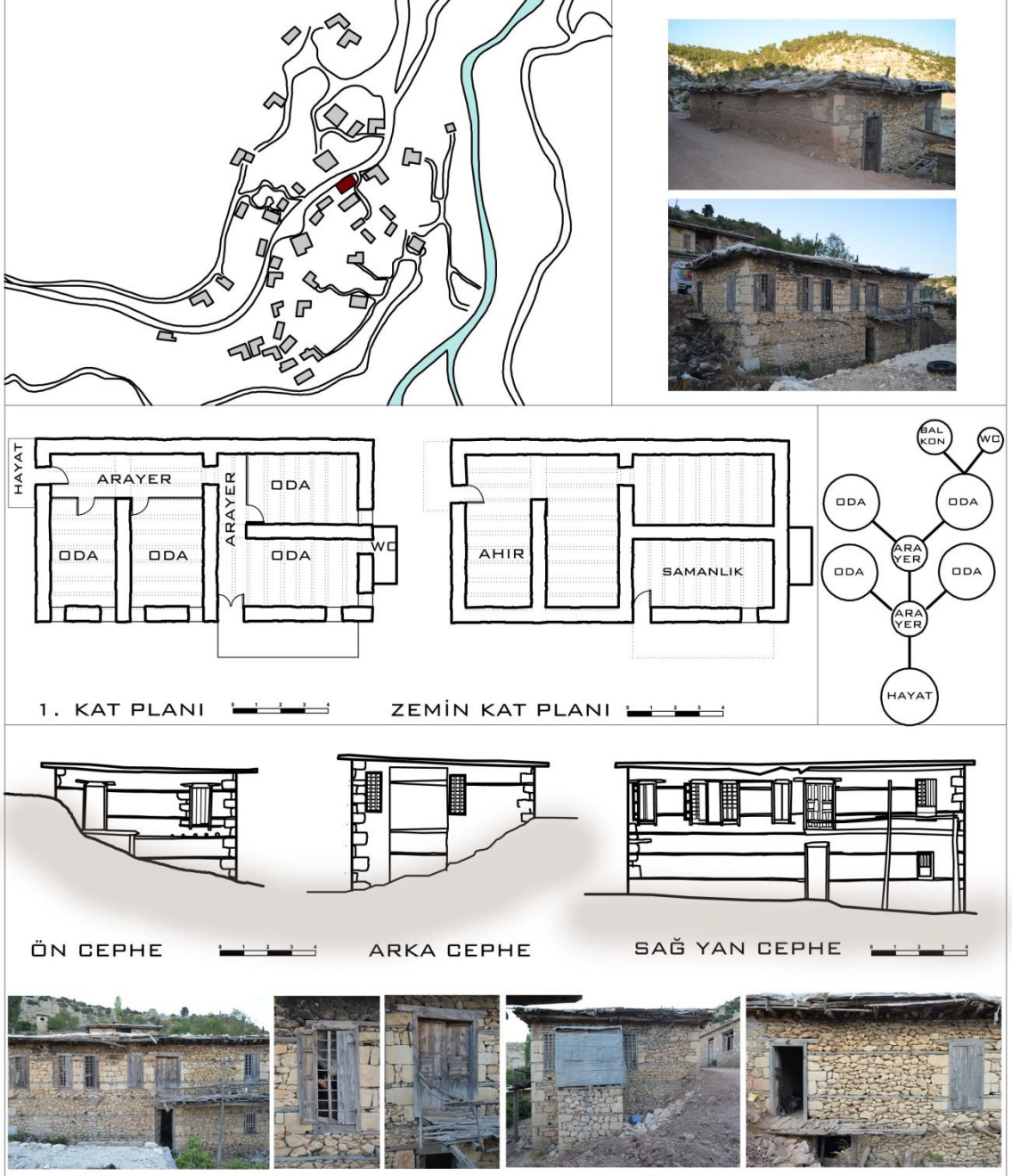
AYŞE KEMAN EVİ

Şekil 3. 40. 6 nolu eve ait resimler

ÖRNEK NO: 7**MAHMUT USTA'NIN EVİ**

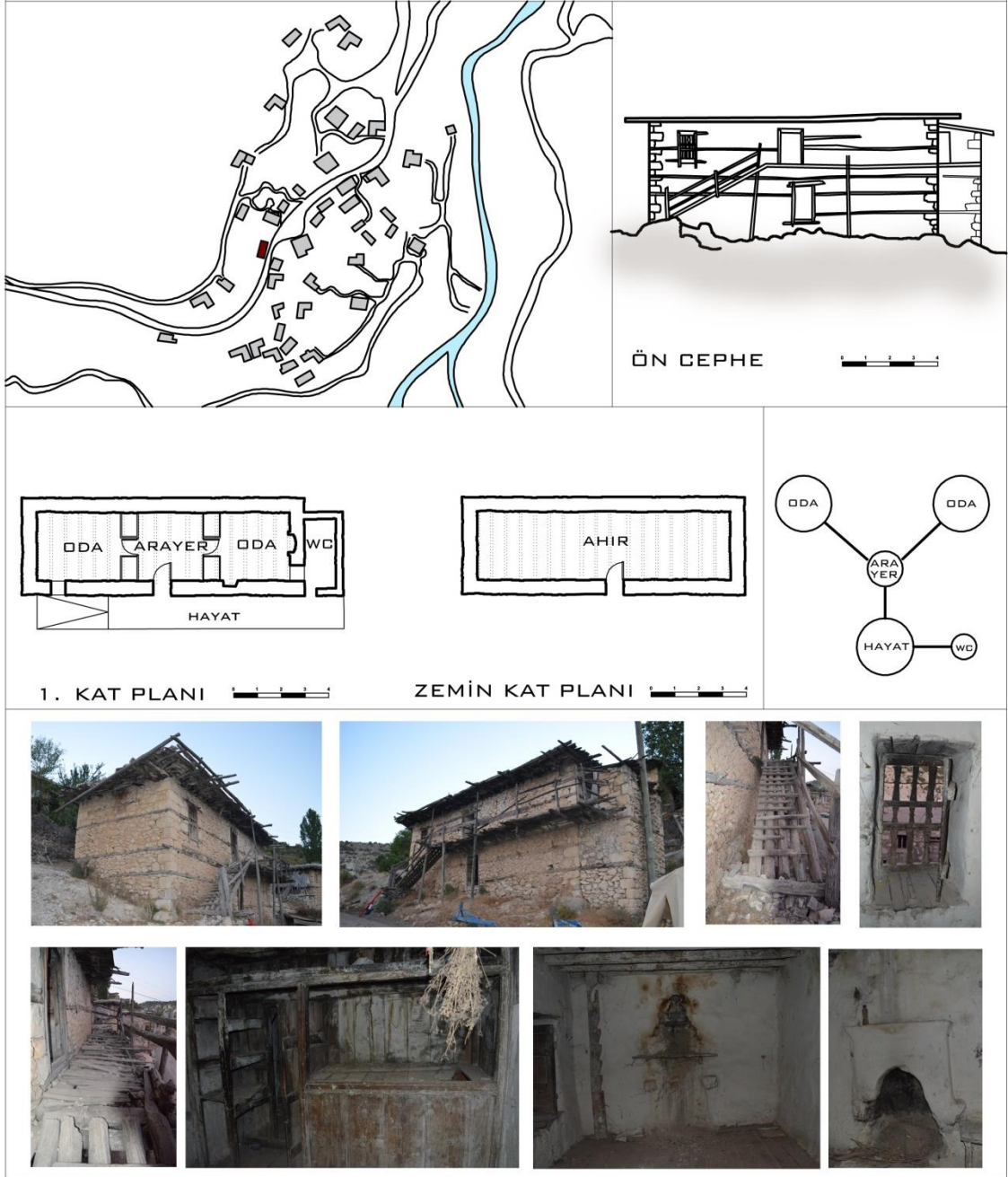
Çift salmalı ev özelliği gösteren yapı, incelenen evler arasında plan kurgusu bakımından farklılık göstermektedir. Giriş katında ahır yer alan binada yaşam alanı birinci kattadır. Bir arayerden iki odaya ve ikinci bir arayere ulaşılmaktadır. İkinci arayerden ise iki odaya geçilmektedir. Wc ve balkona ise bu odadan ulaşılmaktadır.

Şekil 3. 41. 7 nolu eve ait çizimler

ÖRNEK NO: 8**DEĞİRMENÇİ BORLUK EVİ**

Tek salmalı ev sınıfına giren sekiz nolu eve yola bakan hayattan ulaşılır. Arayer iki odaya açılmaktadır. Mekanlar yükçükler ile bölünmüştür. Wcye dışarıdan hayattan ulaşılmaktadır. Yapının çatı örtüsü düz toprak damdır. Ev şuan kullanılmamaktadır.

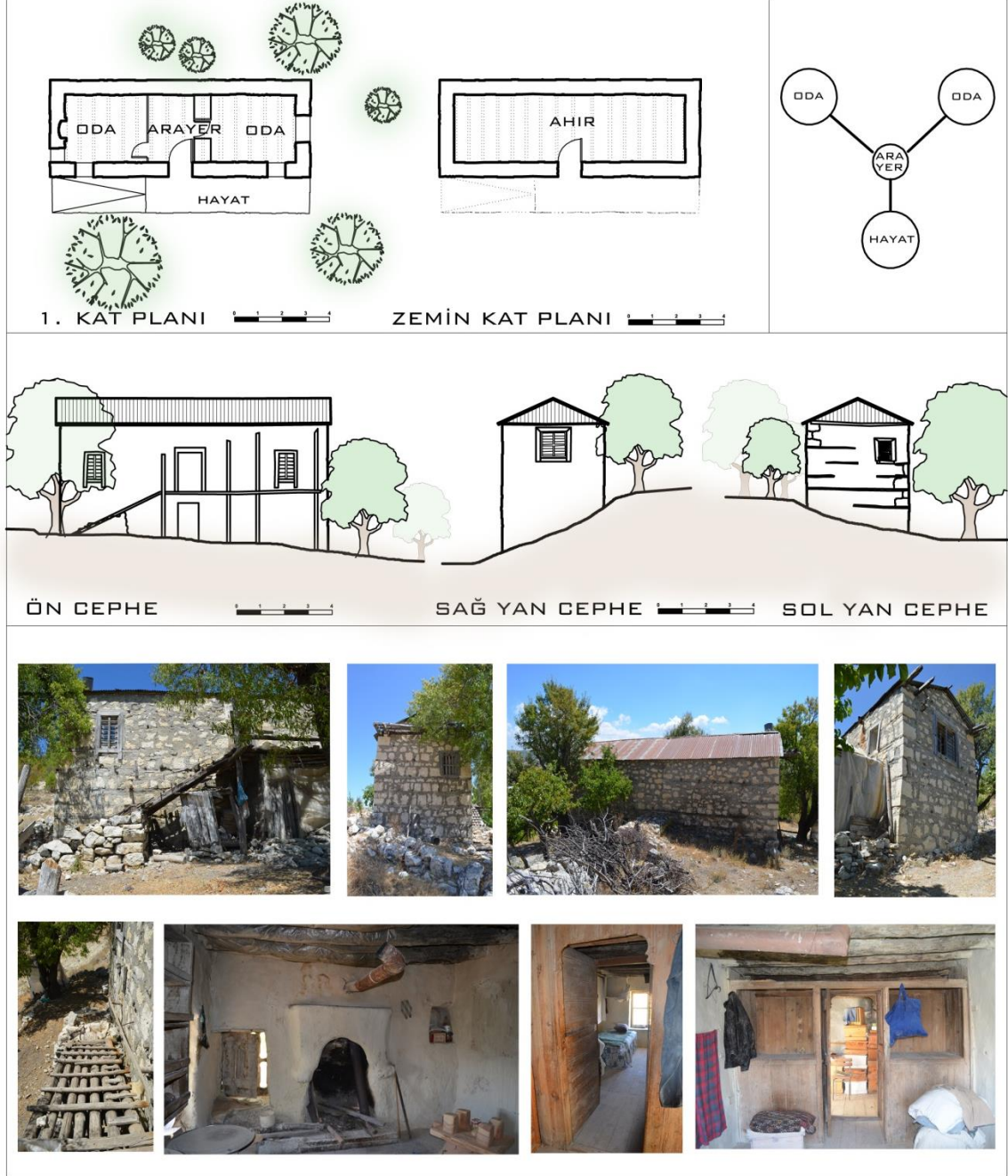

Şekil 3. 42. 8 nolu eve ait çizim ve resimler

ÖRNEK NO: 9

YAYLA EVİ

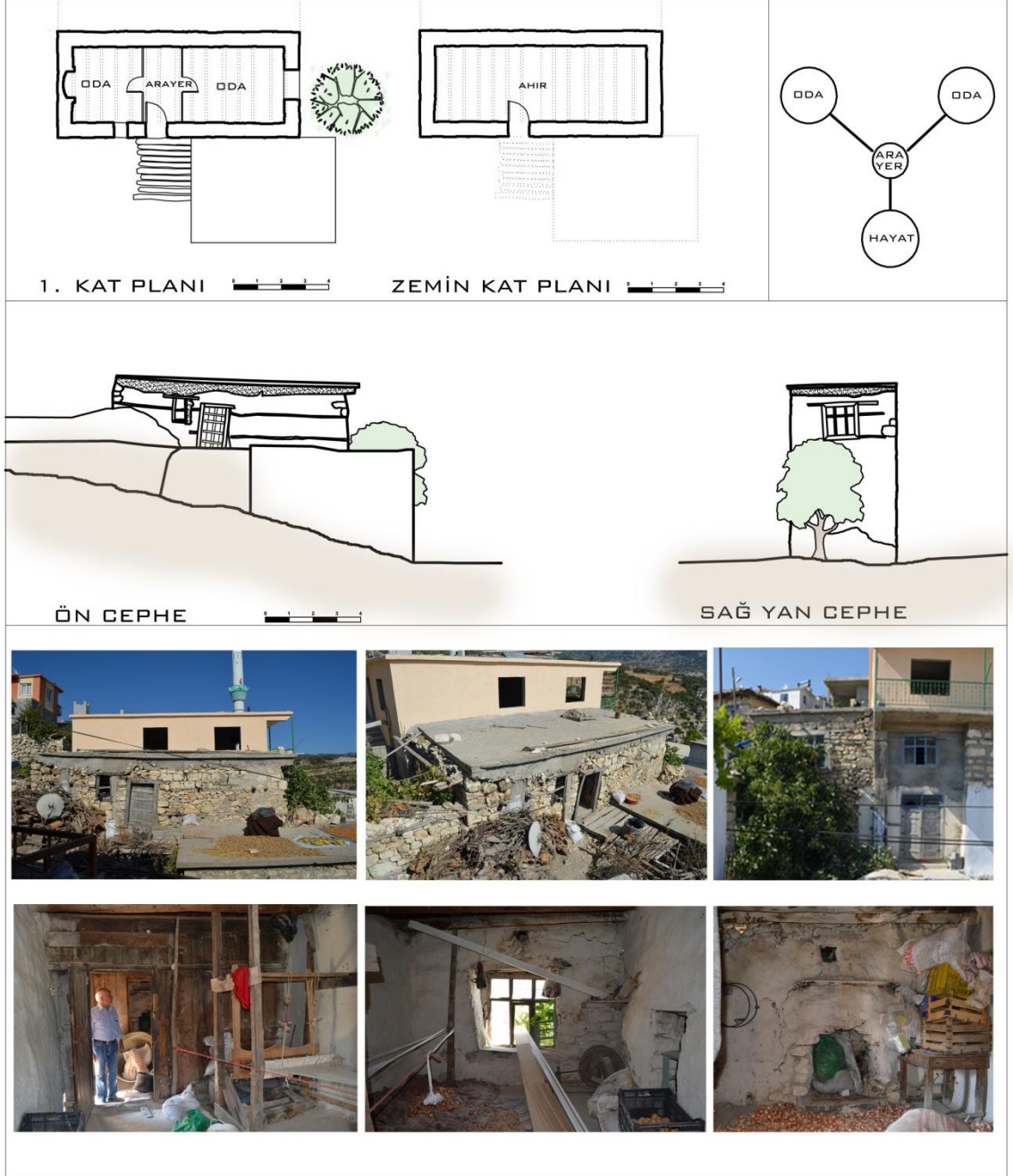
Dereköy'ün yaylasında bulunan yapı yaklaşık 100 yıllıktır. Yayladaki konutların en eskilerindedir. Fakat yapı değişime uğramıştır. Taşların arası beton harçla sıvanmıştır. Önceden sayvant olan çatı beşik çatıya çevrilmiştir. Sağ yan cephedeki pencere değiştirilmiş ve büyütülmüştür. Tek salmalı tipolojiye ait olan yapı zemin kattaki ahırdan, birinci kattaki hayat arayer ve odalardan meydana gelmektedir. Bu evde wc bulunmamaktadır.

Şekil 3. 43. 9 nolu eve ait çizim ve resimler

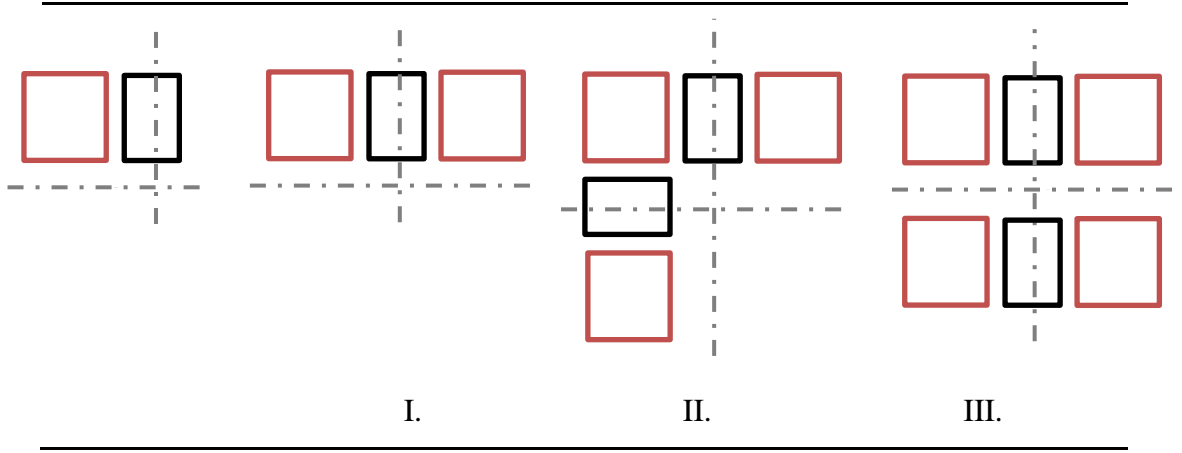
ÖRNEK NO: 10**İSHAKLAR KÖYÜNDEN BİR EV**

Dereköy'ün eski yerleşimi olan İshaklar'da yer alan on numaralı konut örneği köydeki sağlam kalabilen en eski yapıdır. Yaşı yüz yıldan fazla olan yapı tek salmalı ev sınıfındadır. Hayat kısmı büyük ölçüde değişime uğramış, yapının yola bakan cephesinin iki yanına da bitişik nizamda yeni evler yapılmıştır. Çatı örtüsünün orijinali toprak dam olup bugün beton dökülerek teras çatı olarak kullanılmaktadır. Cephedeki orijinal pencerelerin bir kısmı kapatılmış yerine daha büyük açıklığa

Şekil 3. 44. 10 nolu eve ait çizim ve resimler

Dereköy konutları özünde modül kavramını barındıran, modüllerin farklı biçimlerden bir araya gelmesi ile özgün plan tipolojilerine sahip yapılardır. Bir oda ve sofa modülünün tekrarlanması ile üç tipoloji meydana gelmiştir (Şekil 3.45).

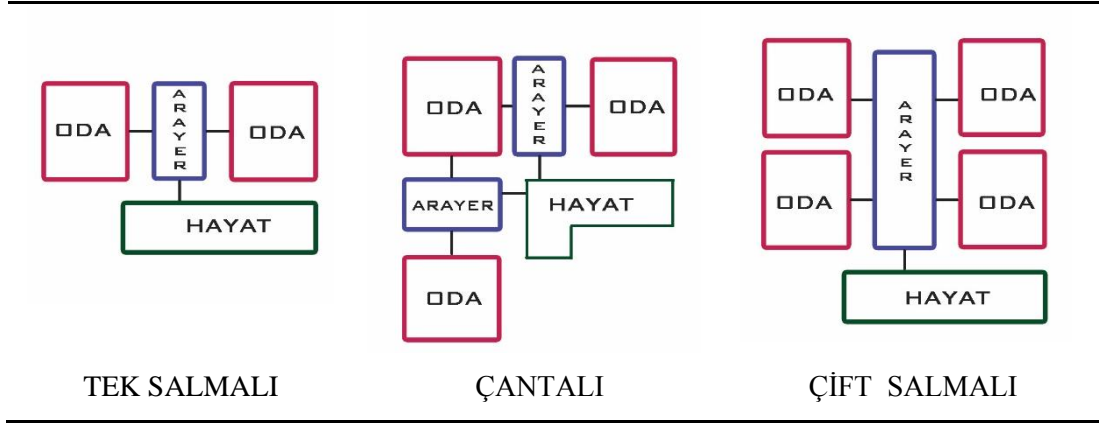

Şekil 3. 45. İlk modülün tekrarlanması ile Dereköy evlerinin gelişim şeması

Köy halkının verdiği isimle bu tipolojilerin adı:

- Tek Salmalı Ev,
- Çift Salmalı Ev,
- Çantalı Ev (L tipi) olarak adlandırılmıştır.

Tek salmalı ev tek sıralı odalardan oluşmakta, lineer bir şema göstermektedir. Çift salmalı ev, arayer (mabeyin) dizilmiş karşılıklı odalardan oluşmaktadır. Çantalı ev, denilen tip ise L plan şemasındadır. Bu ev tipinin şekil alması dikdörtgen eve onun yarısı kadar bir parçanın eklenmesi ile oluşmuş ve bu iki parçaya ayrı girişler verilmiştir. Mahremiyet sağlama düşüncesi ile misafir odası ve ev arasındaki sirkülasyon ayrı girişler ile denetlenmiştir (Şekil 3.46).

Şekil 3. 46. Dereköy evleri plan şemaları

Köyde evlerin hemen hemen hepsi iki katlı yapılmıştır, yaşama alanı üst kat olup zemin katlar ahır ve samanlık olarak kullanılmaktadır. Böylelikle ısı konforu arttırmışlardır. Yamaca yerleşen evlerde kottan faydalanılmış, ahır girişi alt kotta verilip üst kotta ayrı bir girişle hayat adı verilen mekana ulaşılmıştır (Şekil 3.47). Hayat üzeri örtülü bir teras olup yaz aylarında ev halkının yaşam alanıdır (Şekil 3.48).

Şekil 3. 47. Ahır ve ev girişinin ayrıldığı, hayatlı bir köy evi

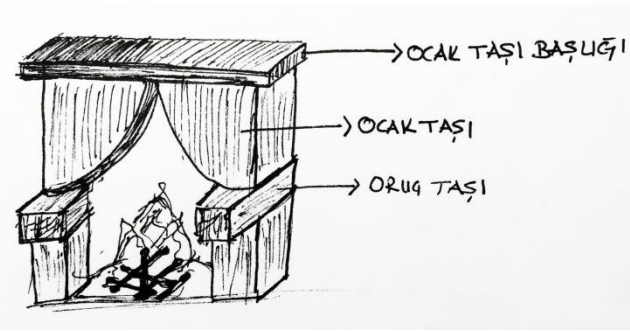
Şekil 3. 48. Hayat

Yarı açık mekan olan hayattan, sofaya benzeyen yalnız ondan daha ilkel ve küçük olan, sirkülasyon ve depolama amaçlı kullanılan, arayer olarak adlandırılan, kapalı mekana geçilmektedir. Arayer odalara dağılımın gerçekleştirildiği mekandır. Arayerin sayısı ve büyüklüğü ev formunu belirlemektedir.

Evlerin büyüklüğü mütevazı olmakla birlikte geleneksel Türk aile yaşantısına uygun tasarlanmıştır. Her aileye bir oda düşerken, birlikte oturlan, yemek yenilen bir oda da ortak kullanım alanıdır. Her odada ocak bulunmasına dikkat edilmiştir. (Şekil 3.49, Şekil 3.50).

Şekil 3. 49. Her odada bulunmasına dikkat edilen ocak

Şekil 3. 50. Ocağın bölümleri

Odalar kare planlı veya kareye yakın planlı dikdörtgendir. Ahşabın geçebileceği açıklık kadar genişliğe sahip odalarda en 3 m ile 3,5 m arasında iken boy 3 m ile 4,5 m arasında değişkenlik göstermektedir. Odalar yüklük görevindeki ahşap dolaplarla ya da sadece ahşap bölücüler ile ayrılmıştır (Şekil 3.51). Türk evindeki işlevsel kaygılar burada da kendini göstermektedir.

Geleneksel konutlarda oda boyutlarında ciddi farklılıkların olmaması, her odanın aynı fonksiyonları yerine getirebilecek şekilde tasarlanmış olmasına bağlıdır (122). Her oda küçük bir ev gibi düşünülmüştür, kapının iki yanındaki yüklükler mahremiyeti sağlarken, yatak yorganları saklamak amaçlı kullanılmış, saklama ve sergileme için odalara nişler açılmıştır.

Şekil 3. 51. Yüklüklerle ayrılmış odalar

Son olarak Dereköy evlerinin yukarıda belirtilen mekânsal tanımlamaları doğrultusunda plan kurgusu ve tipolojisi bakımından Anadolu konut mimarisindeki yeri şu şekilde değerlendirilmiştir.

Köse'nin ifadesiyle, 19. yüzyıl sonlarında göçebelikten yerleşik yaşama geçilen, doğal engellerden ötürü kültürel değişimin ve yabancı kültürlerden etkilenmenin en az olduğu izole ve dağlık alanlardaki kırsal yerleşmeler, Türk evi tipinin en taze ve yalın örneklerini sunmaktadır. Bu yerleşmelerde en sık rastlanan kırsal ev plan tipi dış sofalı tek veya iki odalı geleneksel plan tipidir (46).

Bu bağlamda Dereköy için de bu tanım geçerli olmakla birlikte en erken yapı örneği 19. Yüzyıla rastlamaktadır. Dağlık ve izole bir alanda vadi yamacına kurulan köy, göçebelikten yerleşik yaşama geçilen Toroslar kırsalının bir parçası olup, Türk evinin dış sofalı plan tipinin kırsaldaki bir örneğini temsil ettiği söylenebilmektedir. Fakat arayer oluşumu ile birlikte dış sofalıdan iç sofalı tipe geçişin öncül örneklerinden biri olduğu yaklaşımı da desteklenebilmektedir.

3.5.2. Malzemesel Özellikler

Dereköy evlerinin malzeme ve yapım tekniği açısından Akdeniz yöresindeki evlerle benzerlik göstermektedir. Köy evleri yığma taş ve ahşap hatılları ile Akdeniz yöresi evlerinin özelliğini taşımaktadır (Şekil 3.52, Şekil 3.53, Şekil 3.54).

Şekil 3. 52. Alanya'da kırsal konut (32)

Şekil 3. 53. Dereköy Evi

Şekil 3. 54. Akdeniz yöresi evlerinin özelliğini taşıyan bir Dereköy evi

Dereköy evlerinde yapı malzemesi olarak taş ve ahşap birlikte kullanılmıştır. İç mekânda ise sıva amaçlı kerpiç üzerine boya olarak kireç kullanılmıştır. Cephede köşelerde kesme taş, arada kaba yonu ya da moloz taş birlikte kullanılmış (Şekil 3.55), ev sahibinin maddi durumuna göre kullanılan taş farklılık gösterir.

Köy halkının beyaz taş dediği sert bir taş, köfük taş dedikleri bir de yumuşak taş, yapı malzemesi olarak temin edilmiştir. Yapıda kullanılan ahşaplar ise yörede katran adı verilen Toros ardıcı ve sedir ağacıdır (117).

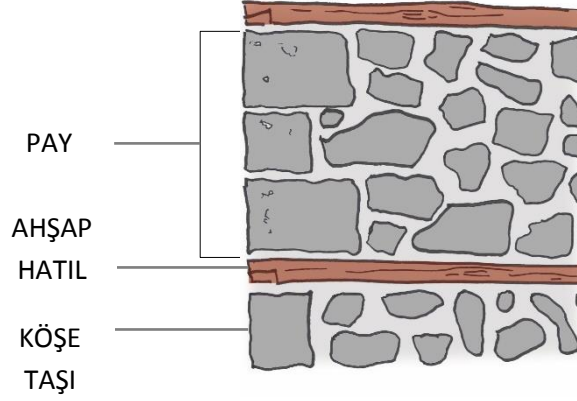
Şekil 3. 55. Cephede kullanılan farklı taşlar.

3.5.3. Yapım Teknikleri ve Geleneği

Yapım tekniği coğrafyadaki diğer yerleşim yapıları ile aynı özellikleri taşımaktadır. Köydeki yapılar yığma taş olup, bu taşların arasına pay adı verilen mesafelerle ahşap hatıllar atılmaktadır. Bu hatılların sıklığı 60 cm ile 100 cm arasında değişmektedir (Şekil 3.56, Şekil 3.57). Cephe duvarlarında kaba yonu ya da moloz taş kullanılırken köşelerde sağlamlık amacıyla kesme taş tercih edilmiştir.

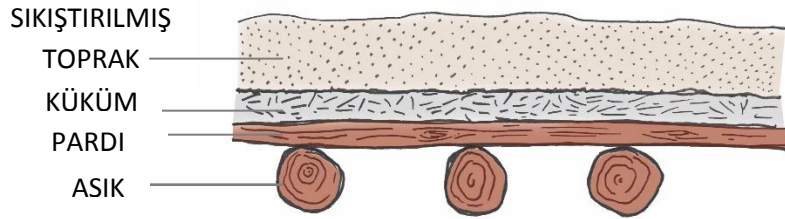

Şekil 3. 56. Yapım Tekniği

Şekil 3. 57. Dereköy duvar yapım tekniği

Köyde evler orijinalinde düz damlı olup, teras çatı olarak kullanılmıştır. Üst örtüde yuvarlak kesitli katran ağacından elde edilen aşıkların üzerine pardı denilen tahta parçaları konulur. Onun üzerine de küküm adı verilen ağaç dalları ve yaprak parçalarının serilmesi ve son olarak saman karışımı toprağın üste örtülmesiyle toprak damlı çatı elde edilmektedir (Şekil 3. 58).

Şekil 3. 58 Dereköy çatı yapım tekniği

Çatının toprağını loğ taşı ile düzenli olarak sıkıştırmak gerekmektedir. Loğ taşı burada ağır ahşap bir kütükten elde edilmektedir. (Şekil 3.59). Dereköy’de Ermenek yöresinde olduğu gibi loğ için yuvak ismi kullanılmaktadır (123).

Bugün düz damlı evlerin üzerine naylon örtüler yapılarak orijinal yapıya zarar verilmiştir (Şekil 3.60). Fakat zaman içerisinde köy evlerinin yarısına yakını sac örtülü kırma ya da beşik çatıya çevrilmiştir (Şekil 3.61).

Şekil 3. 59. Yuvak ile çatı toprağının sıkıştırılması

Şekil 3. 60. Köyde çatıyı korumak için kullanılan naylon örtüler

Şekil 3. 61. Köyde kırma ve beşik çatının birlikte kullanıldığı bir ev

Bölgede görülen yarı göçer basit yayla evlerinden Bakır'ın tespit ettiği iki tanesi pür ev ve sayvanttır. Günümüzde yaygın olarak kullanılmayan sayvant ve pür ev bir-bir buçuk metre yükseklikte dikdörtgen taş duvarın dar kenarının orta noktalarına dikilen iki ahşap çatal direğin üzerine köskü adı verilen aşığın ve buna dik olan merteklerin üzerine çul ya da ağaç pürlerinin atılmasından oluşmaktadır. Bakır Gülnar, Anamur, Ermenek yaylalarında bu tür evlere rastlamıştır (124).

Dereköy ve civar kırsalında ise bu yayla evlerine rastlanmamıştır. Fakat yerel halktan edinilen bilgiye göre daha önceden yaylada sayvant adı verilen evlerin bulunduğu öğrenilmiştir. Ancak Mustafa Kaya'dan edinilen veriye göre (112); sayvant yayladaki evlerde görülen yöredeki ağaçlardan elde edilen tahtaların üst üste bindirilmesiyle elde edilen bir örtü sistemidir.

Köy halkından alınan bilgilere göre köydeki ilk evi (Şekil 3.62), Ermeni bir usta yapmış ev sahibi de yapım tekniğini ondan öğrenmiştir. Ardından bu teknik diğer köy evlerinde de kullanılmıştır. Köyde usta ve kullanıcı evi inşa ederken, köyün erkekleri de yardım eder, sosyal dayanışma içinde ev bitirilirdi (117).

Şekil 3. 62. Köyde yapılan ilk ev, yarısı ayakta kalabilmiştir.

3.5.4. Cephesel Özellikler

Yaşamsal gereklilikten ötürü çevre ile etkileşimsiz mekân düşünülemez. Mekân ihtiyaçlara göre çevreye karşı sınırlandırılabilir, korunabilir veya çevreye açılabilir. Bu açılma yüzeydeki boşluklar, saydamlıklar ya da yüzeylerin ortadan kaldırılması ile sağlanabilmektedir (5).

Köy evlerinin cepheleri ince işçilikli olmamakla birlikte nedeni sosyoekonomik durum ve kırsal alanın merkezlere uzaklığından kaynaklıdır. Köy içinde cephelerin farklılık göstermesi maddi durum kaynaklı olarak değişmektedir. Durumu iyi olan aileler ya da ustaya ait evlerde ön cephelerde kesme taş kullanılmış, pencere büyüklükleri artmış, pencere kafesleri işçilikli tasarlanmıştır (Şekil 3.63).

Şekil 3. 63. Kesme taş kullanılan bir cephe kesiti

Köyde en fazla dikkat çeken cephe hayatlı giriş cephesidir. Bunun yanında vadiye bakan cepheler güneşe ve manzaraya yöneldiği için en fazla pencere boşluğunun açıldığı yüzeylerdir. İlk yapılan örneklerde pencere açıklıkları oldukça küçükken son örneklerde görüldüğü üzere zaman içerisinde büyümüştür. İncelenen evlerin büyük çoğunluğunda pencere camına rastlanmamıştır bundan ötürü pencerelere ahşap kapaklar yapılmıştır (Şekil 3.64).

Odalarda bulunan pencereler genellikle yüküğün ortasında yer alan kapının tam karşısındaki ocağın iki yanına yerleştirilmiştir. Farklı büyüklüklere sahip olan pencereler farklı süslemelere sahiptirler (Şekil 3.65).

Şekil 3. 64. Pencere kapakları

Şekil 3. 65. Farklı pencereler ve kafes örnekleri

3.6. Kırsal Mimariye Etki Eden Faktörlerin Dereköy Mimarisine Yansımaları

Kavramsal yaklaşım bölümünde ele alınan kırsal konutu şekillendiren faktörler alan araştırmasında veri olarak incelenmiş, örnek konutlar ve mimari özellikler ile arasındaki ilişki Çizelge 3.2’de analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Çizelge 3. 2 Kırsal konutu biçimlendiren faktörlerin Dereköy mimarisine etkileri

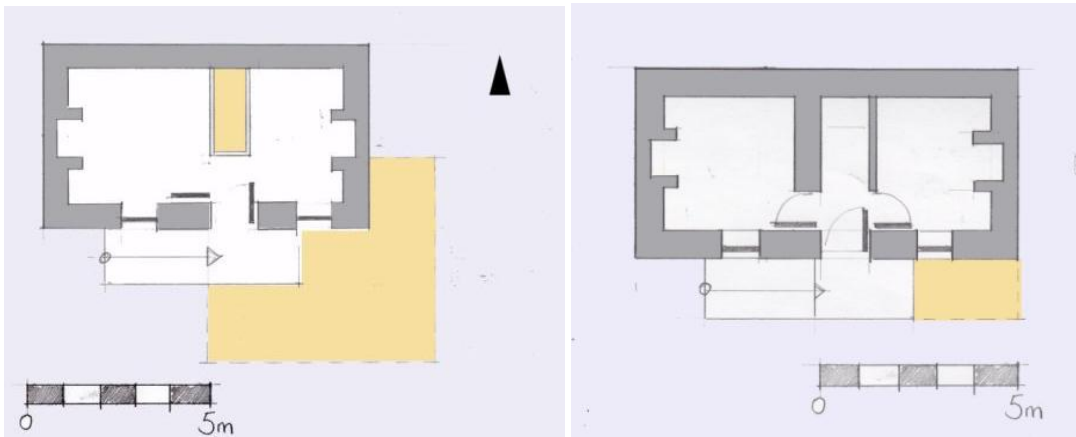
	Etkenler	Mimariye Yansımalar
Çevresel Veriler	İklim, (Kışlar sert, yağışlı; yazlar sıcak ve kurak)	-Güneye yönelme, -Kalın taş duvar, -Zemin kat ahır üst kat yaşam alanı, ısı konfor sağlama, -Kıyı şeridindeki evler gibi dış sofaya sahip olsalar da iç sofa oluşumu ‘arayer’ olarak karşımıza çıkmakta, bu mekandan odalara geçilmekte
	Topoğrafya (Vadi yamacına yerleşen eğimli arazi)	-Evler eğime göre şekil almış, kottan faydalanılmıştır, -Düz damlı çatılar ile teraslar yapılmış, kottan faydalanarak erişilebilir seviyeye getirilmiştir.
	Malzeme ve Yapım Tekniği (Sık ahşap hatıllı yığma taş duvar)	-Yakın çevrede yer alan katran, sedir gibi ağaçlardan elde ahşap ve yöredeki yerel taşlar yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. -Bu malzemelere bağlı olarak yapım tekniği sık hatıllı taş duvar ile yığma taş yapılmıştır. -Kullanılan malzemeler uzun ömürlüdür. -Duvar kalınlıkları ısı yalıtımı sağlıyor.
Tarihsel Veriler	Yöre insanı 1350’lerde bölgeye yerleşmiş, köy ise yaklaşık 200 yıllık geçmişe sahiptir.	-Bölge insanının yaklaşık 650 yıllık bir yapım geleneği var, Dereköy içinse 200 yıllık bir yapım kültüründen söz edilebilir. -Ortak geçmişe sahip olduğu için, bölgede yer alan yerleşimler ile malzeme, yapım tekniği ve plan kurgusu bakımından benzerlik gösterir.
	Yerleşilen bölgede eski bir Roma yerleşimi ve yapı kalıntıları mevcuttur.	-Döneme ait eski yapı malzemeleri kullanılmıştır.

Sosyal Kültürel Veriler	<p>Kültür</p> <p>(Yörük kültürü, İslam inancı, Türk örf ve adetleri)</p>	<p>-Geniş aile modeline bağlı olarak her oda bir ev gibi düşünülmüştür.</p> <p>-Her odada ocak bulunması işlevsel sebeplerin yanında kültürel önemi de barındırmaktadır. Yanan ateşin etrafında oturmaya imkân vererek bir aradalığı sağlar.</p> <p>-Sosyal yardımlaşmaya dayanan bir yapı kültürü oluşmuştur, evi yapan ustanın yanında köy erkekleri de yapı üretimine katkıda bulunur.</p>
	<p>Yaşam Şekli</p> <p>(Hayvancılık odaklı geçime dayalı yaşam şekli)</p>	<p>-Yazın farklı, kışın farklı konutta oturma ihtiyacı,</p> <p>-Göçebe odaklı yaşam şekline bağlı aynı mekanın çok amaçlı kullanımı,</p> <p>-Çevresel etkenlere de bağlı olarak yaşam alanı üst katta, ahır samanlık gibi birimler ise alt katta çözülerek kompakt bir yapı elde edilmiştir.</p>
	<p>Mahremiyet Denetimi</p> <p>(Akrabalık ilişkileri fazla olduğu için aynı zamanda üretime kadın erkek birlikte katıldığı için mahremiyet denetimi sıkı değildir. Yalnız haremlik selamlık anlayışı da uzak akrabalara ve yabancılara uygulanmaktadır.)</p>	<p>-Sokağa direkt açılan evler,</p> <p>-Akraba gruplarının yakın yerleşmesi,</p> <p>- Bazı evlerin (L plan tipolojisinde olanların) iki girişi mevcuttur. Girişlerden birisi misafirlere hizmet etmektedir</p> <p>- Bazı evlerde, mutfak ile misafir odasının arasında servisi sağlamak amaçlı döner dolap mantığında ahşap kapaklı gözler açılmıştır.</p>
Ekonomik Veriler	<p>Geçim Kaynağı</p>	<p>-Ahır, samanlık gibi hayvansal üretime dayalı mekan ihtiyacı doğmuştur.</p> <p>-Tarımsal üretime bağlı depolama birimlerine ihtiyaç duyulmuş, kışa hazırlık için teraslarda kurutma işlemi gerçekleştirilmiştir.</p> <p>-Hayvancılık odaklı yer değiştirmeye bağlı olarak mekanlar fonksiyonel çözümlenmiş, fazla eşyadan kaçınılmış, taşınabilir hafif elemanlara yer verilmiştir.</p> <p>-Kendi ihtiyacını karşılayan köylüler, dokuma tezgahı gibi üretim yapılan araçlar için yeni mekanlar oluşturmuştur.</p>
	<p>Refah Düzeyi</p>	<p>-Durumu iyi olan ailelerin evi daha büyük ve işçilikli,</p> <p>- Maddi imkânların daha iyi olduğu evlerde ön cephede ve vadi cephesinde kesme taş kullanılmıştır.</p>

3.7. Dereköy Evlerinin Yakın Çevredeki Örneklerle Karşılaştırılması

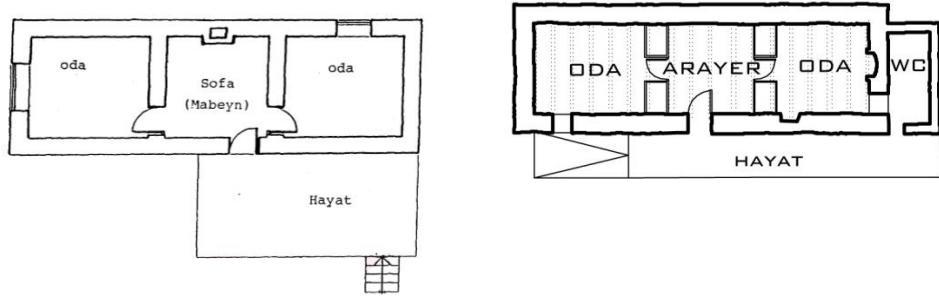
Çalışmanın bu bölümünde Dereköy'ün bulunduğu Toroslar bölgesinde yapılan kırsal mimarlık çalışmalarından faydalanarak yakın çevredeki yapılarla karşılaştırma yapılmıştır. Dereköy'ün yakın çevresinde yer alan Alanya, Anamur, Ermenek, Başyayla ve Gülnar gibi ilçelerin kırsal yerleşimlerini ele alan çalışmalar incelenmiştir. Ayrıca Dereköy'ün Karamanoğulları ile akraba olduğu gerçeğinden ötürü -geçmişte ortak kültürün paylaşıldığı düşünülerek- Orta Anadolu kır yapıları tipolojik olarak ele alınmıştır.

İlk olarak Kavas'ın (32) tipolojik açıdan da ele aldığı Alanya İncikırı evleri çalışması incelenmiştir. Bu evler yaklaşık olarak 5 x 10 metrelik bir taban alanına oturmakla birlikte 3,50 x 3,50 metre gibi kare planlı odalardan oluşmaktadır. İki katlı olup konut alanı üst katta kurgulanırken ahır zemin katta yer almaktadır (Şekil 3.66). Bu özellikleri ile Alanya İncikırı evleri ve Dereköy evleri benzerlik göstermektedir. Dereköy'de de tek salmalı evler yaklaşık olarak 5 x 10 metrelik alana oturmaktadır. Dereköy tek salmalı evlerinde olduğu gibi, dış sofadan ulaşılan bu evlere sofa niteliğinde olmayan ara bir mekandan girildikten sonra odalara varılmaktadır.

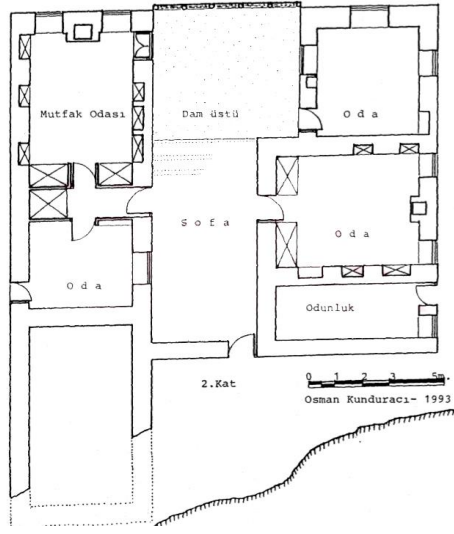
Şekil 3. 66. Alanya İncikırı evlerinden örnekler (32).

Kunduracı'nın (125) doktora çalışmasında incelediği Batı Toroslar Bölgesi evlerinden faydalanılmıştır. İncelemelerden sonra Dereköy evleri ile en fazla benzerliğe rastlanan Ermenek ve Anamur yöresi evleri olmuştur. Şekil 3.67'de görüldüğü üzere hayat üzerinden mabeyine ve oradan iki odaya ulaşılmaktadır. Bu özellik Dereköy evinin prototipi olan tek salmalı evlerde görülmektedir fakat Dereköy'de mabeyn yerine arayer oluşumu vardır.

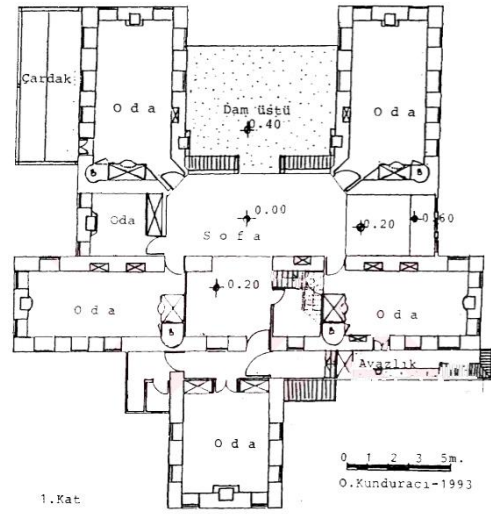

Şekil 3. 67. Ermenek'de bir ev (125) ve Dereköy tek salmalı evi

Daha sonra Şekil 3.68'de görüldüğü üzere Ermenek'de bulunan bu ev tipolojik açıdan farklılaşsa da aralık oluşumu vardır, taşıyıcıya ihtiyaç duyulmayan mekanlarda duvarlar yerine ahşap yüklükler ile odalar ayrılmış kapılar ise yüklüklerin tam ortasında yer almıştır. Kapının tam karşısında ise ocak ve iki yanında pencere yer almaktadır. Bu noktada oda kurgusu bakımından benzerliklere rastlamak mümkündür. Şekil 3.69'da görülen Anamur evinde de plan bazında farklılıklar fazla iken yüklükle bölünen mekanlar ve odanın merkez aksında yer alan ocağın iki yanındaki pencereler benzerlik göstermektedir.

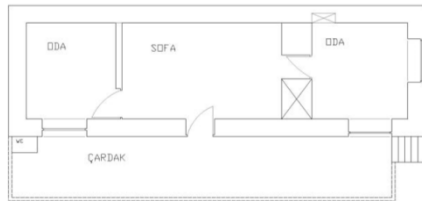

Şekil 3. 68. Ermenek’de bir ev (125).

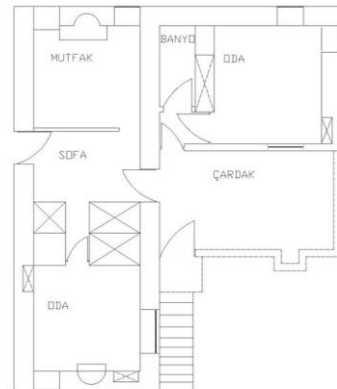

Şekil 3. 69. Anamur’da bir ev.

Akçakuyu (126) lisans tezinde Gülnar ilçesi Yassıbağ köyünün monografisini çalışmıştır. İncelenen örnekler arasında Şekil 3.70’de görüldüğü üzere Dereköy tek salmalı evi ile benzerlikler bulunmaktadır. Burada hayat yerine çardak denilmiştir arayer oluşumu büyüyerek sofaya dönüşmüştür. Mekanlar burada da ahşap yüklükler ya da bölücülerle ayrılmıştır. Şekil 3.71’de görülen plan tipi ise çantalı ev denilen L plan tipine sahip evlerle tipolojik açıdan ve mekânsal kurgu bakımından benzerlik göstermektedir.

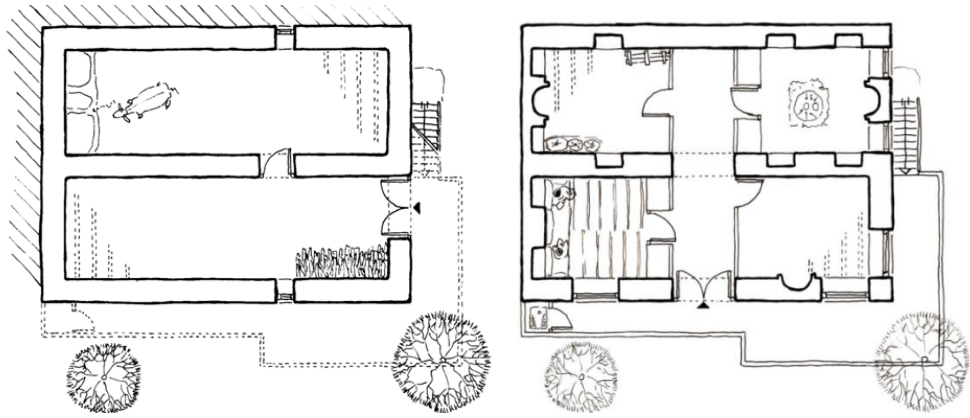
Şekil 3. 70. Tek salmalı ev ile benzerlik gösteren Yassıbağ evi

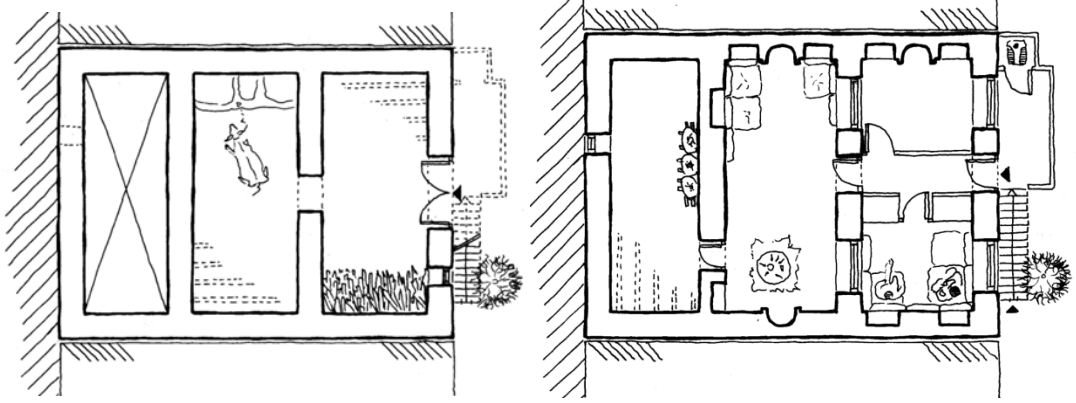
Şekil 3. 71. Çantalı ev ile benzerlik gösteren Yassıbağ evi

Selvi (127) yüksek lisans tez çalışmasında Karaman Başyayla ilçesinin özgün mimarisine ait evlerin karakteristik özellikleri ve mekânsal organizasyonlarını ortaya koymaya çalışmıştır. Burada dikkat çeken nokta bu evleri biçimlendiren göz adı verilen mekan birimleridir. Göz terimi Başyayla bölgesi evlerinde birim mekan tanımlayan yöreye özgü bir ifadedir. Bu birim aynı ebatta tekrarlanarak katları meydana getirmektedir. Göz biriminin tekrarı ile tipolojik olarak konutlarda iki ya da üç göz tipolojisi yazar tarafından tespit edilmiştir (Şekil 3.72, Şekil 3.73). Gözün genişliği bir ahşabın geçebileceği açıklık olan 3 – 3.5 metre kadardır. Evlerin büyüklüğünü göz ve oda sayısı belirlemektedir.

Başyayla konutları ile Dereköy evleri tipolojik olarak benzerlik göstermektedir. Dereköy’de mekânın tipolojik tanımını salma denilen birim oluştururken, Başyayla’da bu mekân birimi göz terimi ile ifade edilmiştir. Başyayla bölgesinde Araboğaz olarak adlandırılan mekân Dereköy’de arayer ismini almıştır. Bu mekanlar geleneksel Türk evinin sofası kadar büyüklüğe ve farklı fonksiyonlara sahip olmamakla beraber sirkülasyon amaçlıdır. Bunun yanında diğer bir ortak özellik her iki yörede de oda mekanını bölen yüküklerin var olması ve bu yükükleri simetrik olarak ayıran kapı boşluğunun ortada yer almasıdır.

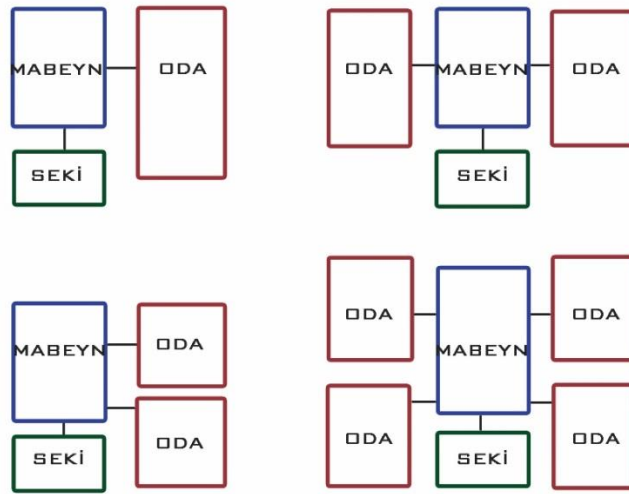

Şekil 3. 72. Başyayla’da iki göz tipolojisi

Şekil 3. 73. Başyayla'da üç göz tipolojisi

Orta Anadolu evlerine örnek olarak Konya ovası kırsal yerleşimi üzerinde çalışan Çınar (24), bu örneklerde mabeyn ile tanımlanan bir ortamekanı ortak nokta olarak tespit etmiştir. Odaların hepsinin mabeyne açılması burada tipolojiyi belirlemiştir. Diğer bir özellik ise evlerin girişinde yer alan yarı örtülü sekî ismiyle tanımlanan alanın, açık mekanın temsili avlu ile kapalı mekan olan mabeyn arasındaki geçişi sağlamasıdır. Bu yönüyle Dereköy evleri, mabeynli Orta Anadolu kır yapıları ile kurgusal ve tipolojik açıdan benzerlik göstermektedir (Şekil 3.74). Fakat Dereköy evlerinde arayer, mabeynin karşıladığı oturma, yeme içme, konuk ağırlama gibi sosyal fonksiyonları karşılayacak büyüklükte değildir.

Şekil 3. 74. Tipolojik Konya Evi (19)

Plandaki kurgusal benzerliklere rağmen Dereköy evleri dağlık bir yerleşimde konumlandığı için yapılaşma olarak orta Anadolu kır evlerinden,

- malzeme ve yapım tekniği açısından,
- eğime yerleştiğinden ötürü kat sayısından,
- farklılaşan geçim kaynağından dolayı konutu destekleyen hacimler bakımından farklılık göstermektedir.

İncelenen örnekler bağlamında Dereköy evleri Ermenek yöresi kırsal konutları ile gerek plan kurgusu ve tipolojik açıdan gerekse yapım tekniği ve malzeme bakımından benzer niteliğe sahip yapılardır. Pencere ve merdiven gibi kelimelerin yöresel dilde söylenişleri aynıdır ve bunun gibi birçok ortak yapı terimlerine rastlanılmıştır. Bu benzerliğin ortak geçmiş ile paylaşılan kültür birikimine ve benzer iklim koşullarına dayandığı söylenebilmektedir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Halk mimarisi, mimarlık tarihi araştırmalarında sahip olduğu özgünlüğü, coğrafi bölgelerle uyumu, tarihi niteliği ve kültürel mirası bakımından önem arz etmektedir. Bu mimarlık kullanıcının katılımına izin veren, toplumların kendine has yapım sistemini oluşturduğu, deneyimle yoğrularak süreç içinde gerçekleşen son derece akılcı çözümlenmiş yapılar topluluğunu temsil etmektedir. Ancak Türkiye’de bu alana yeterli önem verilememiş ya da bu alanda yeterli çalışmalar yapılmamıştır. Bu bağlamda Bozyazı, Dereköy araştırması Torosların halk mimarisi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Araştırma alanı özgün bir yapım tekniğine, yapı terminolojisine, plan tipolojisine ve mekân kurgusuna sahiptir.

Alan araştırması sırasında köy yapılarının mimari özellikleri bütüncül bir yaklaşımla belirlenmeye çalışılmıştır. Başta esas yaşanan köy evleri olmak üzere ahır, kiler, depo gibi servis hacimleri ile birlikte incelenmiştir. Bu servis hacimleri topoğrafyadan ötürü arazi meyilli olduğu için zemin kotuna yerleştirilmiştir. Yaşam alanı bu birimlerin üzerine inşa edilmiştir.

Dereköy evleri taş malzeme ile inşa edilmiştir. Köşelerde kesme taş kullanılırken diğer kısımlarda kaba yonu ya da moloz taş kullanılmıştır. Duvarların inşası sırasında, strüktürü güçlendirmek adına sık ahşap hatıllar ile yapı desteklenmiştir. İç mekânda ise büyük evlerde taşıyıcıya ihtiyaç duyulan kısımlarda taş duvar kullanılmıştır. İhtiyaç duyulmayan kısımlarda ise ahşap bölücülerle veya yüklüklerle mekânların bölünmesi yoluna gidilmiştir.

Bugün evlerin pek çoğunda bakımsızlıktan ve zemin hareketlerinden ötürü döşemelerde tahribat, duvarlarda kayma ve çatlama meydana gelmiştir. Örtü sistemi olarak düz toprak dam kullanılmıştır. Son yıllarda toprak dam üzerine sac örtülü kırma ya da beşik çatılar oturtulmuştur.

Üst örtü, aşıkların üzerine tahta parçaları (pardı) onun üzerine ağaç dalları ve yaprak parçalarının konulması ve son olarak toprakla örtülmesi yoluyla elde edilmektedir. Düzenli olarak sıkıştırılan toprağın zaman içerisinde yükselmesi ile bina yükü artmış damlarda sehime yol açmıştır.

Mekân tasarımı bakımından zemin katta ahır, samanlık, kümes ve depo gibi hacimler bulunmaktadır. Birinci katta yer alan esas yaşam katına ahşap korkuluklu, sundurmalı hayattan girilmektedir. Bu katta salmaları oluşturan arayerin etrafında genellikle iki ya da dört oda yer almaktadır. Arayerin duvarını boğuntu adı verilen ahşap bölücüler ya da yüklükler oluşturmaktadır. Arayerden ulaşılan odalarda ise temel kuruluş prensibi olarak giriş kapısının tam karşısındaki duvara ocak ve iki yanına pencere yerleştirilmiştir. Odaların en önemli donatı ögesi yüklük ve üzerindeki musandıradır. Bunun yanında duvarlara nişler açılarak depolama birimleri desteklenmiştir.

Dereköy evleri, yaşamsal ihtiyaçlara göre işlevsel çözümlenmiş, kullanılan malzemenin yalınlığı, cephedeki kütleli, lineer hareketler ve iç mekânın minimalist ölçütlerde tasarlanması ile modernizmin öz mantığına uyan geleneksel Anadolu evinin saf bir örneğini temsil etmektedir.

Mimari süsleme özellikleri kapı aynaları üzerinde, pencerelerin ahşap kafeslerinde (pamaklıklı, dairesel delikli) görülmektedir. İç mekânda da yüklüklerin üzerindeki bazı musandıraların korkulukları ajur tekniğinde süslenmiştir.

Dereköy evlerinde 'tek salmalı', 'çift salmalı' ve 'çantalı ev' olmak üzere üç tipoloji tespit edilmiştir. Tipolojiyi belirleyen ve mimariyi biçimlendiren temel etken oda ve ona bağlı olarak arayer sayısı olmuştur. Sahibinin maddi imkânlarına ve ailenin büyüklüğüne göre oda sayısı artmaktadır. (Bu duruma en iyi, 3 nolu ev örnek teşkil etmektedir.)

Tipolojik karşılaştırma için en yakın çevredeki yerleşim örnekleri incelenmiştir. Köy halkının ilk yerleşimi olan İshaklar'da eski geleneksel yapım tekniklerine rastlanmıştır. Köyün yayla yerleşimi de ilk olarak taşınabilir çadırlardan meydana gelirken daha sonra kalıcı konutlara dönüştürülmüştür. Başta köy evlerinden daha küçük olan kalıcı konutlar zaman içerisinde gelişim göstererek büyümüş ve köy evleri ile benzer niteliğe ulaşmıştır.

Tipolojik, kurgusal ve teknik değerlendirme için bölgesel ölçekte yapılan çalışmalara bakılmış, araştırma alanının çevresinde yer alan Anamur, Alanya, Gülnar, Ermenek, Başyayla gibi çevre ilçelerin kırsal konut örnekleri incelenmiş ve benzerliklere rastlanmıştır. Ayrıca Dereköy salmalı evleri incelenirken Orta Anadolu'nun mabeynli evlerinin daha ilkel bir şemasını temsil ettiği, çantalı evlerin de Konya'daki L tipi iç sofalı evler ile plansal benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ve kimlik kartları hazırlanan evlerde tespit edilen plan tipleri Türk evindeki iç sofalı planın öncüsü olarak kabul edilebilir. Ayrıca dış sofalıdan iç sofalıya geçiş örneğini temsil ettiği de söylenebilir.

Dereköy'ün mimari dokusu köyün coğrafyasına ve iklimine uyumlu, köylülerin yaşama kültürüne, ekonomik durumuna uygun bir şekilde biçimlenmiştir. Köyün yerleşim dokusu ve konut mimarisi özgünlüğünü korumaktadır. Ortak yapılan cami ve ilkokul yenilenmiştir. Halk teknolojisi bakımından bir su değirmeni kullanılabilir durumdadır. Yerleşim halk mimarisinin bütün özelliklerine sahip nadir yerleşmelerden birisidir.

Türkiye'de son yıllardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler, köyden kente göç hareketleri, köylerin terk edilmesine yol açmıştır. Dereköy de ciddi anlamda göç vermiş, evlerin çoğu terk edilmiş yok olmayı beklemektedir. Göçlerin köye olumlu yanı ise orijinal yapıların bir kısmı kalmıştır, özgün mimari doku korunmuştur. Konutların yaşları uygun zaman limitini aşarak fiziksel ve fonksiyonel ihtiyaçları karşılayamaz duruma gelmiştir. Bundan ötürü köyün daha geniş ve ovalık olan yaylasına yeni evler yapılmıştır.

Köyde ise elli kadar ev sağlam durumdadır. Bakıma ve kısmi onarımlara ihtiyaçları vardır. Yirmi kadar ev ise oldukça kötü durumda olup sadece duvar izleri kalmıştır.

Mimari ve kültürel bir değer taşıyan köy evleri, kırsal yaşama oldukça yabancı teknoloji çağındaki gençlere ve gelecek kuşaklara kırsal hayatı anlatmak ve köy mirasımıza sahip çıkmak adına belgelenmeli ve korunmaya alınmalıdır.

Köy evlerinin hepsinin onarılması ya da yenilenmesi zor olacağından köydeki önemli yapılar değirmen, ilk yapılan ev, tek ve çift salmalı evler ile çantalı evlerden özgün durumda olanları korunabilir, onarılıp köy halkına kazandırılabilir. Yalnız bu yapıların korunması ve yaşatılması için bu yapılara günümüzün yaşam şartlarına uygun, kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayan nitelikler kazandırılmalıdır. Son dönemlerde çevre ilçelerde ikamet eden köylüler ve yabancılar burayı ziyaret etmektedir. Bu bağlamda köye bir köy odası, misafirhane, sergileme evi, yöresel ürün satışı gibi fonksiyonlar eski yapılara bakım, onarım ya da restorasyon yapılarak kazandırılabilir.

Dereköy'ün ilgili bakanlık ve yerel yönetimler tarafından, öncelikle kırsal sit alanı olarak tespit edilmesi ve koruma amaçlı imar planlarının yapılması gerekmektedir. Böylelikle Toroslar 'da özgün bir kırsal yerleşme korunup yaşatılmış olacaktır.

Dereköy gibi Türkiye'de birçok özgün kırsal yerleşme göç vermiş olduğundan dolayı yıkılıp yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kırsal yerleşmeler sadece mimarlık tarihi bakımından önemli değildir. Sosyal tarih ve kültürel miras bakımından da önemlidir. Kırsal mimarinin çağdaş koruma projeleri ile yaşatılması gerekmektedir. Özgün olarak korunup restore edilen bu yapılar kullanıcıları ya da kente göçmüş sahipleri tarafından mevsimlik yerleşme ya da yayla evi olarak kullanılabilirler. Yörede giderek artan turizm faaliyetleri kapsamında yayla turizmine katkı sağlamak adına değerlendirilebilirler.

KAYNAKLAR

- (1). Sözen, M., Önsöz, Anadolu'da Kırsal Mimarlık, Çekül Vakfı, Tarihi Kentler Birliği, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2012 .
- (2). Erman, E., Mimarlıkta Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Tez Yazım Teknikleri, Murat Kitabevi, Ankara, 2009.
- (3). Karpuz H., Gökay M., Geleneksel Sanat ve Geleneksel Sanatlara Dayalı Araştırma Yaklaşımları, Görsel Araştırma Yöntemleri, Teori, Uygulama ve Örnek, ed. Suzan Duygu Bedir Erişti, Pegem Akademi, Ankara, 2017.
- (4). Eres, Z., Türkiye’de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut, Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan Mimari ve Kentsel Koruma, YEM, İstanbul, 2013.
- (5). Eyüce, A., Geleneksel Yapılar ve Mekanlar, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2005.
- (6). Kostof, S., Junctions of Town and Country, Dwellings, Settlements and Traditions: Cross-Cultural Perspectives, [Ed.] Jean-Paul Bourdier, Nezar AlSayyad, University Press of America, Berkeley, CA, 1989.
- (7). Kavas, K.R., Türk Konut Mimarisinde Tarihsel Süreklilikler: Orta Asya ve Anadolu, Belleten, LXXVI (276), 503-538, 2012.
- (8). Hinsch, L., ICOMOS, 1965-1980, Central Office of Historic Monuments in Norway, Oslo, 1980.
- (9). Sezgin, H., Yöresel Konut Mimarisi Ve Türkiye’deki Örnekleri Hakkında, Tasarım Kuram, 3(4), 1-20, 2006.
- (10). Sezgin, H., Vernaküler Mimari ve Günümüz Koşullarındaki Durumu, Mimarlık, 201, 44-47, 1984.
- (11). Pevsner, N., Avrupa Mimarisinin Anahatları, [çev.] Selçuk Batur, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.

- (12). Reid, R., Learning from Vernacular British Architecture, Academy Editions, London, 1982.
- (13). Rapoport, A., House Form And Culture, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1969.
- (14). Roth, L.M., Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2012.
- (15). Kostof, S., A History of Architecture: Setting and Rituals, Oxford University Press, New York, 1985.
- (16). Rudofsky, B., Architecture Without Architect, Doubleday & Company, Inc., Garden City, New York, 1964.
- (17). Bohl Raverdy, S., Bohl Raverdy, X., Evler Mevsimler Paris-Ankara Yürüyüşü Boyunca Gözlemlenen Yerel Mimarlıklar, Çev. Alp Tümertekin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.
- (18). Hasol, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayın, İstanbul, 2010.
- (19). Aydın D., Çınar K.,. An Analysis of Cultural and Geographical Lasting Characteristics Through the Use of Local Materials in Anatolia: Dwellings in the Konya Plain, Turkey, Global Built Environment Review (GBER), International Centre for Development and Environmental Studies,. Cilt 7 (1), s. 31-49, 2009.
- (20). Oliver, P., Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World, Cambridge University Press, 1997.
- (21). Hubka, J., Just Folk Designing: Vernacular Designers and the Generation of Form, JAE, 32(3), 1979.
- (22). Özkan, S., Üstünkök, O., Turan, M., Institutionalised Architecture, Vernacular Architecture And Vernacularism In Historical Perspectives, METU Journal of the Faculty of Architecture, 5(2), 127-156, 1979.
- (23). Mutlu, B., Kırsal Alanlarda Kültürel Değerlerin Korunması Üzerine, Yapı, 12, 1975.

- (24). Çınar, K., 1990, Konya Ovası Kırsal Yerleşmelerinde Planlamaya İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- (25). Çakmak, B. Y., 2011, Kırsaldan Kente Göç İle Kent Çeperlerinde Oluşan Konutların Mekansal Dizim Yöntemiyle Analizi, Konya Örneği, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- (26). Faroqhi, S., Osmanlı Kültürü Ve Gündelik Yaşam - Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, [Çev.] Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (6. Baskı), İstanbul. .
- (27). Erdim, M., 1980, Anadolu'da Geleneksel Konut Birimi – Art Zamanlı ve Eş Zamanlı İlişkilerin İrdelenmesi ve Fırat Havzası Konutlarında Plan Tipolojilerinin Çözümlemesi Üzerine Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, GSF, İzmir .
- (28). Şener, H., 1977, Geleneksel Konutların Onarım-Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- (29). Kantar, Z., 1998, Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekan Organizasyonu – Artvin İli Köyleri, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- (30). Aksoy, E., Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Temel Kuruluş Prensipleri, Mimarlık ve Sanat, 7-8, 39-92, 1963.
- (31). Atalay, İ., Türkiye Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1997.
- (32). Kavas, K. R., Alanya İncikırı Geleneksel Kırsal Mimarisinde Doğa Kültür İlişkisi, ZFWT, Zeitschrift für die Wel der Türken, 3(1), 271-289, 2011.
- (33). Sey, Y., Önal, Ö., Giriş, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, Ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

- (34). "Çatalhöyük yerleşkesi rekonstrüksiyonu", erişim adresi: <http://arkeofili.com/wp-content/uploads/2014/12/diyet1.jpg>, erişim tarihi: 20 Haziran 2016.
- (35). Tanyeli, U., Erken Türk Döneminde Yerleşme Düzeni ve Barınma Pratikleri 12-13. Yy, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- (36). Asatekin, G., Understanding Tradational Residential Architecture in Anatolia, The Journal of Architecture, 10(4), 2005.
- (37). Küçükerman, Ö., Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul, 1973.
- (38). Küçükerman, Ö., Anadolu Mirasında Türk Evleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- (39). Eruzun, C., Kültürel Süreklilik içinde Türk Evi, Mimarlık, 236, 68-71, 1989.
- (40). Kuban, D., Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler, Sanat Tarihimizin Sorunları, 1975.
- (41). Kuban, D., Türk Hayatlı Evi, Ziraat Bankası, İstanbul, 1995.
- (42). Naumann, R., Eski Anadolu Mimarlığı, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1985 .
- (43). Kazmaoğlu, M., Tanyeli, U., Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, Yapı, 33, 29-41, 1979.
- (44). Cansever, T., Ev ve Şehir Üzerine Düşünceler, İnsan Yayınları, İstanbul, 1994.
- (45). Eriç, M., Geleneksel Türk Mimarisinde Malzeme Seçim ve Kullanımı, Yapı, 33, 42-45, 1979.
- (46). Köse, A., Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 158-191, 2005.

- (47). Günay, R., Türk Ev Geleneği Ve Safranbolu Evleri, 2. Baskı, YEM, İstanbul, 1999.
- (48). Tanyeli, U., Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni, Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme, ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- (49). Goodwin, G., Osmanlı Mimarlığı Tarihi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2012.
- (50). Arel, A., Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir, 1982.
- (51). Erarslan, A., Kırsal Mimaride Tarihsel Sürekliliğin Bir Yorumu Olarak Kahta Bölgesi “L-Hilani” Yapıları, Mimarlık, 370, 66-72, 2013.
- (52). Erarslan, A., Hitit ve Boğazkale “İç Sofalı” Evleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Yapı, 392, 126-131, 2014.
- (53). Erarslan, A., Anadolu’da Kırsal Mimari. Erçek Gölü Havzası Konut Kültürü ve Tarihsel Anadolu Konutu İlişkisi, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 150, 139-154, 2015 .
- (54). Erarslan, A., 2 Odalı Dış Sofalı Türk Evi'nin Anadolu Kökeni Üzerine. Frigya Vadisi'nden Bir Kesit, Yapı, 407, 90-96, 2015.
- (55). Djelal Essad, Constantinople: De Byzance a Stamboul, Librairie Renouard, H. Laurens, Paris, 1909.
- (56). Celal Esad, Türk San’atı, Akşam Matbaası, İstanbul, 1928.
- (57). Tuztaşı, U., İdealleş[tiril]miş “Türk Evi” Fikrinin Historiyografik Çözümlemesi, ICONARP, International Journal of Architecture and Planning, 1(1), 66-91, 2013.
- (58). Arseven, C. E., Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1983.
- (59). Arseven, C. E., Türk Sanatı Tarihi 1-2, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1956.

- (60). Eldem, S. H., Türk Evi Plan Tipleri, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1954.
- (61). Yürekli, H., Yürekli, F., Türk Evi Gözlemler Yorumlar, YEM Yayın, İstanbul, 2005.
- (62). Güney, D., 2003, Mimarlık ve Gerçeklikleri ve Mimarlıkta Zamanın Kavranışı, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- (63). Bektaş, C., Türk Evi, YEM Yayın, İstanbul, 2013.
- (64). Kuban, D., Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler, Türk Ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler, 4. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015.
- (65). Sakaoğlu, N., Divriği’de Ev Mimarisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.
- (66). Tuztaş, U., İdeal Osmanlı Türk Evinin Anadolu Evlerinden Ayırıştırımında Biçimsel ve Bilimsel Açıklamalar, The Journal of International Social Research, 3(14), 497-510, 2010.
- (67). Tuztaş U. & Aşkun Y. İ., “ Türk Evi ” İdealleştirilmesinde “ Osmanlı Evi” ve “ Anadolu Evi” Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar, Bilig, 66, 273-296, 2013.
- (68). Gür, Ş. Ö., Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, YEM Yayın, İstanbul, 2000.
- (69).Turgut, H., Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1990 .
- (70). Karpuz, H., Konya'da Halk Mimarisi, Erdem, 13(38), 223-235, 2002.
- (71). Sözen, M., Eruzun, C., Anadolu'da Ev ve İnsan, Emlak Bankası, İstanbul,1992.

- (72). Aydın, D., Contextual Values in Rural Architecture: Kilistra (Gökyurt) Settlement / Konya – Turkey, Regional Architecture and Identity in the Age of Globalization, Volume I, Editors ve Jamal Al-Qawasmi, Abdeselem Mahmoud, Ali Djerbi,. The Second International Conference of the Center for the Study of Architecture in the Arab Region, (CSAAR 2007 Tunus), 408-417, 2008.
- (73). Erpi, F., Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu'daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri, Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Konya, 73-84, 1990.
- (74). Tunçdilek, N., Türkiye İskan Coğrafyası, Kır iskanı(Köy-Altı İskan Şekilleri), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1967.
- (75). Yürekli, H., Türk Evi'nin Karakteristiklerinin Dış Gözlem İle Saptanması İçin Bir Yöntem, METU Journal of Faculty of Architecture, 5(1), 5-13, 1979.
- (76). Rapoport, A., Development, Culture Change And Supportive Design, Habitat International, 7(5/6), 249-268, 1983.
- (77). Altman I., Chemers M., Culture and Environment, Cambridge University Press, New York, 1984 .
- (78). Aran, K., Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları, TEPE Mimarlık Kültürü Merkezi, Ankara, 2000.
- (79). Ögel, B., Türk Kültür Tarihine Giriş, III. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.
- (80). Baran, M., 2000, Halk Bilimi Bağlamında, Anadolu Türk Konutunda Mekansal Oluşumlar, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- (81). Aydın, D., Halk Mimarisi Bağlamında Kilistra'da (Gökyurt) Yerleşme ve Mesken Nitelikleri, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 38. ICANAS, 10-15 Eylül 2007 Ankara, 1(1), 175-188, 2008.

- (82). Özgüner, O., Köyde Mimari Doğu Karadeniz, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.
- (83). "Kapodokya – Uçhisar topoğrafya ile aynı dili konuşan yapılar", erişim adresi: https://www.birhayalinpesinde.com/wp-content/uploads/2017/01/kapadokya_gezilecek_yerler.jpg, Erişim tarihi: 11 Haziran 2016 .
- (84). Moholy-Nagy, S., Native Genius in Anonymous Architecture, Horizon Press, New York, 1957.
- (85). Alexander, C., The Timeless Way of Building, Oxford University Press, New York, 1979 .
- (86). Jones, J. C., Design Methods, John Willey & Sons, London, 1970.
- (87). Demir, A., Anadolu'da Kent Ve Konut, Geçmişten Geleceğe Anadolu'da Malzeme ve Mimarlık Sempozyumu/ UIA 2005 XXII. Mimarlık Kongresi, İstanbul, Temmuz, 2005.
- (88). Kuban, D., Türkiye'de Malzeme Koşullarına Bağlı Geleneksel Konut Mimarisi Üzerinde Bazı Gözlemler, Mimarlık, 36, 15-20, 1966.
- (89). Sezgin, H., Architecture Traditionnelle Des Balkans-Turquie, Editions Melissa, Atina, 1992.
- (90). Cansever, T., İslam'da Şehir ve Mimari, 9.Baskı, Timaş, İstanbul, 2014.
- (91). Lawrence, R. J., What Makes A House A Home, Environment And Behavior, 19(2), 154-168, 1987.
- (92). Schulz, C. N., Intentions in Architecture, MIT Press, 1965.
- (93). Tylor, E. B., Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom, J. Murray, London, 1871 .
- (94). Güvenç, B., İnsan ve Kültür, 5. Baskı, Remzi yayınevi, İstanbul, 1991.
- (95). Kuban, D., Sanat, Mimarlık, Toplum Kültürü Üzerine Makaleler, Doğan Kuban Yazıları Antolojisi, I. Cilt, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2015.

- (96). Asatekin, G., Balamir, A., Variates of Tradition and Traditionalism, *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 1(2), 61-70, 1990.
- (97). Eröz, M., *Yörükler*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 1991.
- (98). Kavas, K. R., Mimariyi ‘‘Dokumak’’ : Anadolu – Batı Toros Göçerlerinde Çevre – Kültür İlişkisi, *Bilig*, 64, 231-258, 2013.
- (99). Bammer, A., Çadır ile Anadolu Evi İlişkileri, *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, Ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- (100). Yalman (Yalgın), A. R., *Cenupta Türkmen Oymakları*, Cilt 1, Haz. Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- (101). Tanyeli, U., Yeni Sinkretik Barınma Biçimlerinin Oluşumu Transhüman ve ‘‘Mimarisi’’, *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, ed. Yıldız Sey, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.
- (102). Karagülle, C., 2009, *Yerel Verilerin Konut Tasarım Sürecinde Değerlendirilmesi: Mardin Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- (103). Tunçdilek, N., Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, 1(1), 23-40, 1984.
- (104). Cansever, T., *Osmanlı Şehri*, 4. Baskı, Timaş, İstanbul, 2016.
- (105). Saraçoğlu, H., *Akdeniz Bölgesi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- (106). Mehmet Türe ile 29 Kasım 2015’deki görüşme.
- (107). Alexander, C., vd., *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*, Oxford University Press, New York, 1977.
- (108). Güngör, E., *Tarihte Türkler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997.

- (109). Bardakçı, H., Ermenek Tarihi, Çaba Matbaası, İstanbul, 1976.
- (110). Arıttürk, A., 2007, Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo-ekonomik ve Kültürel Yapısı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- (111). Musa Söğüt ile 29 Kasım 2015'deki görüşme.
- (112). Mustafa Kaya ile 28 Ağustos 2016'daki görüşme.
- (113). Sarıtaş, R., Hanaypazarı Gülnar, Sarıtaş Ofset, Mersin, 2013.
- (114). TÜİK 2015 Nüfus Verileri, erişim adresi: <http://www.bozyazi.gov.tr/nufus-durumu> , Erişim tarihi: 21 Haziran 2016.
- (115). Özensel, E., Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü Kırsal Sosyolojisi, Çizgi Yayın, Konya, 2015.
- (116). Ayşe Keman ile 29 Kasım 2015'deki görüşme.
- (117). Osman Yalçın ile 29 Kasım 2015'deki görüşme.
- (118). Mahmut Yalçın ile 28 Kasım 2015'deki görüşme.
- (119). Ebe Yalçın ile 28 Kasım 2015'deki görüşme.
- (120). Kaş, M., 1988, Orta Anadolu Orman Köylerinde Genel Yerleşim ve Mimari Özellikler (Aşağıçığil Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- (121). Adnan Kayfeci ile 28 Kasım 2015'deki görüşme.
- (122). Sözen, M., Türk Mimarisinin Tarihsel Gelişimi, İstanbul Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1980.
- (123). Şimşek, R. G., 2008, Barçın Yaylası (Başyala- Sarıveliler-Ermenek) Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- (124). Bakır, İ., 1995, Batı Toroslarda Göçerlerin Yerleşme ve Mekân Sorunlarının Çözümü Üzerine Bir Deneme, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- (125). Kunduracı, O., 1995, Batı Toroslarda Bulunan Geleneksel Konutlar, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- (126). Akçakuyu, H., 2015, Yassıbağ'ın Monografisi, Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Konya.
- (127). Selvi, F., 2011, Karaman Başyayla Konutlarının Mimari Özelliklerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- (128). Ögel, B., Türk Kültür Tarihine Giriş, I. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.

EKLER

Ek 1. Görüşme Yapılan Kaynak Kişiler

Kaynak No	Görüşme Yapılan Kişi	Yaşı	Mesleği	İkamet	Röportaj Tarihi
106	Mehmet Türe	45	Emekli Subay/ Anamur Belediye Başkanı	Anamur	29 Kasım 2015
111	Musa Söğüt	53	Dereköy Muhtarı / Çiftçi	Dereköy	29 Kasım 2015
112	Mustafa Kaya	64	Emekli Öğretmen	Anamur (Kış) Dereköy (Yaz)	28 Ağustos 2016
116	Ayşe Keman	91	Çiftçi	Dereköy	29 Kasım 2015
117	Osman Yalçın	83	Çiftçi	Dereköy	29 Kasım 2015
118	Mahmut Yalçın	90	Çiftçi	Anamur (Kış) Dereköy (Yaz)	28 Kasım 2015
119	Ebe Yalçın	75	Ev Hanımı	Anamur (Kış) Dereköy (Yaz)	28 Kasım 2015
121	Adnan Kayfeci	45	Öğretmen	Anamur	28 Kasım 2015

Ek 2. Dereköy Yapı Sözlüğü

ARAYER: İç sofaya benzeyen yalnız ondan daha küçük olan, sirkülasyon ve depolama amaçlı kullanılan, odalara dağılımın gerçekleştiği kapalı mekan

AVLA: Ağıl (Hayvanlara yem verilen yer.)

BEYAZ TAŞ: Çekiçle vurarak şekil verilen sert taş (Köşe taşı olarak kullanılmış.)

BOĞUNTU: Yüklüğün arkasındaki odaları bölen ahşap duvar.

BUNARI: Baca, ocağın çatıda dışarı çıkan yeri.

ÇANTALI EV: ‘L’ plan tipolojisine sahip evlere verilen isim.

ÇELENİ: Saçak

ÇİFT SALMALI EV: En az iki salmanın bir araya gelmesi ile elde edilen konut türü.

HAYAT: Dış sofa

KATRAN: Yörede Toros sedirine katran denilmektedir. Yapı malzemesi olarak kullanılmıştır.

KEPENGİ: Merdiven

KÖFÜK TAŞI: Beyaz taşa nazaran daha yumuşak olan gevrek taş, (moloz olarak kullanılmış)

KÖSTEK: İki hatılın arasına dikey olarak yerleştirilen hatıl, payların arasına yerleştirilir

KÜKÜM: Çam yaprakları ve ufak dalları, çatı örtüsü elde edilirken kullanılır.

MISANDIRA: Musandıra, Ahşap yüklüğün üzerinde yer alan açıklık ya da kapaklı dolap, kiler yüklük anlamında da kullanılmaktadır.

PARDI: Parçalı, küçüklü büyüklü tahta

PAY: İki ahşap hatıl arasındaki mesafe

SAYVANT: Yayladaki evlerde görülen yöredeki ağaçlardan elde edilen tahtaların üst üste bindirilmesiyle elde edilen bir örtü sistemidir

SÖHE: Söve, Pervaz

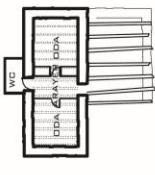
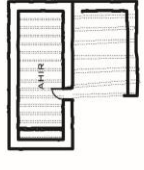
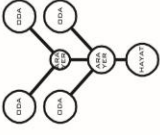

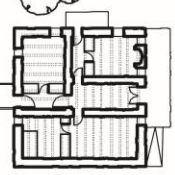
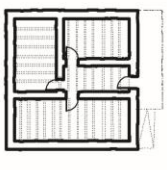
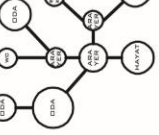
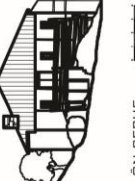

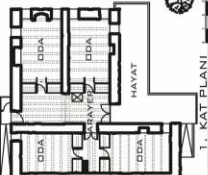
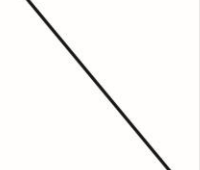
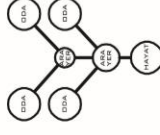
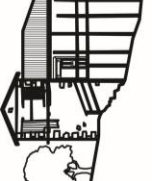

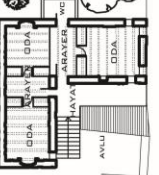
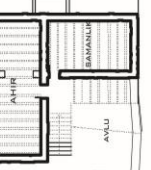
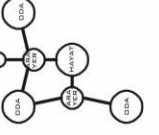
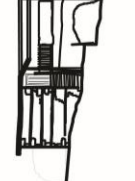
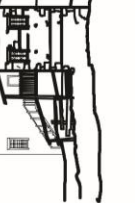
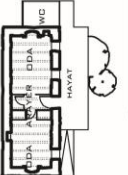
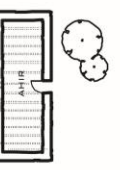
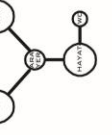
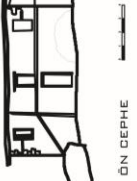

TEK SALMALI EV: Arayere iki oda eklenmesiyle oluşan lineer şema gösteren ev

YUVAC: (Yuva ağacı), Yuvağı çekmede kullanılan ağaç veya demir kol.

YUVAK: Toprak damları sıkıştırmak için kullanılan taş silindir.

ZAVRAK: Pencere

Ek 3. Dereköy Kırsalında Örnek Alınan Yapıların Morfolojik Analizi

NO	PLAN TİPİ	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI	ORGANİZASYON ŞEMASI	ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 1	Hüseyin Kayfeci Evi					
	TEK SALLMALI		ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 2	Ömer Ali Usta Evi					
	ÇİFT SALLMALI		ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 3	Yusuf Usta Evi					
	ÇANTALIEV		ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 4	Mustafa Şeker Evi					
	ÇANTALIEV		ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 5	Yaşar Türe Evi					
	TEK SALLMALI		ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE

Ek 3. Dereköy Kırsalında Örnek Alınan Yapıların Morfolojik Analizi

NO	PLAN TİPİ	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI	ORGANİZASYON ŞEMASI	ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 6	Ayşe Keman Evi					
	ÇİFT SALLMALI	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 7	Mahmut Usta Evi					
	ÇİFT SALLMALI	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 8	Değirmenci Borluk Evi					
	TEK SALLMALI	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 9	Yayla Evi					
	TEK SALLMALI	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE
ÖRNEK 10	İshaklar Evi					
	TEK SALLMALI	1. KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI		ÖN CEPHE	SAĞ YAN CEPHE

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : DAĞ GÜRCAN, Ayşenur
Uyruğu :T.C.
Doğum tarihi ve yeri :29.07.1991 Ankara
e-mail :aysenur.dag@karatay.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lise	Selçuklu Anadolu Lisesi	2009
Lisans	Balıkesir Üniversitesi / Mimarlık	2014

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015-	KTO Karatay Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce